

**Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка
Кафедра соціальної педагогіки та корекційної освіти**

Ігор ЗУБРИЦЬКИЙ, Леся СМЕРЕЧАК

**СОЦІАЛЬНА ПРОФІЛАКТИКА:
КОРОТКИЙ ПОНЯТІЙНО-ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК**

Дрогобич – 2022

УДК 364.4(038)

З 91

Рекомендовано до друку вченою радою Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

(протокол № 5 від 28. 04. 2022 р.)

Рецензенти:

Невмержицька Олена Василівна – доктор педагогічних наук, професор кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

Заміщак Марія Ігорівна – кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

Ігор ЗУБРИЦЬКИЙ, Леся СМЕРЕЧАК. Соціальна профілактика : короткий понятійно-термінологічний словник. Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2022. 144 тс.

Словник укладений з урахуванням новітніх досягнень у галузі соціальної профілактики, спрямований на ознайомлення майбутніх фахівців соціальної сфери з основними поняттями кримінології, юриспруденції, соціальної та корекційної педагогіки, соціальної роботи; містить поняття, що розкривають особливості надання соціальних послуг на рівні громади, груп осіб, які опинилися у складних життєвих обставинах, спричинених інвалідністю, віком, станом здоров'я, соціальним становищем, бездомністю, відбуванням покарання у вигляді обмеження або позбавлення волі на певний строк тощо. Ґрунтовне володіння термінами дасть змогу майбутнім фахівцям соціальної сфери забезпечити моніторинг соціальної ситуації розвитку особистості, своєчасно виявити проблеми та використовувати соціальні, юридичні, педагогічні, психологічні інструменти впливу.

ПЕРЕДМОВА

Соціальна профілактика має на меті зусилля, спрямовані на превенцію соціальних проблем. В Україні затверджено Державний стандарт соціальної послуги профілактики, який визначає її зміст, обсяг, умови та порядок надання. Як зазначається, послуга соціальної профілактики є комплексом заходів, що здійснюється широким колом суб'єктів, які здатні надавати соціальні послуги, спрямовані на попередження, обмеження та зупинення негативних соціальних і особистісних (поведінкових) явищ та їх наслідків у соціальному середовищі та реалізуються за допомогою різних інструментів впливу соціального, юридичного, педагогічного, психологічного характеру. Оскільки отримувачами соціальної послуги профілактики є особи, сім'ї, групи осіб, які опинилися у складних життєвих обставинах, спричинених інвалідністю, віком, станом здоров'я, соціальним становищем, бездомністю, відбуванням покарання у вигляді обмеження волі тощо, то цілком зрозуміло, що найбільш компетентними, мотивованими та професійними суб'єктами соціальної профілактики є фахівці соціальної сфери.

Словник підготовлено шляхом узагальнення та систематизації термінів та понять з питань соціальної профілактики. При підготовці словника зібрано та систематизовано матеріали з навчальних підручників, енциклопедій, словників із медицини, кримінології, психології, педагогіки, соціальної педагогіки та юриспруденції.

Сподіваємося, що словник дасть змогу студентам ґрунтовніше засвоїти знання, які пізніше допоможуть розробляти індивідуальний план надання соціальної послуги профілактики, здійснювати моніторинг якості надання соціальної послуги профілактики, добирати адекватні форми та методи профілактичної роботи.

Даний словник не є закінченою працею, він може підлягати періодичному оновленню, доповнюватися і розширюватися

А

Абілітація – комплекс послуг, спрямованих на формування нових і посилення наявних ресурсів соціального, психічного і фізичного розвитку клієнта. Лікувальні та (або) соціальні заходи стосовно інвалідів або інших морально підірваних людей (засуджених і т. п.), спрямовані на адаптацію їх до життя.

Абстиненція – 1) хворобливий стан, який розвивається у пацієнтів з наркоманією чи токсикоманією після припинення прийому речовин, які викликають залежність, і є ознакою фізичної залежності; 2) період утримання від вживання наркотиків, під час якого наркозалежна особа переживає «синдром відмічення» – т. зв. ломку, похмільний синдром. Найчастіше абстиненція буває при алкоголізмі, опійній наркоманії та полінаркоманії.

Авторитарність – соціально-психологічна характеристика особистості, що відображає її намагання максимально підпорядкувати своєму впливу партнерів у взаємодії та спілкуванні.

Агресивність – 1) ситуативний стан, що характеризується афективними спалахами гніву чи злоби та імпульсивними проявами поведінки, спрямованими на об'єкт фрустрації, який став причиною конфлікту; 2) емоційний стан і риса характеру людини, що характеризується активністю поведінки, афективними переживаннями (гнів, злість), прагненням заподіяти іншому травму (фізичну чи моральну).

Агресія – 1) фізична або словесна поведінка людини, спрямована на пошкодження або зруйнування; 2) дія, що завдає фізичну або психічну шкоду навколишнім людям, супроводжується сильними негативними емоціями: ворожістю, гнівом, ненавистю. Якщо А. виявляється в найбільш екстремальній і соціально неприпустимій формі, вона переростає у насильство. У масових соціальних процесах А. проявляється у формі геноциду, терору тощо.

Адаптація – 1) процес взаємодії живих організмів та навколишнього середовища, який приводить до пристосування їх до умов життєдіяльності; 2) пристосування людини або соціальної групи людей до нового соціального середовища, а також частково і пристосування до них цього середовища з метою співіснування та взаємодії.

Адаптація педагогічна – пристосування до системи освіти, навчання і виховання, які формують систему ціннісних орієнтацій.

Адаптація психологічна – процес пристосування органів чуття до особливостей стимулів, що діють на них, із метою поліпшення діяльності цих органів і запобіганню пошкодженню рецепторів від надмірного навантаження.

Адаптація соціальна – процес пристосування індивіда до умов соціального середовища, формування адекватної системи стосунків із соціальними об'єктами, інтеграція особистості в соціальні групи, діяльність, щодо освоєння стабільних соціальних умов, прийняття норм і цінностей нового соціального середовища. Виділяють типи соціальної адаптації: 1) **активна** – вплив на середовище; 2) **пасивна** – з конформним сприйняттям ціннісних орієнтацій та цілей соціальної групи. Порушення соціальної адаптації викликає асоціальну поведінку, маргінальність, алкоголізм, наркоманію, токсикоманію.

Адиктивна поведінка – 1) поведінка людини, для якої притаманне прагнення до відходу від реальності шляхом штучної зміни свого психічного стану завдяки прийому різноманітних хімічних речовин чи постійної фіксації уваги на певних видах діяльності з метою розвитку та підтримання інтенсивних емоцій; 2) одна з форм деструктивної поведінки, яка проявляється у прагненні до відходу від реальності шляхом зміни свого психічного стану через прийом певних речовин або постійну фіксацію уваги на певних предметах чи видах діяльності, що супроводжується розвитком інтенсивних емоцій.

Адикція – у загальному розумінні залежність – це прагнення покласти на когось чи щось із метою отримання задоволення або адаптації, залежність від деяких предметів, речовин чи видів діяльності.

Адміністративне правопорушення (проступок) – протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на державний або громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законодавством передбачено адміністративну відповідальність. **А. п.** визнається вчиненим умисно, коли особа, яка його вчинила, усвідомлювала протиправний характер своєї дії чи бездіяльності, передбачала її шкідливі наслідки і бажала їх або свідомо допускала настання цих наслідків.

Адміністративний арешт – установлюється і застосовується лише у виняткових випадках за окремі види адміністративних правопорушень на строк до п'ятнадцяти діб. **А. а.** призначається

районним, районним у місті, міським чи міськрайонним судом (суддею).

Адміністративний нагляд – система тимчасових примусових профілактичних заходів спостереження і контролю за поведінкою окремих осіб, звільнених з місць позбавлення волі, що здійснюються органами Національної поліції.

Ажитація – стан сильного збудження у конфліктних, аварійних ситуаціях, пов'язаний з порушенням цілеспрямованої діяльності, зниженої здатності до розумової діяльності – аномальний психічний стан.

Азарт – стан сильного емоційного збудження людини, зумовлений її активними діями, спрямованими на задоволення значущої потреби. У стані А. поведінка людини стає імпульсивною, тобто скерованою емоціями, а не свідомою оцінкою ситуації. Проявляючи гарячковість, людина починає діяти всупереч логіці і розуму (наприклад, в азартних іграх). У спортсменів та людей творчих професій А. має позитивне спрямування: підвищується їхня активність, сміливість і наполегливість у досягненні мети, впевненість у своїх силах, появляється натхнення.

Азартна гра – будь-яка гра, обов'язковою умовою участі в якій є сплата гравцем грошей, у тому числі через систему електронних платежів, що дає змогу учаснику як отримати виграш (приз) у будь-якому вигляді, так і не отримати його залежно від випадковості. До азартних ігор не відносяться: організація та проведення лотерей; організація та проведення творчих конкурсів, спортивних змагань тощо, незважаючи на те передбачається чи не передбачається їх умовами грошовий або майновий виграш; гра в більярд, гра в кеглі (боулінг) та інші ігри, які проводяться без одержання гравцем призу (виграшу); гра на гральних автоматах типу «кран-машина» (двокоординатні автомати), де як виграш (приз) гравець отримує виключно матеріальні речі (іграшки, цукерки тощо); розіграші на безоплатній основі з рекламуванням (популяризацією) окремого товару, послуги, торгової марки, знаків для товарів і послуг, найменування або напрямів діяльності суб'єктів господарювання, комерційної програми з видачею виграшів у грошовій або майновій формі; розіграші у вигляді конкурсів (ігор, вікторин), умови яких передбачають безоплатне набуття особою статусу її учасника та отримання учасником, який виявив кращі особисті знання та вміння, виграшів у грошовій або майновій формі за особисту перемогу;

розіграші на безоплатній основі для розважальних, благодійних або пізнавальних цілей.

Азартні ігри – систематична прилюдна або таємна гра на гроші чи інші цінності.

Акселерація – прискорення індивідуального розвитку організмів порівняно з розвитком у попередні історичні періоди.

Активна життєва позиція – відносно стійка, усвідомлювана система ставлення особистості до суспільства, до окремих людей, до самої себе, а також система установок, мотивів, цінностей, якими особистість керується у своїй діяльності. Об'єктивний аспект А. ж. п. детермінується способом життя, потребами його зміни, утвердження і розвитку, суб'єктивна – пов'язана зі ставленням людини до її оточення – природного та суспільного. Важливим критерієм оцінки А. ж. п. є вміння розуміти іншу людину, поважати її гідність. В А. ж. п. діалектично поєднані емоційні, інтелектуальні, поведінкові та діяльнісні чинники способу життя людей.

Активність особистості – здатність особистості до свідомої трудової і соціальної діяльності, міра цілеспрямованого, планомірного перетворення нею навколишнього середовища і самої себе. А. о. виявляється в її ініціативності, діловитості, психологічному настрої на діяльність. Із діалектичної суми активності окремих осіб, об'єднаних у групу, складається групова активність.

Активність соціальна – характеристика способу життєдіяльності соціального суб'єкта (індивіда, групи), що фіксує свідому спрямованість його діяльності та поведінки на зміну соціального середовища, умов, інститутів відповідно до назрілих потреб, інтересів, цілей та ін.

Акт законодавчий (закон) – нормативно-правовий акт, який приймається Верховною Радою України, встановлює відповідні засади правового регулювання суспільних відносин, є основою правової системи України.

Акт нормативно-правовий – 1) офіційний правовий документ, прийнятий уповноваженим на це суб'єктом у визначеній формі і за встановленою процедурою, який регулює суспільні відносини і містить норми права; 2) офіційний письмовий документ, прийнятий уповноваженим на це суб'єктом нормотворення у визначеній законодавством формі та за встановленою законодавством

процедурою, спрямований на регулювання суспільних відносин, що містить норми права, має неперсоніфікований характер і розрахований на неодноразове застосування.

Акти підзаконні нормативно-правові – нормативно-правові акти суб'єктів нормотворення, які приймаються (видаються) на основі та на виконання Конституції України і законів України, міжнародних договорів України і не повинні їм суперечити.

Актуалізація – перехід певного інстинкту, схильності, здатності із можливого (потенційного) у справжній (актуальний) стан. У процесі **А.** подразнення, стимул, мотив відіграють роль поштовху, приводу для виявлення певної дії, вчинку, що вже потенційно дозріли.

Акцентуація характеру – надмірне вираження окремих рис характеру та їхніх поєднань, що перебуває на межі норми і психопатії.

Ал-Анон – спільнота для членів родин і приятелів алкоголіків. Її назва – це сполучення початків слів, що становить назву спільноти Анонімних алкоголіків. В англійському написанні: Alcogolics Anonymous.

Ал-атин – спільнота підлітків із родин, зачеплених алкогольною хворобою. Заснована в 1957 році у США, є складовою частиною Ал-Анону.

Аліменти – 1) обов'язок утримання у визначених законом випадках одним членом сім'ї іншого; 2) кошти надані у визначених законом випадках одними особами на утримання інших, які потребують матеріальної допомоги.

Алкоголізм – 1) хвороба, що характеризується патологічною залежністю від спиртного з поступовою соціально-моральною деградацією особистості; 2) захворювання, спричинене систематичним вживанням спиртних напоїв; характеризується потягом до них і призводить до психічних та фізичних розладів, порушуючи соціальні відносини особи, яка страждає на це захворювання.

Алкоголізму профілактика – антиалкогольна пропаганда (починаючи із дитячого віку), ліцензування продажу спиртних напоїв, заборона реклами алкоголю в ЗМІ, педагогічна освіта дітей і дорослих, запобігання пияцтву, рання діагностика алкоголізму, адекватне його лікування, яке включає психотерапію.

Алкоголь – легальний наркотик на основі спирту, який законно продається у більшості країн світу. Незважаючи на легальність, **А.** – одна з найнебезпечніших речовин, здатних змінювати психіку того, хто його вживає.

Алкогольні напої – продукти, одержані шляхом спиртового бродіння цукровмісних матеріалів або виготовлені на основі харчових спиртів з вмістом спирту етилового понад 1,2 відсотка об'ємних одиниць, які належать до товарних груп Гармонізованої системи опису та кодування товарів під кодами 22 04, 22 05, 22 06, 22 08.

Альтруїзм – непрагматично орієнтована безкорислива діяльність людини для задоволення потреб та інтересів інших осіб. Альтруїст ставить інтереси інших і спільне благо вище особистих. Елементи А. наявні в поведінці і діяльності осіб у згуртованому колективі. Суб'єктивно А. проявляється в почутті симпатії до інших людей та переживанні задоволення від наданої їм допомоги.

Амбівалентність – стан емоційно-вольової сфери, за якого одночасно існують два протилежні переживання, спонукання чи дві оцінки якої-небудь події чи предмета.

Амбіція – риса особистості, що проявляється у спілкуванні людей як пихатість, чванство, схильність до саморекламування. Нерідко прояви А. спричиняють конфлікти у колективі, призводячи до ігнорування та ізоляції особистості. А. з'являється внаслідок прорахунків у формуванні «Я-концепції» особистості.

Аміназин – нейролептичний засіб, який застосовують у психіатрії для лікування шизофренії та психозів. А. є психоактивною речовиною, тому нерідко використовується наркоманами для досягнення зміненого стану свідомості.

Амністія – повне або часткове звільнення від відбування покарання осіб, визнаних винними у вчиненні кримінального правопорушення, або кримінальні справи стосовно яких розглянуті судами, але вирoki стосовно цих осіб не набрали законної сили.

Аморалізм – етичний принцип теоретичної і практичної орієнтації людини, що полягає у запереченні норм моралі, загальноприйнятих норм поведінки у суспільстві, нігілістичному ставленні до будь-яких моральних цінностей, виправданні егоїзму, індивідуалізму, цинізму та ігноруванні загальнолюдських моральних стосунків, проголошує розпусту законним способом поведінки особистості.

Аморальна поведінка – вчинки, що об'єктивно суперечать нормам моралі, певної спільноти людей.

Аморальний вчинок – вчинок, який суперечить прийнятій моралі.

Амфетамін – хімічна речовина, здатна активізувати психічну активність організму. У медицині **А.** випускається у формі таблеток або капсул. Підпільно використовують також у вигляді таблеток і порошків. Легальний спосіб прийому **А.** – перорально, а незаконний оборот застосовують ін'єкціями в вену або в м'яз, вдихають через ніс, курять.

Аналіз соціуму – збір статистичних даних, за допомогою яких можна охарактеризувати життєву ситуацію населення в певному соціумі. До таких даних належать чисельність дітей і дорослих, людей з особливими потребами, осіб девіантної поведінки, дані про різні типи сімей, об'єкти культурно-освітнього призначення, соціальні служби різного типу, громадські організації тощо.

Аналоги наркотичних засобів і психотропних речовин – заборонені до обігу на території України речовини синтетичні чи природні, не включені до Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, хімічна структура та властивості яких подібні до хімічної структури та властивостей наркотичних засобів і психотропних речовин, психоактивну дію яких вони відтворюють.

Аномалії – відхилення від норми перебігу психічних або фізичних процесів і функцій.

Аномалії поведінкові – помірні відхилення у поведінці людини від чинних норм, які не підпадають під статті кримінального законодавства.

Аномія – суспільний стан, що характеризується розпадом системи цінностей і соціальних норм, які забезпечують соціальний порядок, відсутністю чіткої моральної регуляції поведінки індивіда або групи. За А. Дюркгеймом – результат суперечностей, які виникають у перехідні моменти розвитку суспільства і пов'язані з відставанням процесу формування всіх нормативних систем стосовно суспільних відносин, які швидко змінюються. За А. Мертоном – результат конфлікту між суспільно схваленими цілями та неможливістю їх досягти законними засобами.

Анонімні алкоголіки (АА) – добровільна спільнота чоловіків та жінок, яких об'єднують досвід, воля і бажання вилікуватися від алкоголізму самим і допомогти в цьому іншим.

Анонімні дані – ті, які не мають жодних ідентифікаторів; псевдоніми – ті, у яких ідентифікатори зашифровано.

Анонімність – ситуація індивіда у сучасному масовому суспільстві, в якому домінують відчужено-особистісні формальні відносини між людьми.

Анорексія – симптом, що полягає у повній відсутності апетиту за об'єктивної потреби організму в харчуванні, який супроводжує більшість метаболічних захворювань, інфекційних, онкологічних хвороб, уражень травної системи, а також виникає з інших причин.

Анорексія нервова – психічний розлад харчової поведінки, що характеризується критичним зниженням маси тіла, часто небезпечним для життя, тяжкою втратою апетиту.

Антагонізм соціальний – форма вияву суперечностей і конфліктів між групами, що характеризується непримиренністю соціальних інтересів, позицій, цінностей і якій притаманна гострота перебігу та розв'язання конфліктів.

Антинаркотична профілактика – цілісна, організована у рамках єдиної державної програми, система комплексних соціально-економічних, правових, медико-санітарних, виховних, соціально-реабілітаційних, психолого-педагогічних заходів, яка має свої зміст, етапність і динаміку розвитку, певний кінцевий результат та реалізується державними і громадськими структурами щодо виявлення і усунення причин та умов поширення наркоманії та незаконного розповсюдження наркотиків, вчинення правопорушень на їх ґрунті, а також виявлення і активний вплив на осіб, які допускають немедичне вживання наркотиків, та осіб, які причетні до їх незаконного обігу.

Антипатія – стійке почуття неприязні, відрази до чогось або до когось, яке може виникати внаслідок розбіжностей у поглядах, смаках, манерах поведінки, морально-психологічних якостях людей тощо. Наявність **А.** негативно впливає на спілкування, морально-психологічний клімат у групі, ускладнює процес її згуртування, зменшує працездатність.

Антиретровірусна терапія (АРТ) – специфічне лікування ВІЛ-інфекції, спрямоване на максимальне пригнічення реплікації ВІЛ в організмі, яке приводить до відновлення клітин імунної системи і поліпшення стану / якості життя хворого та подовження тривалості його життя. Антиретровірусна терапія розглядається як етіотропна терапія ВІЛ-інфекції.

Антисоціальні особистості – люди, які не відповідають стандартам поведінки, що схвалюється товариством, тобто

особистості, суспільна поведінка яких не збігається з узвичаєними в певному товаристві соціальними нормами, традиціями, що склалися.

Антисуспільна спрямованість особи – дефект соціальної (моральної) свідомості особи, який полягає або в наявності в неї антисуспільних поглядів та звичок, або у відсутності позитивних поглядів та звичок, що здатні утримувати її від антисуспільної поведінки навіть у несприятливих умовах. Перший різновид **А.у.о.** є результатом соціальної деформації особи, другий – її недостатньої соціалізації.

Антисуспільний тип – індивід, у якого вироблене негативне ставлення до інтересів суспільства з намаганням завдати йому шкоди.

Апатія соціальна – крайня форма соціальної пасивності, заперечення будь-яких форм соціальної участі.

Асертивність – впевнений вияв думок і почуттів; відкритість у міжособистісних стосунках.

Асиміляція – одностороннє або взаємне поглинання індивідів і груп іншими групами, що має своїм наслідком ототожнення культурних рис і характеристик самосвідомості індивідів, які утворюють цю групу.

Асоціальна особистість – 1) соціальний індивід, поведінка якого не збігається із загальноприйнятими в суспільстві соціальними нормами; 2) людина, поведінка якої не збігається із загальноприйнятими в суспільстві соціальними нормами.

Асоціальна поведінка – поведінка, що суперечить нормам, прийнятим у суспільстві; виражена у протиправних нахилах, учинках та проступках.

Асоціальна установка – деформованість правової свідомості, що лежить в основі протиправної поведінки особи, яка здатна утриматися від суспільно небезпечної поведінки.

Асоціальний тип – індивід, у поведінці якого спостерігається розходження між особистими і суспільними інтересами без яскраво вираженого негативного ставлення до суспільства.

Асоціальність – свідчення моральної неповноцінності, відсутності вищих соціальних почуттів, що виявляється в ігноруванні етичних норм.

Атомізація соціальна – явище розриву соціальних зв'язків, характерних для первинних груп і традиційних суспільств, поява ізольованих індивідів, соціальні зв'язки і контакти між якими є переважно невиразними, раціональними.

Атракція соціальна – механізм соціального сприйняття (соціальної перцепції), який є формою пізнання іншої людини, заснованою на формуванні стійкого позитивного почуття до неї.

Аутоагресивна поведінка – поведінка особи, за якої вона спрямовує свою агресію на себе саму, на самоушкодження та саморуйнування.

Аутріч-робота – метод соціальної роботи спрямований на встановлення контактів і подальшу роботу із закритими групами наркозалежних осіб, контакт з якими ускладнений через існуючі служби охорони здоров'я. Аутріч-робота складається з процедури обміну шприців, обов'язково супроводжується експрес-консультаванням з медичних, соціальних і правових питань; поширенням брошур, профілактичних засобів (презервативів, спиртових серветок, стерильної води для ін'єкцій, вітамінів тощо); видачею скерувань у різні медичні та соціальні установи.

Афект – короткотерміновий стан людини, який розвивається і характеризується сильним та глибоким хвилюванням, яскравим зовнішнім виявом, звуженням свідомості і зниженням контролю за своїми діями.

Афілітація – потреба людини у встановленні та збереженні на тривалий час добрих, емоційно позитивних відносин з оточуючими.

Б

Багатодітна сім'я – сім'я, в якій подружжя (чоловік та жінка) перебуває у зареєстрованому шлюбі, разом проживає та виховує трьох і більше дітей, у тому числі кожного з подружжя, або один батько (одна мати), який (яка) проживає разом з трьома і більше дітьми та самостійно їх виховує. До складу багатодітної сім'ї включаються також діти, які навчаються за денною або дуальною формою здобуття освіти у закладах загальної середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти, – до закінчення закладів освіти, але не довше ніж до досягнення ними 23 років.

Базові соціальні послуги – соціальні послуги, надання яких отримувачам соціальних послуг відповідно до цього Закону забезпечується Київською та Севастопольською міськими державними адміністраціями, районними, районними у містах Києві та Севастополі державними адміністраціями, виконавчими органами міських рад міст обласного значення, а також виконавчими органами сільських, селищних, міських рад об'єднаних територіальних громад,

створених згідно із законом та перспективним планом формування територій громад і визнаних Кабінетом Міністрів України спроможними в порядку, встановленому законом (далі – ради об'єднаних територіальних громад).

Байдужість – психічний стан людини, який характеризується повною відсутністю будь-яких емоційних переживань. Байдужа людина втрачає інтерес до власного життя і навколишнього світу. Причинами можуть бути перевтома, глибоке розчарування у чомусь, крах життєвих планів, психічна травма, захворювання тощо. У стані **Б.** різко знижується продуктивність виконання людиною будь-якого виду діяльності.

Бандитизм – організація озброєної банди з метою нападу на підприємства, установи, організації чи на окремих осіб, а так само участь у такій банді або у вчинюваному нею нападі.

Барбітурати – гіпноседативні препарати (часто називають снодійними), випускаються фармацевтичною промисловістю у формі таблеток, капсул, розчинів. До них належать: пентобарбітал, фенобарбітал та ін.

Батьки-вихователі – подружжя або окрема особа, яка не перебуває у шлюбі, які взяли на виховання та для спільного проживання не менш як п'ять дітей-сиріт та/або дітей, позбавлених батьківського піклування, та яким, за рішенням органів опіки та піклування, надано статус батьків-вихователів.

Батьківське самоврядування – здійснюється батьками учнів як безпосередньо, так і через органи батьківського самоврядування, з метою захисту прав та інтересів учнів, організації їх дозвілля та оздоровлення, громадського нагляду (контролю) в межах повноважень, визначених цим Законом України «Про повну загальну середню освіту» та статутом закладу освіти.

Бездоглядні діти – діти, які мають певне місце проживання, але вимушені перебувати на вулиці в результаті матеріальної неспроможності опікунів (родичів, бабусь, дідусів), психічних розладів батьків, байдужого ставлення останніх до виховання дітей.

Бездоглядність дитяча – послаблення або відсутність догляду за дітьми, їхньою поведінкою і проведенням часу, а також недостатня турбота про виховання з боку батьків або тих, хто їх заміняє.

Бездомна особа – особа, яка перебуває у соціальному становищі бездомності. До бездомних осіб належать безпритульні особи та особи, які мають притулок.

Бездомність – соціальне становище людини, зумовлене відсутністю в неї будь-якого житла, призначеного та придатного для проживання.

Безпека соціальна – певний стан захищеності життєво важливих інтересів особи, соціальних і етнокультурних груп, суспільства і держави, який забезпечують відповідною сукупністю політичних, правових, економічних, ідеологічних та організаційних заходів, що уможливають збереження чинного в суспільстві конституційного ладу, політичної і соціальної стабільності, запобігають їхньому послабленню.

Безпечне освітнє середовище – сукупність умов у закладі освіти, що унеможливають заподіяння учасникам освітнього процесу фізичної, майнової та/або моральної шкоди, зокрема внаслідок недотримання вимог санітарних, протипожежних та/або будівельних норм і правил, законодавства щодо кібербезпеки, захисту персональних даних, безпечності та якості харчових продуктів та/або надання неякісних послуг з харчування, шляхом фізичного та/або психологічного насильства, експлуатації, дискримінації за будь-якою ознакою, приниження честі, гідності, ділової репутації (зокрема шляхом булінгу (цькування), поширення неправдивих відомостей тощо), пропаганди та/або агітації, у тому числі з використанням кіберпростору, а також унеможливають вживання на території та в приміщеннях закладу освіти алкогольних напоїв, тютюнових виробів, наркотичних засобів, психотропних речовин.

Безпечні умови для людини – стан середовища життєдіяльності, за якого відсутня небезпека шкідливого впливу його факторів на людину.

Безпритульні діти – діти, які були покинуті батьками, самі залишили сім'ю або дитячі заклади, де вони виховувалися, і не мають певного місця проживання.

Безпритульна особа – повнолітня особа, яка проживає на вулиці, в парках, підвалах, під'їздах будинків, на горищах, об'єктах незавершеного будівництва, в інших місцях, непризначених та непридатних для проживання, у тому числі жилих приміщеннях, що перебувають в аварійному стані.

Безробіття – вимушене й тривале припинення роботи через неможливість знайти робоче місце.

Бесіда – найпоширеніший метод отримання інформації на основі вербальної (словесної) комунікації під час вільного діалогу на певну тему з окремою особою, групою осіб.

Бідність – неможливість підтримувати мінімальний рівень споживання, обумовлений фізіологічними, соціальними, культурними визначеними якісними нормами.

Бінго – азартна гра, в якій гравець використовує спеціальну картку або її електронний аналог з номерами та грає, відмічаючи або закреслюючи номери, що випадково випадають зі спеціального лототрону. Виграє той, хто перший закреслить «лінію», що досягається тоді, коли впродовж однієї гри вперше було заповнено усі 5 номерів на горизонтальній лінії на картці; або «хаус» чи «бінго», коли закреслені / помічені усі номери на картці.

Близькі особи – члени сім'ї суб'єкта, зазначеного у частині першій статті 3 Закону України «Про запобігання корупції», а також чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, рідний та двоюрідний брати, рідна та двоюрідна сестри, рідний брат та сестра дружини (чоловіка), племінник, племінниця, рідний дядько, рідна тітка, дід, баба, прадід, прабаба, внук, внучка, правнук, правнучка, зять, невістка, тесть, теща, свекор, свекруха, батько та мати дружини (чоловіка) сина (дочки), усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, особа, яка перебуває під опікою або піклуванням зазначеного суб'єкта.

Близькі родичі та члени сім'ї – чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, рідний брат, рідна сестра, дід, баба, прадід, прабаба, внук, внучка, правнук, правнучка, усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, особа, яка перебуває під опікою або піклуванням, а також особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом і мають взаємні права та обов'язки, у тому числі особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі.

Бродяжництво – 1) переміщення впродовж тривалого часу з одного населеного пункту до іншого або в межах одного населеного пункту людини (особи), яка не має постійного місця проживання чи залишила його; 2) блукання особи, яка не має постійного місця проживання й існує на випадкові доходи, ухиляючись від суспільно корисної праці, переїжджаючи з одного населеного пункту до іншого або в межах одного міста (району).

Будинок нічного перебування – заклад соціального захисту для ночівлі (розміщення на ніч) бездомних осіб, прийом до якого не потребує попереднього медичного обстеження.

Булімія – психосоматичний синдром, що характеризується неконтрольованим і швидким поглинанням великої кількості їжі. У психіатрії цей патологічний стан часто називають нервова булімія. Через побоювання набрати зайву вагу хворі відразу після їжі викликають у себе блювоту або намагаються обмежити наступні прийоми їжі, приймають проносні препарати. **Б.** нерідко поєднується з анорексією або ожирінням.

Булінг (цькування) – діяння (дії або бездіяльність) учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи та (або) такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого.

В

Важковиховувані – категорія осіб, у яких під впливом несприятливих для розвитку соціальних, психолого-педагогічних та медико-біологічних умов з'являється негативне ставлення до навчання, норм поведінки, відбувається зниження або втрата почуття відповідальності за свої вчинки.

Важковиховувані діти – діти, які в силу певних причин (соціально-економічних, психолого-педагогічних, медико-біологічних) важко піддаються виховним впливам. Значна частина **В. д.** стає у майбутньому на шлях скоєння правопорушень і злочинів.

Важковиховуваність – 1) труднощі у виховній роботі з конкретною дитиною, пов'язані з виявленням причин її недисциплінованості та знаходженням ефективних методів перевиховання; 2) значні відхилення у поведінці дитини від соціальних норм, що наближають її до межі правопорушення. Причини виникнення **В.** можуть бути різними: негативний вплив оточення, недоліки сімейного виховання, неправильні дії учителів, дезадаптація дитини до умов шкільного навчання, психофізіологічні особливості розвитку психіки та особистості дитини тощо. Налагодження

правильного режиму навчання, створення у класному колективі сприятливого морально-психологічного клімату, коректне ставлення до дітей є дієвими засобами запобігання **В**. Для перевиховання важковиховуваних дітей необхідно діагностувати причини виникнення **В**., усунути їх дію і, накресливши план, здійснювати корекційну виховну роботу.

Ведення випадку (робота з випадками) – метод соціальної роботи, що полягає у забезпеченні представників вразливих груп населення необхідною індивідуальною підтримкою з метою їхньої успішної соціалізації.

Ведення паразитичного способу життя – довготермінове проживання працездатної особи на тимчасові доходи з униканням суспільно корисної праці.

Вередливість – один із проявів неслухняності, ознаками якого є швидка зміна бажань, їхня недоречність і невмотивованість.

Вживання алкоголю ескапістське (з метою втечі від реальних проблем сьогодення) – вживання алкоголю, мотивоване бажанням або необхідністю позбутися неприємного настрою чи ситуації.

Вживання алкоголю соціальне – вживання алкоголю у групі в зв'язку з певною соціальною подією або церемонією.

Вживання наркотичних засобів або психотропних речовин незаконне – вживання цих засобів і речовин не з терапевтичною метою і не під наглядом лікаря (не схвалене соціально), яке спричиняє соціальну небезпеку.

Взаємодія – процес налагодження контактів і зв'язків між суб'єкт-об'єктами, які зумовлюють їх взаємні зміни.

Взаємодія міжособистісна – особистий контакт двох або декількох людей, результатом якого є зміна їх діяльності, поведінки, поглядів, установок, за яких поведінка кожного з учасників виступає і як стимул, і як реакція на поведінку інших.

Взаємодія соціальна – взаємовплив (взаємодія) індивідів, соціальних груп, інститутів та спільнот у процесі реалізації їх інтересів.

Взаємодія суб'єктів профілактики – узгоджена за метою, часом і місцем спільно керована, взаємопов'язана діяльність рівноправних, адміністративно незалежних один від одного суб'єктів, що ґрунтується на законодавчих та підзаконних нормативних актах, з метою запобігання злочинів та інших правопорушень на території обслуговування.

Взаєморозуміння – стосунки між соціальними об'єктами (людьми, групами, організаціями, партіями, країнами), використання учасниками спілкування однакових засобів кодування і декодування інформації (мови, жестів, позначень, формул та ін.).

Вибір моральний – акт моральної діяльності, що виражається в усвідомленому переважанні певної лінії поведінки або конкретного варіанта вчинку, коли самотійно прийняте людиною моральне рішення на користь одного з них, нерідко всупереч іншим.

Виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин – усі дії, включаючи рафінування, підвищення в препараті концентрації наркотичних засобів, психотропних речовин, чи переробку наркотичних засобів і психотропних речовин, у результаті яких на основі наркотичних засобів, психотропних речовин, прекурсорів наркотичних засобів і психотропних речовин одержуються готові до використання та (або) вживання форми наркотичних засобів, психотропних речовин, або лікарські засоби, що їх містять, чи інші наркотичні засоби, психотропні речовини.

Видовищний захід сексуального характеру – публічний показ у будь-якій формі продукції сексуального характеру і (або) сценічні дії, метою яких є втілення сексуальних дій.

Визначення потреб населення адміністративно-територіальної одиниці/територіальної громади у соціальних послугах – збір і аналіз інформації про наявність на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці вразливих груп населення, осіб / сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах і не можуть самотійно їх подолати, про їхні потреби у соціальних послугах, на основі результатів яких приймаються управлінські рішення щодо організації надання таких послуг.

Виконавчий орган місцевого самоврядування – створюваний представницьким органом місцевого самоврядування орган, що є підконтрольним і підзвітним відповідній раді, а з питань здійснення делегованих йому повноважень органів виконавчої влади – також підконтрольним відповідному органу виконавчої влади. (Виконавчими органами сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх створення) рад в Україні є їх виконавчі комітети, відділи, управління та інші створювані радами виконавчі органи).

Виконавчі органи рад – органи, які, відповідно до Конституції України та Закону України «Про місцеве самоврядування», створюються сільськими, селищними, міськими, районними в містах

(у разі їх створення) радами для здійснення виконавчих функцій і повноважень місцевого самоврядування у межах, визначених цим та іншими законами.

Виникнення психічної залежності – сукупність поведінкових, когнітивних (пов'язаних з мисленням і пам'яттю) і фізичних порушень, які можуть розвинутиися після систематичного споживання ПАР. Індивідум відчуває непереборне бажання спожити речовини і вже не здатний контролювати ні своє бажання, ні характер споживання.

Винт – амфетамін кустарного виробництва на основі первиту – психостимулятора фенамінової групи, що використовується в медицині як наркотичний засіб для ін'єкцій і має значно сильнішу дію, ніж джеф, інші кустарні амфетаміни.

Виправлення – педагогічно-виховний процес, спрямований на подолання у підлітків окремих негативних рис, які суперечать нормам суспільної моралі.

Виправлення засудженого – процес позитивних змін, які відбуваються в його особистості та створюють у нього готовність до самокерованої правослухняної поведінки.

Виправна система – система закладів, які виконують покарання у вигляді позбавлення волі.

Виправні роботи – застосовуються на строк до двох місяців з відбуванням їх за місцем постійної роботи особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, і з відрахуванням до двадцяти процентів її заробітку в дохід держави. Виправні роботи призначаються районним, районним у місті, міським чи міськрайонним судом (суддею).

Виробництво наркотичних засобів, психотропних речовин – усі дії, пов'язані з серійним одержанням наркотичних засобів, психотропних речовин з хімічних речовин та (або) рослин, включаючи відокремлення частин рослин або наркотичних засобів, психотропних речовин від рослин, з яких їх одержують.

Виховання – 1) процес соціокультурного становлення та розвитку індивіда, під час якого, залежно від спрямованості впливу, здійснюється засвоєння ним соціального досвіду, знань, зразків і норм поведінки, цінностей культури; 2) планомірний і цілеспрямований вплив на свідомість та поведінку дитини з метою формування в неї моральних понять і установок, принципів, ціннісних орієнтацій та навичок практичної поведінки, які створюють умови для її розвитку і

готують до майбутньої громадської та трудової діяльності. У процесі **В.** розвиваються вольові якості і риси характеру особистості, формуються її фізичні, розумові, світоглядні, моральні, естетичні та інші особливості.

Виховання ресоціалізаційне – свідомий і цілеспрямований процес безпосереднього чи опосередкованого впливу на соціально девіантних дітей та підлітків з метою їхнього пристосування до виконання конструктивних соціальних ролей способами, узгодженими із соціальним очікуванням.

Виховання сімейне – одна з основних форм виховання дітей, що поєднує цілеспрямовані педагогічні дії батьків із повсякденним впливом сімейного побуту, школи, соціального оточення та з опорою на особистісну активність дитини. До компонентів **С. в.** належать диктат, опіка, конфронтація, мирне співіснування і співпраця.

Виховання соціальне – система соціально-педагогічних, культурних, сімейно-побутових та інших заходів, спрямованих на засвоєння дітьми та молоддю загальнолюдських і спеціальних знань соціального досвіду з метою формування у них сталих ціннісних орієнтацій та адекватної соціально спрямованої поведінки.

Виховання статеве – система громадських, педагогічних та медико-психологічних дій, спрямованих на виховання у дітей та підлітків правильного ставлення до питань статі.

Виховна робота – професійна діяльність з організації виховного процесу в освітній установі та соціумі.

Відновлювальні технології – вид соціальних технологій, спрямованих на відновлення попереднього (нормального) стану людини, порушеного внаслідок негативного впливу соціального середовища, соціальної дезадаптації, девіантної та ризикованої поведінки, скоєного злочину тощо.

Відновна конференція – технологія відновного правосуддя, що передбачає групове обговорення наслідків правопорушення та пошук шляхів виправлення ситуації, яка склалася через правопорушення.

Відносини соціальні – офіційні, формально закріплені, об'єктивовані зв'язки між групами людей та індивідами, які посідають певне становище в суспільстві, мають відповідний статус і соціальні ролі.

Відповідальність – 1) внутрішня саморегуляція і самодетермінація зрілої особистості, опосередкована ціннісними орієнтаціями, яка виявляється в усвідомленні людиною причин

здійснюваних учинків та їхніх наслідків, у контролі своєї здатності бути причиною змін у навколишньому світі і власному житті; 2) категорія етики, права, що відображає соціальне і морально-правове ставлення особистості до суспільства.

Відповідальність дисциплінарна – правова форма впливу на правопорушників дисципліни.

Відповідальність кримінальна – правові наслідки скоєння злочину, що полягають у застосуванні до винного державного примусу у формі покарання.

Відповідальність соціальна – міра відповідності дій соціальних суб'єктів (індивідів, соціальних груп, суспільства) взаємним вимогам та історично конкретним соціальним нормам, загальним інтересам.

Відхилення у поведінці – термін, що вживається на позначення виявів поведінки людини, які не відповідають чи суперечать прийнятим у суспільстві нормам, етичним еталонам і відповідним рольовим функціям.

Відхилення у психічному розвитку – відставання від вікових норм або порушення загальних закономірностей розвитку, що перешкоджає життєдіяльності та нормальній адаптації дітей у сім'ї і дитячій групі.

Відчуженість підліткова – антипатія / ворожість до свого соціального оточення або до культури, що домінує у підлітковому віці.

Відчуження – самопротиставлення особи навколишньому середовищу, деперсоналізація особи, відмова індивіда від основних соціальних цінностей.

Вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність, – кримінальній відповідальності підлягають особи, яким до вчинення кримінального правопорушення виповнилося шістнадцять років. Особи, що вчинили кримінальні правопорушення у віці від чотирнадцяти до шістнадцяти років, підлягають кримінальній відповідальності лише за умисне вбивство, посягання на життя державного чи громадського діяча, працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця, судді, народного засідателя чи присяжного у зв'язку з їх діяльністю, пов'язаною із здійсненням правосуддя, захисника чи представника особи у зв'язку з діяльністю, пов'язаною з наданням правової допомоги, представника іноземної держави, умисне тяжке тілесне ушкодження, жорстоке поводження з тваринами, умисне середньої

тяжкості тілесне ушкодження, диверсію, бандитизм, терористичний акт, захоплення заручників, зґвалтування, сексуальне насильство, крадіжку, грабіж, розбій, вимагання, умисне знищення або пошкодження майна, пошкодження шляхів сполучення і транспортних засобів, угон або захоплення залізничного рухомого складу, повітряного, морського чи річкового судна, незаконне заволодіння транспортним засобом,, хуліганство.

Вік соціальний – рівень соціальних досягнень індивіда (кар'єра, суспільний стан, сімейний статус тощо) порівняно зі статистично середнім рівнем таких досягнень людей одного з ним віку.

Віктимізація – процес перетворення на жертву, чи наслідок такого процесу.

Віктимна поведінка – провокаційна поведінка потенційної жертви насильства.

Віктимна поведінка щодо насильства в сім'ї – поведінка потенційної жертви насильства в сім'ї, що провокує насильство в сім'ї.

Віктимна профілактика індивідуальна – комплекс заходів, спрямованих на виявлення осіб, які, виходячи з їх поведінки або сукупності особистих якостей, можуть стати жертвами злочинів, з метою запобігання процесу віктимізації.

Віктимна ситуація – життєва обстановка, що складається у зв'язку з якостями особи чи поведінкою жертви, коли виникає реальна можливість заподіяння їй шкоди.

Віктимність – 1) підвищена схильність (вірогідність) стати жертвою правопорушення; 2) психологічна властивість особистості, що виникає внаслідок дефекту інтерактивного культурогенезу та характеризується її схильністю стати жертвою фрустрації соціогенних і персоногенних впливів, що ведуть до деформації розвитку людини. Внаслідок своєї соціальної некомпетентності дитина стає жертвою поведінки, що має певні відхилення, – через це настає девіантна віктимізація дитини.

Віктимологічна профілактика правопорушень – система взаємопов'язаних, організаційно забезпечених державних, громадських й індивідуальних заходів, спрямованих на виявлення та усунення або нейтралізацію чинників, які формують особисту чи масову можливість стати жертвою правопорушення.

Віктимологія – галузь знання, що вивчає різні категорії людей, котрі є жертвами несприятливих умов соціалізації.

ВІЛ – вірус імунодефіциту людини, що зумовлює захворювання на ВІЛ-інфекцію.

ВІЛ-інфікована особа – особа, в організмі якої виявлено ВІЛ, але яка перебуває у стані безсимптомного носійства ВІЛ.

ВІЛ-статус особи – стан організму особи стосовно відсутності чи наявності в неї ВІЛ: негативний ВІЛ-статус особи характеризується відсутністю в її організмі ВІЛ, позитивний ВІЛ-статус особи характеризується наявністю в її організмі ВІЛ.

Внутрішній конфлікт – психічний стан, що характеризується глибокими переживаннями, спричиненими амбівалентністю почуттів і тривалою боротьбою мотивів, яка гальмує прийняття рішення.

Внутрішньо переміщена особа – громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру.

Волонтер – фізична особа, яка добровільно здійснює соціально спрямовану неприбуткову діяльність шляхом надання волонтерської допомоги. Волонтерами можуть стати громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, які є дієздатними. Особи віком від 14 до 18 років здійснюють волонтерську діяльність за згодою батьків (усиновлювачів), прийомних батьків, батьків-вихователів або піклувальника.

Волонтерство – 1) добровільна робота на засадах неприбуткової діяльності без заробітної плати, без просування по службі, спрямована на забезпечення добробуту і процвітання спільнот та суспільства загалом; 2) добровільна, безкорислива, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами та волонтерськими організаціями шляхом надання волонтерської допомоги.

Волонтерська діяльність – добровільна, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги.

Волонтерська допомога – роботи та послуги, що безоплатно виконуються і надаються волонтерами.

Волонтерський рух – добровільна неприбуткова діяльність фізичних осіб – волонтерів, яка спрямована на надання допомоги особам, котрі перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги, і сприяє самореалізації волонтера.

Вплив – процес і результат зміни індивідом або соціальною групою поведінки інших людей, їх позиції, поглядів, оцінок та установок. Механізмом спрямованого впливу є переконання та навіювання, неспрямований вплив – наслідування та зараження. Вплив може бути прямим та опосередкованим.

Вразливі групи населення – 1) особи / сім'ї, які мають найвищий ризик потрапляння у складні життєві обставини через вплив несприятливих зовнішніх та/або внутрішніх чинників; 2) групи людей, що зазнають чи можуть зазнати негативних впливів соціальних, економічних, екологічних чинників або захворюти.

Вразливість – здатність людини мати уявлення, різні за яскравістю, зв'язком із зовнішнім світом і ступенем вираженості в них емоційних переживань. В. як риса особистості залежить від багатства її уяви.

Встановлення опіки та піклування – влаштування дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, в сім'ї громадян України, які перебувають переважно у сімейних, родинних відносинах з цими дітьми-сиротами або дітьми, позбавленими батьківського піклування, з метою забезпечення їх виховання, освіти, розвитку і захисту їх прав та інтересів.

Вторинна (спеціальна) профілактика – 1) діяльність, спрямована на попередження подальшого розвитку проблем серед представників груп ризиків; 2) зусилля, спрямовані на обмеження обсягу чи ступеня проблеми в такий спосіб, щоб мінімізувати її вплив на інших людей і ситуацію: передбачає раннє виявлення проблеми та втручання в неї.

Вулична злочинність – сукупність злочинів, скоєних упродовж певного часу на певній території міста чи іншого населеного пункту, що співвідноситься з поняттям вулиця.

Вулична соціальна робота – інноваційний метод соціальної роботи, суть якого полягає в тому, що соціальні служби не очікують звернення клієнтів, а виходять із своїми послугами на вулиці, котрі стали місцем перебування значної кількості людей, що потребують допомоги.

Вчинення злочину з необережності – коли особа, яка його вчинила, передбачала можливість настання суспільно небезпечних наслідків своєї діяльності або бездіяльності, але легковажно розраховувала на їх відвернення, або не передбачала можливості настання таких наслідків, хоч мала і могла їх передбачити.

Вчинення злочину умисно – коли особа, яка його вчинила, усвідомлювала суспільно небезпечний характер своєї дії або бездіяльності, передбачала її суспільно небезпечні наслідки і бажала їх або свідомо допускала настання цих наслідків.

Вчинок – свідомий поведінковий акт, що пов'язаний з моральним самовизначенням особи. Вчинок зумовлено певним внутрішнім планом дій, що включає наміри, прогнозування очікуваного результату, вибір необхідних засобів виконання.

Вчительський булінг – агресивна свідома або несвідома поведінка педагога або педагогічного персоналу до певної дитини або групи дітей.

Г

Галюциногени – психотропні речовини, що належать до дизлептиків і спричиняють розлади сприйняття у вигляді галюцинацій.

Гамбринізм – алкоголізм, що розвивається внаслідок надмірного вживання пива.

Гарантії соціальні – сукупність матеріальних і юридичних засобів, які забезпечують реалізацію конституційних, соціально-економічних і соціально-політичних прав членів суспільства (умови їх життєдіяльності, реалізацію їх інтересів, різноманітність зв'язків і відносин, функціонування і розвиток суспільної системи загалом).

Гарантія прав особи – законодавчо закріплена система заходів, що забезпечують умови реального здійснення прав особи, визначають її правовий стан у суспільстві.

Гебоїдна поведінка – дезорганізаційна діяльність підлітка, що полягає в інфантильному егоцентризмі, надмірному прагненні до самовираження з грубою опозицією до оточення, повним ігноруванням моральних правил та цінностей. Підліток з гебоїдною поведінкою є жорстоким, схильним до імпульсивної агресії, у нього відсутні почуття обов'язку та відповідальності, підсилений інтерес до всього, що пов'язане з насильством, убивством, кривавими розправами, терористичними актами тощо.

Гемблінг – 1) залежність від азартних ігор (казино, автомати); 2) постійна участь в азартних іграх, що ставить під загрозу професійне й особисте життя людини; 3) ігрова індустрія, яка контролюється організованою злочинністю. **Г.** – яскраво виражений хворобливий стан, який уже характеризується певними клінічними ознаками й потребує лікування. Люди, які страждають на Г., уже не контролюють свої дії і дуже часто чинять кримінальні протиправні дії, нерідко пов'язані з продажем наркотиків.

Гетеросексуальність – сексуальний інтерес до осіб протилежної статі та еротична спрямованість на них.

Гіперсором'язлива поведінка підлітків – проявляється несміливістю, страхом перед спілкуванням, нездатністю ефективно діяти в присутності незнайомих осіб, відмові від знайомства з новими людьми, страхом бути не зрозумілим іншими.

Гомосексуалізм – спрямованість статевого потягу до осіб своєї статі.

Грабіж – 1) відкрите викрадення індивідуального майна громадян; 2) відкрите викрадення майна у присутності потерпілого або інших осіб, якщо винна особа усвідомлює цю обставину.

Громадська думка – 1) ставлення населення до того чи того явища, об'єкта або ситуації; 2) прояв суспільної свідомості, в якому відображається оцінка великими соціальними групами актуальних явищ дійсності, що становлять суспільний інтерес.

Громадська організація – це громадське об'єднання, засновниками та членами (учасниками) якого є фізичні особи.

Громадське об'єднання – це добровільне об'єднання фізичних осіб та/або юридичних осіб приватного права для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних та інших інтересів.

Громадське самоврядування в закладі освіти – це право учасників освітнього процесу як безпосередньо, так і через органи громадського самоврядування колективно вирішувати питання організації та забезпечення освітнього процесу в закладі освіти, захисту своїх прав та інтересів, організації дозвілля та оздоровлення, брати участь у громадському нагляді (контролі) та в управлінні закладом освіти у межах повноважень, визначених законом та установчими документами закладу освіти.

Громадський вплив – виховно-попереджувальні заходи, які здійснюються громадськими організаціями і трудовими колективами щодо правопорушників за місцем їх проживання і роботи.

Громадські роботи – полягають у виконанні особою, яка вчинила адміністративне правопорушення, у вільний від роботи чи навчання час безоплатних суспільно корисних робіт, вид яких визначають органи місцевого самоврядування.

Група – конкретна спільність людей, включених до типових для них різновидів і форм діяльності та об'єднаних системою відносин, поведінка та діяльність яких регулюються спільними цілями, нормами, цінностями.

Група взаємодопомоги (група самодопомоги, самокерована група) – добровільні об'єднання людей з подібними проблемами або досвідом. Створюються для взаємопідтримки і відновлення психічного здоров'я, обміну досвідом, емоціями, можливостями.

Група вікова – група осіб, які належать до різних поколінь і мають у певний період свого життя спільний досвід, подібні потреби і інтереси.

Група вторинна – відносно чисельна група, члени якої опосередковано пов'язані спільною діяльністю для досягнення визначеної загальної мети.

Група мала (первинна) – група, в якій суспільні відносини постають у формі безпосередніх особистісних контактів.

Група соціальна – сукупність індивідів, які об'єднані спільними інтересами, цілями та ціннісними орієнтаціями і функціонують на основі соціальних норм і в умовах соціально-групового контролю.

Група самодопомоги – добровільні об'єднання людей з подібними проблемами або досвідом.

Група соціального ризику – різновид соціальної номінальної групи, що об'єднує людей, які внаслідок певного соціального становища і способу життя піддаються небезпечним негативним діям, через що загрожують нормальній життєдіяльності суспільства.

Групи взаємодопомоги – групи, в основі функціонування яких – участь їхніх членів у розв'язанні проблем, обміні знаннями та набутим власним досвідом для урегулювання типових ситуацій, пов'язаних з особливостями групи.

Групи підвищеного ризику щодо інфікування ВІЛ – групи населення, яким з урахуванням особливостей їх поведінки та

поведінки їхнього оточення загрожує підвищений ризик контакту з джерелом ВІЛ.

Групи підтримки – добровільні об'єднання людей, котрі мають схожі проблеми та кризові життєві обставини, зустрічаються протягом тривалого часу з метою надання взаємної допомоги та підтримки, обміну інформацією й ресурсами, що можуть бути корисними для подолання їхніх проблем.

Групи ризику – 1) категорії осіб, чий соціальний стан за тими або тими ознаками не має стабільності, які практично не можуть поодиноці перебороти труднощі, що виникли в їхньому житті; все це в результаті може призвести до втрати ними соціальної значущості, духовності, морального образу, біологічної загибелі; 2) особи, що є найбільш уразливими до певних соціальних, медичних впливів або впливу навколишнього середовища (повії, гомосексуалісти, наркомани, алкоголіки тощо).

Групова норма – сукупність вимог, які група висуває до своїх членів для формування їх діяльності (поведінки) установленого типу (взірця).

Групова соціальна робота – метод соціальної роботи, який полягає в роботі з групою осіб, які мають подібні проблеми чи близькі інтереси.

Г

Гендер – 1) соціальне розуміння статевих відмінностей, соціальні та соціально-психологічні очікування представників різної статі одне від одного; 2) у гендерних дослідженнях соціальна характеристика, через яку визначаються поняття «чоловік» і «жінка», психосоціальні, соціокультурні ролі чоловіка і жінки як особистостей, а також психобіологічні особливості, на які впливає біологічна стать, цілісна психічна репрезентація статі, сповнена динамічних глибинних, пізнавальних та поведінкових понять жіночого та чоловічого, здобутих індивідом внаслідок набуття індивідуального гендерного досвіду.

Гендерна культура – система уявлень, цінностей, знань, норм, інтересів та потреб, які формують соціокультурні аспекти статі, встановлюють відповідні статуси жінок і чоловіків, визначають їхні ролі, взаємовідносини й моделі поведінки у різних сферах життя, впливають на форми та результати творчої діяльності статей, визначають їхнє місце у картині світу.

Гендерні стереотипи – набір загальноприйнятих норм і суджень, які стосуються існуючого становища чоловіків і жінок, норм їхньої поведінки, мотивів і потреб. **Г.с.** закріплюють наявні гендерні відмінності й перешкоджають зміні стану справ у сфері гендерних відносин.

Д

Девіант – особа, яка не додержується чинних у суспільстві норм поведінки.

Девіантна поведінка – 1) система вчинків, які суперечать прийнятим у суспільстві нормам; 2) система вчинків чи окремі вчинки, що суперечать прийнятним у суспільстві нормам і проявляються у вигляді незбалансованих психічних процесів, неадаптованості, порушення процесів самоактуалізації та у вигляді ухилення від морального й етичного контролю особистості над власною поведінкою.

Девіантність – характеристика поведінки, яка не збігається з прийнятими у суспільстві соціальними нормами і цінностями.

Девіація – відхилення в розвитку, функціонуванні, параметрах чи якостях об'єкта (процесу, явища чи системи) від визначених для них норм. Поняття «Д.» може стосуватись як фізичних об'єктів, так і біологічних та соціальних, проте норми, на основі яких визначаються девіації, завжди є продуктом людської свідомості.

Дегенерація – 1) процес погіршення від покоління до покоління певних рис чи властивостей організму; 2) зниження органічних або психічних якостей особи, статі.

Деградація – 1) спрощення будови функцій організмів внаслідок умов існування (при переході від рухомого способу життя до нерухомого або від вільного до паразитичного); 2) рух назад, поступове погіршення, занепад, утрата якихось властивостей.

Деградація алкогольна – деградація особи, що виникає внаслідок хронічного алкоголізму; проявляється афективними і психопатоподібними змінами, втратою працездатності.

Деградація особи – втрата особою властивостей, які вона мала, зі збідненням усіх її здібностей.

Деградувати – поступово втрачати цінні якості, занепадати.

Дезадаптація – 1) порушення пристосування організму та психіки людини до змін навколишнього середовища, що виявляється в неадекватних психічних, фізіологічних реакціях; 2) характерне для

багатьох потенційних та реальних правопорушників послаблення або повна відсутність здатності пристосуватися до умов соціального середовища.

Деадаптація соціальна – ступінь деадаптації, що характеризується асоціальними проявами (ненормативна лексика, тютюнопаління, наркоманія тощо) і відчуженням від основних інститутів соціалізації – сім'ї та школи; порушення процесу активного пристосування індивіда до умов соціального середовища засобами взаємодії та спілкування за хибного або недостатньо розвиненого уявлення людини про себе та свої соціальні зв'язки й міжособистісні контакти.

Деадаптація шкільна – невідповідність соціопсихологічного і психофізіологічного статусу дитини до вимог шкільного навчання, виконання яких стає утрудненим або навіть неможливим.

Дезінтеграція соціальна – процес розпаду внутрішньої структури соціальної групи або соціальної системи.

Декультурація – втрата традиційної культури внаслідок прилучення її носіїв до нових або іноземних культуральних стандартів.

Делікт – 1) будь-яке правопорушення, тобто вчинення дії, що суперечить законові; 2) проступок, правопорушення.

Делінквент – 1) особа, чия поведінка відхиляється від норм будь-якої галузі права; 2) неповнолітній з соціальними відхиленнями у поведінці, який здійснює вчинки, заборонені діючим законодавством та іншими нормативними актами. Це в основному психічно і фізично здоровий учень з певним негативним життєвим досвідом, деформованими соціально-етичними знаннями, нездоровими звичками та потребами, зіпсований неправильним вихованням чи асоціальним впливом певного середовища.

Делінквентна поведінка – 1) будь-яка поведінка, що суперечить законові; 2) поведінка індивіда, що порушує норми громадського правопорядку, загрожує благополуччю інших людей або суспільству взагалі та може бути правомірно покараною. У широкому значенні делінквентна поведінка – це злочинна (кримінальна) поведінка, правопорушення некримінального характеру, порушення офіційно визначених правил поведінки та дисциплінарних вимог. У вузькому значенні делінквентною поведінкою в літературі називають некримінальні правопорушення чи протиправну поведінку дітей та підлітків. Протиправну дію, що лежить в основі делінквентної

поведінки, називають деліктом, а особу, якій властива така поведінка, – делінквентом.

Депресія – афективний стан людини, який характеризується негативним емоційним тлом, зміною мотиваційної сфери, когнітивних уявлень і загальною пасивністю поведінки.

Депривація – психічний стан, за якого людина відчуває недостатнє задоволення своїх потреб.

Деперсоналізація – зміна свідомості індивіда, що пов'язана з втратою «власного обличчя», здатності бути особистістю, соціальної значимості, різке зниження самооцінки своєї поведінки.

Державна політика – цілеспрямований курс дій уряду для розв'язання певної проблеми чи сукупності взаємопов'язаних проблем.

Державне регулювання і контроль обігу продукції, що негативно впливає на суспільну мораль – визначення законом і прийняттями на його основі нормативно-правовими актами порядку й умов обігу відповідної продукції та контроль за ним, вироблення правових механізмів і встановлення прав та обов'язків органів державної влади, органів місцевого самоврядування, установ і організацій усіх форм власності із забезпечення захисту суспільної моралі.

Державне утримання дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб із їх числа – повне забезпечення відповідно до державних соціальних стандартів матеріальними та грошовими ресурсами дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб із їх числа для задоволення їх життєво необхідних потреб та створення умов для нормальної життєдіяльності.

Державний орган – орган державної влади, в тому числі колегіальний державний орган, інший суб'єкт публічного права, незалежно від наявності статусу юридичної особи, якому згідно із законодавством надані повноваження здійснювати від імені держави владні управлінські функції, юрисдикція якого поширюється на всю територію України або на окрему адміністративно-територіальну одиницю.

Державний стандарт соціальної послуги – визначені нормативно-правовим актом центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері соціального захисту населення зміст та обсяг, норми і нормативи, умови та порядок надання соціальної послуги, показники її якості.

Державні соціальні стандарти для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а також осіб із їх числа – встановлені законами, іншими нормативно-правовими актами мінімальні норми і нормативи забезпечення дітей-сиріт, дітей, які залишилися без батьківського піклування, та осіб з їх числа.

Десоціалізація – втрата індивідом певних соціальних цінностей і норм, необхідних для нормальної життєдіяльності (процес протилежний соціалізації).

Детермінанти злочинності – чинники (фактори) у різних сферах і на різних рівнях суспільного життя, що обумовлюють злочинність.

Детермінація – об’єктивна зумовленість речей, процесів. Кожне явище не виникає саме собою, поза навколишнім середовищем, а, навпаки, пов’язане з ним, породжується конкретними факторами й обставинами.

Дефіцит спілкування – якісна і кількісна нестача міжособистісних контактів дитини з оточенням і можливості формування її відносин з ним.

Деформація особистості – негативні зміни особистості, що призводять до певного порушення її адаптації у середовищі.

Динаміка групова – сукупність внутрішньогрупових соціально-психологічних процесів, що притаманні різним етапам розвитку групи.

Дискримінація міжгрупова – занижена оцінка членами групи діяльності інших соціальних груп, що спричиняє ворожість у міжгрупових відносинах.

Дисморфоманія – психічний стан підлітків, який характеризується комплексом неповноцінності, прагненням кардинально змінити свою зовнішність за допомогою радикальних засобів (пластична операція, постійне голодування, надмірні фізичні навантаження тощо); базується на хибній впевненості підлітка про наявність у нього фізичних недоліків. У поведінці таких підлітків спостерігається різке обмеження кола спілкування, занурення у власну проблему, постійний аналіз своєї зовнішності.

Дискримінаційна реклама за ознакою статі – реклама, що містить твердження та/або зображення щодо інтелектуальної, фізичної, соціальної чи іншої переваги однієї статі над іншою та/або щодо стереотипності ролі чоловіка та жінки, що пропагує принизливе та зневажливе ставлення; принижує гідність людини за ознакою статі; демонструє насильство за ознакою статі; використовує зображення тіла людини (частини тіла) виключно як сексуального об’єкта з метою

привернення уваги споживача та/або посилення (слова, звуки, зображення) на сексуальні стосунки, що не стосуються рекламованого продукту чи способу його споживання

Дискримінаційна реклама – реклама, що вміщує чи використовує твердження та/або зображення, які є дискримінаційними за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, віку, інвалідності, етнічного та соціального походження, громадянства, сімейного та майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками щодо особи та/або групи осіб.

Дискримінація – ситуація, за якої особа та/або група осіб за їх ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, віку, інвалідності, етнічного і соціального походження, громадянства, сімейного та майнового стану, місця проживання, мовними або іншими ознаками, які були, є та можуть бути дійсними або припущеними (далі – певні ознаки), зазнає обмеження у визнанні, реалізації або користуванні правами і свободами в будь-якій формі, встановленій Законом України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», крім випадків, коли таке обмеження має правомірну, об'єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними.

Дискримінація за ознакою інвалідності – будь-яке розрізнення, виключення чи обмеження з причини інвалідності, метою або результатом якого є применшення або заперечення визнання, реалізації або здійснення нарівні з іншими всіх прав людини й основоположних свобод у політичній, економічній, соціальній, культурній, цивільній чи будь-якій іншій сфері.

Дисоціальна поведінка – поведінка, що відхиляється від медичних і психологічних норм, загрожує цілісності й розвитку самої особистості. Основними формами саморуйнівної поведінки є: суїцидальна поведінка, хімічна залежність, нехімічні адикції, фанатична залежність, аутична поведінка, віктимна поведінка, діяльність, що пов'язана з ризиком для життя, залежність від їжі.

Дисоціальний розлад особистості (антисоціальний розлад особистості) – вид психопатії, який характеризується імпульсивністю, емоційною тупістю, байдужістю до загальноприйнятих норм та стандартів, відсутністю почуття провини та неможливістю робити висновки з негативного минулого досвіду; стійкою антисоціальною поведінкою, яка, однак, не обов'язково повинна бути злочинною.

Дисциплінарне правопорушення – правопорушення, яке заподіює шкоду внутрішнім правилам підприємств, установ, організацій і тягне за собою дисциплінарну відповідальність.

Дитина – особа віком до 18 років (повноліття), якщо згідно із законом, застосовуваним до неї, вона не набуває прав повнолітньої раніше.

Дитина-біженець – дитина, яка не є громадянином України і внаслідок обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань за ознаками раси, віросповідання, національності, громадянства (підданства), належності до певної соціальної групи або політичних переконань перебуває за межами країни своєї громадянської належності та не може користуватися захистом цієї країни або не бажає користуватися цим захистом внаслідок таких побоювань, або, не маючи громадянства (підданства) і перебуваючи за межами країни свого попереднього постійного проживання, не може чи не бажає повернутися до неї внаслідок зазначених побоювань.

Дитина з інвалідністю – дитина зі стійким розладом функцій організму, спричиненим захворюванням, травмою або вродженими вадами розумового чи фізичного розвитку, що зумовлюють обмеження її нормальної життєдіяльності та необхідність додаткової соціальної допомоги і захисту.

Дитина-кривдник – особа, яка не досягла 18 років та вчинила домашнє насильство у будь-якій формі.

Дитина, розлучена із сім'єю – дитина, яка прибуває чи прибула на територію України без супроводу батьків чи одного з них, діда чи баби, повнолітніх брата чи сестри або опікуна чи піклувальника, призначених відповідно до законодавства країни походження, або інших повнолітніх осіб, які до прибуття в Україну добровільно чи в силу звичаю країни походження взяли на себе відповідальність за виховання дитини.

Дитина-сирота – дитина, в якій померли чи загинули батьки.

Дитина, яка перебуває у конфлікті із законом – неповнолітня особа (неповноліття охоплює період від 14 до 18 років), яка скоїла правопорушення і/або перебуває на профілактичному обліку у відділі / секторі ювенальної превенції, або відбуває покарання за вироком суду (пов'язане з позбавленням волі чи ж альтернативне покарання).

Дитинство – період розвитку людини до досягнення повноліття.

Дитина, яка перебуває на утриманні – 1) дитина молодша віку закінчення обов'язкової шкільної освіти або молодша п'ятнадцяти

років, залежно від того, який вік вищий; 2) дитина молодша встановленого віку, яка проходить курс учнівства або продовжує своє навчання, або ж хворіє хронічним захворюванням, або є інвалідом, що не дозволяє їй займатися будь-якою професійною діяльністю.

Дитина, яка перебуває у складних життєвих обставинах – дитина, яка потрапила в умови, що негативно впливають на її життя, стан здоров'я та розвиток у зв'язку з інвалідністю, тяжкою хворобою, безпритульністю, перебуванням у конфлікті із законом, залученням до найгірших форм дитячої праці, залежністю від психотропних речовин та інших видів залежності, жорстоким поводженням, зокрема домашнім насильством, ухилянням батьків, осіб, які їх замінюють, від виконання своїх обов'язків, обставинами стихійного лиха, техногенних аварій, катастроф, воєнних дій чи збройних конфліктів тощо, що встановлено за результатами оцінки потреб дитини.

Дитина, яка постраждала від домашнього насильства – особа, яка не досягла 18 років та зазнала домашнього насильства у будь-якій формі або стала свідком (очевидцем) такого насильства.

Дитина, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів – дитина, яка внаслідок воєнних дій чи збройного конфлікту отримала поранення, контузію, каліцтво, зазнала фізичного, сексуального, психологічного насильства, була викрадена або незаконно вивезена за межі України, залучалася до участі у військових формуваннях або незаконно утримувалася, у тому числі в полоні.

Дитина, яка потребує додаткового захисту – дитина, яка не є біженцем відповідно до Конвенції про статус біженців 1951 року і Протоколу щодо статусу біженців 1967 року та Закону України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту», але потребує захисту, оскільки вона була змушена прибути в Україну або залишитися в Україні внаслідок виникнення загрози її життю, безпеці чи свободі в країні походження, через побоювання застосування щодо неї смертної кари або виконання вироку про смертну кару чи тортур, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання.

Дитяча експлуатація – жорстоке ставлення до дитини або необґрунтоване використання дітей у комерційних, промислових та інших цілях.

Дитяча порнографія – зображення у будь-який спосіб дитини чи особи, яка виглядає як дитина, у реальному чи змодельованому

відверто сексуальному образі та/або задіяної у реальній чи змодельованій відверто сексуальній поведінці, або будь-яке зображення статевих органів дитини в сексуальних цілях.

Дитячий будинок сімейного типу – окрема сім'я, яка створюється за бажанням подружжя або окремої особи, яка не перебуває у шлюбі, які беруть на виховання та спільне проживання не менш як 5 дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

Дитячі будинки і загальноосвітні школи-інтернати усіх типів і форм власності для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування – навчально-виховні або виховні заклади, що забезпечують дітям-сиротам і дітям, позбавленим батьківського піклування, умови для проживання, різнобічного розвитку, виховання, здобуття певного рівня освіти, професійної орієнтації та підготовки, готують дітей до самостійного життя.

Дифамація – 1) поширення про особу неправдивої інформації, яка принижує її честь та гідність, завдає шкоди діловій репутації; 2) розголошення відомостей, що паплюжать честь конкретної людини або закладу.

Діти-вихованці – діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, влаштовані до дитячого будинку сімейного типу.

«Діти-вулиці» – діти, які за законом не визнані як такі, що позбавлені батьківського піклування, але фактично можуть бути визнані сиротами, оскільки батьки з певних причин не займаються їхнім вихованням.

Діти з несоціалізованою агресивною антисуспільною поведінкою – перебувають у поганих стосунках із однолітками та зі своєю родиною, мають значні порушення, які проявляються в агресивності, зухвалості тощо.

Діти з «соціалізованими формами» антисуспільної поведінки – пристосовуються до соціальних норм антисуспільних груп, явно не демонструють свою поведінку, іноді проявляється властивий гарний інтелект, розвинена рефлексивність, та при цьому, низький рівень моральної свідомості. Їх відрізняє вміння маніпулювати оточуючими та почуття міри у цій діяльності.

Діти, позбавлені батьківського піклування – діти, які залишилися без піклування батьків у зв'язку з позбавленням їх батьківських прав, відібранням у батьків без позбавлення батьківських прав, визнанням батьків безвісно відсутніми або недієздатними, оголошенням їх померлими, відбуванням покарання в місцях

позбавлення волі та перебуванням їх під вартою на час слідства, розшуком їх органами Національної поліції, пов'язаним з відсутністю відомостей про їх місцезнаходження, тривалою хворобою батьків, яка перешкоджає їм виконувати свої батьківські обов'язки, а також діти, розлучені із сім'єю, підкинуті діти, діти, батьки яких невідомі, діти, від яких відмовились батьки, діти, батьки яких не виконують своїх батьківських обов'язків з причин, які неможливо з'ясувати у зв'язку з перебуванням батьків на тимчасово окупованій території України або в районах проведення антитерористичної операції, здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, та безпритульні діти.

Діти-сироти – діти, в яких померли чи загинули батьки.

Діти, які потребують тимчасового захисту – діти, які є іноземцями та особами без громадянства, які постійно проживають на території країни, що має спільний кордон з Україною, які масово вимушені шукати захисту в Україні внаслідок зовнішньої агресії, іноземної окупації, громадянської війни, зіткнень на етнічній основі, природних чи техногенних катастроф або інших подій, що порушують громадський порядок у певній частині або на всій території країни походження.

Добровільне лікування – лікування від наркоманії, яке здійснюється за згодою хворого або його законного представника.

Докази в кримінальному провадженні – фактичні дані, отримані у передбаченому Кодексом порядку, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд встановлюють наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню.

Докази в справі про адміністративне правопорушення – будь-які фактичні дані, на основі яких у визначеному законом порядку орган (посадова особа) встановлює наявність чи відсутність адміністративного правопорушення, винність даної особи в його вчиненні та інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи. Ці дані встановлюються протоколом про адміністративне правопорушення, поясненнями особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, потерпілих, свідків, висновком експерта, речовими доказами, показаннями технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, у т. ч. тими, що використовуються особою, яка притягається до адміністративної відповідальності, або

свідками, а також працюючими в автоматичному режимі, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису які використовуються при нагляді за виконанням правил, норм і стандартів, що стосуються забезпечення безпеки дорожнього руху, протоколом про вилучення речей і документів, а також іншими документами.

Домашнє насильство – діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що їй постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь.

Допоміжні соціальні послуги – послуги, що надаються у вигляді натуральної допомоги (продукти харчування, предмети і засоби особистої гігієни, санітарно-гігієнічні засоби для прибирання, засоби догляду, одяг, взуття та інші предмети першої необхідності, організація харчування, забезпечення паливом тощо) та технічних послуг (транспортні послуги, переклад жестовою мовою тощо).

Дратування (тролінг) – написання коментарів, повідомлень, розміщення інформаційного контенту з метою провокації емоційної перепалки.

Дрібне хуліганство – нецензурна лайка в громадських місцях, образливе чіпляння до громадян та інші подібні дії, що порушують громадський порядок і спокій громадян.

Дрібний наркодилер – особа, що поставляє маленькі партії наркотиків (напр., партії героїну до 20 грам) або придбає їх від інших торгівців. Ця категорія, в основному, включає споживачів наркотиків, які, залежно від ситуації, виступають як посередники або самостійно купують невеликі партії наркотиків для їх перепродажу. Вони заробляють кошти на різниці цін купівлі та продажу, часто не маючи іншого джерела доходу, та витрачають свій дохід на придбання нової партії наркотиків, сплачуючи за транспортування та власне споживання.

Дромоманія – нездоланне бажання до безцільного блукання, бродяжництва, бажання втекти з дому, подорожувати, нестримне прагнення змін. Інші назви – вагабондаж, пориоманія, у психології використовують також поняття «синдром пілігрима».

Е

Еготизм – переоцінка своєї особи, самозакоханість.

Егоцентризм – схильність окремих людей розглядати дійсність винятково з огляду на вигідність для їхньої особистості; крайня форма індивідуалізму.

Економічне насильство – форма домашнього насильства, що включає умисне позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна, коштів чи документів або можливості користуватися ними, залишення без догляду чи піклування, перешкоджання в отриманні необхідних послуг з лікування чи реабілітації, заборону працювати, примушування до праці, заборону навчатися та інші правопорушення економічного характеру.

Екстеріоризація – процес переходу від внутрішньої психічної діяльності до зовнішньої, практичної.

Екстазі (MDMA – метилдиметамфетамін) – психостимулятор. За хімічним складом – амфетамін, подібний до винта, але, на відміну від нього, не може бути виготовлений у домашніх умовах.

Екстернальність – схильність людини приписувати відповідальність за результати своєї діяльності зовнішнім силам (навколишньому середовищу, окремим ровесникам або випадку).

Екстремізм – дотримання крайніх поглядів, заходів, що найчастіше проявляються у політиці, міжнародних відносинах, релігії та ін.

Екстреміст – особа, яка схильна до крайніх поглядів і дій.

Емоційне збіднення – різновид патології емоцій; проявляється слабкістю емоційних реакцій, що супроводжується недостатністю афективного відгукування, збідненням почуттів, емоційною холодністю.

Емоційний дефіцит – психічний стан людини, коли вона відчуває брак емоційного спілкування. Виникає внаслідок високих темпів технізації та інтелектуалізації життя і праці людини в сучасних умовах. Е. д. супроводжується послабленою роллю відчуття у сприйнятті навколишнього світу, орієнтацією людини переважно на розумовий розвиток. Практичні заходи з виховання всебічно і гармонійно розвиненої особистості передбачають також подолання Е. д., високий розвиток чуттєвого та емоційного осягнення природних і суспільних явищ.

Емоційний стрес – стан яскраво вираженого психоемоційного переживання людиною конфліктних ситуацій, що короткочасно або

тривало обмежують задоволення її соціальних і біологічних потреб. У генезі **Е.с.** провідна роль належить первинним змінам діяльності багатьох структур головного мозку. **Е.с.** є основою адаптивних фізіологічних реакцій, що дає змогу організмові за рахунок резервних можливостей переборювати конфліктні ситуації.

Емоційні порушення – хворобливі зміни в емоційних реакціях (наприклад, експресивних), станах, властивостях особистості.

Емпатія – розуміння психічного стану іншої людини та співпереживання їй.

Етичні цінності – орієнтири для людської свідомості, які відбивають діяльнісно зацікавлене ставлення людей до явищ дійсності.

Є

Євгеніка – 1) наука, що розглядає закони спадковості здоров'я людини та її обдарувань; 2) практика поліпшення духовного і фізичного здоров'я людини.

Єхидність – морально-психологічна риса особистості, що виявляється в недоброзичливому ставленні до інших людей, в'їдливості тощо. У поведінці єхидної людини завжди спостерігається злобне ставлення до інших, прагнення образити чи принизити іншого, підступність у висловах, діях, учинках та інші негативні якості.

Ж

Жаргон – 1) позанормативне усне спілкування певної групи осіб; 2) соціальний діалект; відрізняється від літературної мови специфічною лексикою і вимовою, але не має власної фонетичної та граматичної системи.

Жебрацтво – відсутність необхідних для існування засобів, збирання милостині, випрошування у громадян грошей, продуктів харчування, одягу та інших матеріальних цінностей.

Жертва злочину – окрема людина або група людей, яким злочином прямо чи опосередковано заподіяна моральна, фізична чи матеріальна шкода.

Жертва насильства в сім'ї – член сім'ї, який постраждав від фізичного, сексуального, психологічного чи економічного насильства з боку іншого члена сім'ї.

Жертва правопорушення – особа, що потерпіла від правопорушення, незалежно від того, чи визнана вона такою у встановленому законом порядку і чи усвідомлює себе такою.

Жетон – інструменти вартості у казино. Видаються казино і використовуються замість готівкових грошей в іграх між казино і гравцем. Можуть бути прямокутні, квадратні або овальні фішки, в основному використовуються в європейських казино.

Житлове приміщення у гуртожитку – надається громадянину України та членам його сім'ї на час перебування на соціальному квартирному обліку за умови, що таке житло є єдиним місцем проживання зазначених осіб.

Життєва криза – психофізіологічний стан особистості, що полягає у неможливості задоволення значущих життєвих потреб у певний момент життя, усвідомлення глибокої внутрішньої суперечності.

Життєва ситуація криміногенна – сукупність обставин, які сприяють виникненню у конкретної людини рішучості вчинити злочин, спонукають її до цього.

Життєвий стандарт – нормативний або бажаний рівень споживання товарів і послуг у суспільстві, відмінний від фактичного рівня споживання.

Жорстоке поводження з дитиною – 1) будь-які форми фізичного, психологічного, сексуального або економічного насильства над дитиною, зокрема домашнього насильства, а також будь-які незаконні угоди стосовно дитини, зокрема вербування, переміщення, переховування, передача або одержання дитини, вчинені з метою експлуатації, з використанням обману, шантажу чи уразливого стану дитини; 2) усі форми фізичного, психічного й економічного насильства, образи, недбале ставлення, залишення без догляду та піклування, результатом чого може стати нанесення шкоди фізичному чи психічному здоров'ю дитини.

3

Забезпечення найкращих інтересів дитини – дії та рішення, що спрямовані на задоволення індивідуальних потреб дитини відповідно до її віку, статі, стану здоров'я, особливостей розвитку, життєвого досвіду, родинної, культурної та етнічної належності та враховують думку дитини, якщо вона досягла такого віку і рівня розвитку, що може її висловити.

Забезпечення найкращих інтересів отримувачів соціальних послуг – дії та рішення, спрямовані на задоволення індивідуальних потреб отримувачів соціальних послуг відповідно до віку, статі, стану

здоров'я, особливостей інтелектуального та фізичного розвитку, життєвого досвіду, родинної, культурної, етнічної та іншої належності, потреб та інтересів дітей, осіб з інвалідністю, осіб, визнаних недієздатними, осіб, цивільна дієздатність яких обмежена, осіб похилого віку, а також з урахуванням думки отримувачів соціальних послуг, якщо вони за віком, рівнем розвитку та станом здоров'я можуть її висловити.

Завдання суб'єктів соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю:

- участь у виконанні загальнодержавних, регіональних та інших програм соціальної підтримки сімей, дітей та молоді;
- надання соціальних послуг, соціальної допомоги, соціальної підтримки сім'ям, дітям та молоді з метою відновлення їхніх соціальних функцій, реалізації системи заходів щодо запобігання негативним явищам та їх подолання, запобігання потрапляння сімей, дітей та молоді у складні життєві обставини;
- здійснення соціально-профілактичної роботи серед дітей та молоді, реалізація системи заходів щодо запобігання негативним явищам та їх подолання;
- впровадження державних стандартів соціальних послуг, нових форм, методів проведення соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю;
- здійснення міжнародного співробітництва, вивчення і поширення передового міжнародного досвіду з питань соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю;
- здійснення інших повноважень у сфері соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю відповідно до законодавства.

Загальна профілактика – заходи, спрямовані на виявлення причин і умов, що сприяють учиненню правопорушень на всій території України, у її окремому регіоні, галузі господарства, стосовно частини населення чи групи осіб, а також на підприємстві, в установі чи організації незалежно від форм власності.

Загальноосвітні школи та професійні училища соціальної реабілітації – спеціальні заклади освіти для дітей, які потребують особливих умов виховання, та підпорядковуються центральному органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері освіти і науки. До цих закладів можуть направлятися особи, які вчинили кримінальне правопорушення у віці до 18 років або

правопорушення до досягнення віку, з якого настає кримінальна відповідальність.

Загальносоціальна профілактика правопорушень – комплекс перспективних соціально-економічних і культурно-виховних заходів, спрямованих на подальший розвиток та вдосконалення суспільних відносин і усунення або нейтралізацію водночас причин та умов злочинності.

Заклад освіти – юридична особа публічного чи приватного права, основним видом діяльності якої є освітня діяльність.

Заклад позашкільної освіти – складова системи позашкільної освіти, яка надає знання, формуючи вміння та навички за інтересами, забезпечує потреби особистості у творчій самореалізації та інтелектуальний, духовний і фізичний розвиток, підготовку до активної професійної та громадської діяльності, створює умови для соціального захисту та організації змістовного дозвілля відповідно до здібностей, обдарувань та стану здоров'я вихованців, учнів і слухачів.

Заклади для бездомних осіб і безпритульних дітей – соціальні заклади, діяльність яких спрямована на допомогу бездомним особам і безпритульним дітям, їх підтримку та реінтеграцію.

Заклади для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування – медичні, навчальні, виховні заклади, інші заклади та установи, в яких проживають діти-сироти і діти, позбавлені батьківського піклування.

Заклади наркологічні – заклади, що перебувають у віданні Міністерства охорони здоров'я України і забезпечують надання медичної допомоги населенню, яке потерпає від наркоманії та алкоголізму, займаються питанням профілактики.

Заклади соціального захисту для бездомних осіб і безпритульних дітей – будинок нічного перебування, центр реінтеграції бездомних осіб, соціальний готель, інші заклади, що надають послуги бездомним особам.

Заклади соціального захисту для безпритульних дітей – притулок для дітей служби у справах дітей, центр соціально-психологічної реабілітації дітей, соціально-реабілітаційний центр (дитяче містечко).

Заклади соціальної підтримки (догляду) – стаціонарні відділення для постійного або тимчасового проживання територіальних центрів соціального обслуговування (надання

соціальних послуг) та інші установи, заклади для постійного проживання громадян похилого віку, інвалідів.

Заклад соціального захисту осіб, які страждають на психічні розлади – юридична особа будь-якої форми власності, що надає соціальні послуги особам, які страждають на психічні розлади.

Закони соціальні – закони, які визначають виникнення, функціонування і розвиток соціальних систем, відображають сутнісні, необхідні, повторювані відносини і взаємозв'язки між соціальними суб'єктами, явищами і процесами, що виражають каузальні (причинні) залежності між соціальною діяльністю та її результатами.

Законні представники – 1) батьки, опікуни, піклувальники даної особи або представники тих установ і організацій, під опікою чи опікуванням яких вона перебуває; 2) батьки, усиновителі, батьки-вихователі, опікуни, піклувальники, представники закладів, які виконують обов'язки опікунів і піклувальників; 3) батьки (усиновителі), опікуни або інші особи, уповноважені законом представляти інтереси осіб, які страждають на психічні розлади, у тому числі здійснювати захист їх прав, свобод і законних інтересів при наданні їм психіатричної допомоги.

Залежність соціальна – залежність, що виникає між індивідами в результаті їх свідомої взаємодії як членів суспільства.

Замісна підтримуюча терапія – вид лікування опіоїдної залежності, за якого використовують опіатні антагоністи – речовини, які мають подібну до героїну та морфіну дію на головний мозок людини, що дозволяє запобігти розвитку синдрому відміни та блокувати потяг до нелегальних опіоїдів.

Занедбаність дитини соціальна – відсутність належного піклування про дитину, якщо батьки або особи, які їх замінюють, не забезпечують необхідних умов для її повноцінного фізичного, емоційного та соціального розвитку.

Занедбаність педагогічна – стійкі відхилення від норми в моральній свідомості та поведінці чи навчальній діяльності, спричинені недоліками педагогічного впливу в сім'ї, дитячих установах, школі.

Залежність алкогольна – періодичний або хронічний стан, спричинений повторним вживанням штучної чи природної речовини, зокрема алкоголю.

Залежність наркотична – хронічне захворювання, яке виникає внаслідок тривалого вживання психоактивної речовини (речовин), що

впливає на емоційний стан індивіда і унеможливорює самотійне припинення її вживання, незважаючи на пов'язані з цим серйозні проблеми (погіршення здоров'я, правопорушення, соціальні та економічні ускладнення).

Запобігання бездомності і безпритульності – система заходів, спрямованих на усунення правових, соціальних та інших причин виникнення бездомності та безпритульності, запобігання їм, у т. ч. заходів щодо зниження ризику втрати особою прав на житлові приміщення і запобігання втраті цих прав, а також на запобігання виникненню негативних суспільних наслідків, пов'язаних з відсутністю в особи житла.

Запобігання домашньому насильству – система заходів, що здійснюються органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, а також громадянами України, іноземцями та особами без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, та спрямовані на підвищення рівня обізнаності суспільства щодо форм, причин і наслідків домашнього насильства, формування нетерпимого ставлення до насильницької моделі поведінки у приватних стосунках, небайдужого ставлення до постраждалих осіб, насамперед до постраждалих дітей, викорінення дискримінаційних уявлень про соціальні ролі та обов'язки жінок і чоловіків, а також будь-яких звичаїв і традицій, що на них ґрунтуються.

Захисні механізми – механізми, що використовуються і слугують для захисту «Я» (ego) від загрозливих захоплень та імпульсів, задоволення яких може спричинити конфлікт індивіда із соціальними нормами і установками.

Заходи впливу, що застосовуються до неповнолітніх – за вчинення адміністративних правопорушень до неповнолітніх у віці від шістнадцяти до вісімнадцяти років можуть бути застосовані такі заходи впливу: 1) зобов'язання публічно або в іншій формі попросити вибачення у потерпілого; 2) попередження; 3) догана або сувора догана; 4) передача неповнолітнього під нагляд батькам або особам, які їх замінюють, чи під нагляд педагогічному або трудовому колективу за їх згодою, а також окремим громадянам на їх прохання.

Заходи запобігання злочинам – широкий комплекс взаємопов'язаних засобів і дій, спрямованих на виявлення й ліквідацію причин та умов, що сприяють вчиненню злочину.

Заходи профілактичного впливу – профілактичні бесіди, офіційні попередження, профілактичний облік, паспортизація підприємств та організацій, профілактичний припис тощо.

Звички шкідливі – небажані форми поведінки, що виникають внаслідок закріплення психофізичних механізмів – динамічних стереотипів.

Звільнені особи – особи, які відбули покарання у вигляді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, а також звільнені від подальшого відбування зазначених видів покарань на підставах, передбачених законом.

Здоровий спосіб життя – активна діяльність людей, спрямована на збереження і поліпшення здоров'я як умови й передумови здійснення і розвитку інших аспектів способу життя, на подолання чинників ризику виникнення і розвитку захворювань, оптимального використання в інтересах охорони і поліпшення здоров'я соціальних і природних умов та чинників способу життя.

Здоров'я – стан повного фізичного, душевного і соціального благополуччя, а не лише відсутність хвороб і фізичних дефектів.

Зменшення шкоди – прагматичний і гуманний підхід до зменшення особистої та соціальної шкоди, пов'язаної з немедичним вживанням наркотиків, особливо ризику зараження ВІЛ та іншими небезпечними інфекціями, які передаються через кров і статевим шляхом. Цей підхід спрямований на усунення першочергових проблем і зменшення ризику захворювань, пов'язаних з ін'єкційним вживанням наркотиків, через методики, що забезпечують гуманне ставлення до наркозалежних, дотримання їхніх прав.

Зловживання алкоголем – вживання алкоголю у великій кількості, що викликає стан яскраво вираженої інтоксикації з порушенням координації рухів, мовлення, змін у поведінці.

Зловживання наркотичними засобами або психотропними речовинами – умисне систематичне незаконне вживання наркотичних засобів або психотропних речовин.

Зловживання опікунськими правами і залишення підопічних дітей без нагляду і допомоги – використання опіки з корисливою метою на шкоду підопічному (заняття житлової площі, використання майна, яке залишилося після смерті батьків тощо) або залишення підопічних дітей без нагляду і необхідної матеріальної допомоги.

Злочин – 1) передбачене кримінальним законом суспільно небезпечне діяння (дія або бездіяльність), що посягає на суспільний

лад України його політичну і економічну системи, власність, особу, політичні, трудові, майнові та інші права і свободи громадян, а так само інше передбачене кримінальним законом суспільно небезпечне діяння, яке посягає на правопорядок; 2) протиправне, суспільно-небезпечне діяння, що класифікується за певними нормами кримінально-процесуального права (згвалтування, вбивство, завдання значних тілесних ушкоджень).

Злочинна субкультура – сукупність особливих правил поведінки, звичаїв, моралі, що склалися у злочинному середовищі і вирізняються антисуспільною спрямованістю.

Зміст соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю – соціальна робота передбачає оцінювання потреб у соціальних послугах сімей, дітей та молоді, планування, організацію, координацію та надання їм соціальних послуг, державних соціальних допомог, пільг, компенсаційних виплат та іншої соціальної підтримки, а також здійснення моніторингу надання соціальних послуг.

«Зменшення шкоди» – низка практичних стратегій, метою яких є встановлення контакту зі споживачами наркотиків «на їх території» для надання їм допомоги, спрямованої на обмеження шкоди, пов'язаної із вживанням наркотиків як для самих споживачів. Так і для суспільства в цілому.

Зрілість соціальна – певний рівень особистісного розвитку індивіда, результат його соціалізації, у процесі якої він інтернаціоналізує суспільні цінності та взірці поведінки і, відповідно, виконує соціальні ролі дорослого члена суспільства.

I

Ідентифікація – 1) ототожнення, прирівнювання, уподібнення; 2) форма психозахисту у вигляді перенесення образу іншої людини на себе з виникненням емпатії, що дає змогу досягти внутрішнього психічного заспокоєння.

Ізоляція групова – тривале перебування групи в умовах обмеженого простору, в результаті якого виникає емоційна напруженість у міжособистісних відносинах.

Ілюзія соціальна – помилкова інтерпретація або оцінка перспектив зміни соціальної реальності, за якої бажане видається за дійсне.

Імпринтинг – фіксування людиною на рецепторному та підсвідомому рівні особливостей об'єктів, що на неї впливають.

Індивід – окрема людина, особа як представник суспільства, народу, класу, певної соціальної групи.

Індивідуальна освітня траєкторія – персональний шлях реалізації особистісного потенціалу здобувача освіти, що формується з урахуванням його здібностей, інтересів, потреб, мотивації, можливостей і досвіду, ґрунтується на виборі здобувачем освіти видів, форм і темпу здобуття освіти, суб'єктів освітньої діяльності та запропонованих ними освітніх програм, навчальних дисциплін і рівня їх складності, методів і засобів навчання. Індивідуальна освітня траєкторія в закладі освіти може бути реалізована через індивідуальний навчальний план.

Індивідуальна профілактика – система цілеспрямованого, організованого з урахуванням педагогічних вимог виховного впливу на свідомість, почуття, волю особи, що профілакується, з метою усунення, нейтралізації, блокування у неї негативних і, одночасно, формування позитивних якостей, стереотипів і звичок законослухняної поведінки.

Індивідуальна профілактика злочинів – сукупність спеціальних заходів щодо конкретних осіб, які: а) не скоїли протиправних діянь, але знаходяться в несприятливих умовах, під впливом яких можуть вчинити такі дії; б) ведуть антисуспільний спосіб життя, вчинення правопорушення, характеризуються формуванням умислу і мотиву на вчинення злочину, підготовкою конкретного злочину; в) вчинили замах на злочин, але не довели його до кінця; г) скоїли злочин і можуть допустити рецидив.

Індивідуальна профілактика правопорушень – система спеціальних заходів щодо конкретних осіб, які не скоїли протиправних діянь, але перебувають у несприятливих умовах і під їх впливом можуть учинити такі дії, ведуть антисуспільний спосіб життя, скоюють правопорушення, характеризуються формуванням умислу і мотиву на вчинення правопорушень, підготовкою конкретного правопорушення, учинили замах на злочин, але не довели його до кінця, скоїли злочин і можуть допустити рецидив.

Індивідуальна соціальна робота – метод соціальної роботи, що полягає у співпраці соціального працівника і конкретного клієнта, спрямованої на подолання життєвих труднощів, збереження або підвищення соціального статусу особи.

Індивідуальний навчальний план – документ, що визначає послідовність, форму і темп засвоєння здобувачем освіти освітніх

компонентів освітньої програми з метою реалізації його індивідуальної освітньої траєкторії та розробляється закладом освіти у взаємодії із здобувачем освіти за наявності необхідних для цього ресурсів.

Індивідуальний план надання соціальної послуги профілактики – документ, складений на підставі проведеної оцінки потреб отримувача соціальної послуги профілактики, у якому зазначено заходи, що здійснюватимуться для надання такої послуги, відомості про необхідні ресурси, періодичність і строки виконання, відповідальних виконавців, дані щодо моніторингу результатів та інформація стосовно перегляду індивідуального плану.

Індивідуальний план соціального захисту дитини, яка опинилася у складних життєвих обставинах, дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування – документ, у якому зазначено потреби дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування, та заходи, що необхідно вжити для забезпечення потреб такої дитини у розвитку й вихованні.

Інклюзивне навчання – система освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників.

Інклюзивне освітнє середовище – сукупність умов, способів і засобів їх реалізації для спільного навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти з урахуванням їхніх потреб та можливостей.

Інститути соціальні – специфічні соціальні утворення, що забезпечують відносну сталість зв'язків і стосунків у межах соціальної організації суспільства, певні історично зумовлені форми організації та регулювання суспільного життя.

Інтеграція соціальна – передбачає соціальну адаптацію дитини з психофізичними вадами у загальну систему соціальних стосунків передусім у межах того освітнього середовища, в яке вона інтегрується. У окремих країнах такий вид інтеграції називають терміном «мейнстрімінг».

Інтерес соціальний – одна з основних рушійних сил поведінки людини (індивіда), групи, нації і суспільства.

Інтеріоризація – формування внутрішніх, психічних структур на основі засвоєння структур зовнішньої, соціально зумовленої діяльності: формування орієнтиру поведінки.

Інфантилізм – затримка у розвитку організму, яка виявляється у збереженні в дорослої особи фізичних і психічних рис, властивих дитячому віку.

Інфантилізм соціальний – стан, що виявляється у формі розриву між біологічним і соціокультурним дорослішанням молоді і свідчить про порушення механізму соціалізації та несприйняття нею нових обов'язків і зобов'язань.

К

Каліпсол (кетаміна гідрохлорид) – препарат для неінгаляційного наркозу, який нерідко використовують нелегально як наркотичний (у вигляді ін'єкцій, п'ють, курять або нюхають).

Канабіс – психоактивна речовина, яку отримують у вигляді амонистої речовини з поверхні верхівок коноплі під час цвітіння.

Категорії осіб, схильні до вчинення правопорушень – особи: визнані в установленому порядку хронічними алкоголіками або зловживають спиртними напоями і двічі протягом року притягалися до адміністративної чи іншої відповідальності за розпиття спиртних напоїв або появу в громадських місцях у нетверезому вигляді; визнані в установленому порядку наркоманами, токсикоманами або вживають наркотичні речовини без призначення лікаря; психічно хворі, які страждають на тяжкі психічні розлади і перебувають на спеціальному обліку в закладах охорони здоров'я; які вчинили насильство в сім'ї після винесення їм офіційного попередження про неприпустимість учинення насильства в сім'ї; неповнолітні, які скоїли адміністративні правопорушення, ведуть антисуспільний спосіб життя, у тому числі звільнені зі спеціальних виховних установ; які двічі протягом року притягалися до адміністративної відповідальності за дрібне хуліганство.

Квазігрупа – безструктурне, неорганізоване зібрання людей, яке за певних умов може перетворитися на групу, однак у конкретний час не є таким.

Кібербулінг (булінг в Інтернеті) – умисне цькування людиною або групою людей певної особи в Інтернет-просторі, як правило, впродовж тривалого часу. **К.** може проявлятися у таких формах: нападки, наклеп, публічне розголошення особистої інформації, самозванство, хепі-слепінг, онлайн-грумінг.

Клептоманія – хворобливий, непереборний потяг до крадіжок.

Клептофобія – нав'язлива боязнь злодіїв, присвоєння чужих речей.

Клімат соціально-психологічний – характер міжособистісних відносин на індивідуальному, груповому та іншому рівнях, що впливає на якість спільної діяльності і співіснування.

Когнітивний дисонанс – стан психічного дискомфорту, що виникає за одночасного існування у психіці людини суперечливих, несумісних уявлень, поглядів, потреб чи мотивів і може призвести до внутрішнього конфлікту.

Кокаїн – алкалоїд, отриманий з екстракту листя коки (кокаїнової пасти) або синтезований з екгоніну. **К.** – білий легкий кристалічний порошок, схожий на сніг. Вживається шляхом вдихання через ніс (порошок), а у формі розчину – шляхом внутрішньовенних ін'єкцій.

Компенсація – заміщення, перебудова порушених чи недорозвинених функцій організму, здатність особистості пристосовуватися, утримувати, відновлювати порушені функції організму у випадках негативного впливу соціальних, психічних, педагогічних, медичних факторів. У результаті компенсації відбувається формування нових динамічних систем умовних зв'язків, корекція порушених чи ослаблених функцій, загальний розвиток особистості.

Комплексні соціальні послуги – послуги, що передбачають узгоджені дії фахівців з надання постійної або систематичної комплексної допомоги (догляд, виховання, спільне проживання, соціальний супровід, кризове втручання, підтримане проживання, соціальна адаптація, соціальна інтеграція та реінтеграція тощо).

Комплексні спеціалізовані соціальні послуги – послуги, що надаються певній категорії отримувачів соціальних послуг (ВІЛ-інфікованим особам, особам із залежністю від психотропних речовин, особам, які постраждали від торгівлі людьми, біженцям, особам із психічними розладами та іншим).

Комп'ютерна злочинність – узагальнювальний термін, що означає злочини, вчинені з використанням комп'ютерної техніки, тобто характеризує специфіку способу здійснення і/або укриття злочинів.

Комунікація – процес обміну інформацією (фактами, ідеями, поглядами, емоціями тощо) між двома або більше особами, спілкування за допомогою вербальних і невербальних засобів із метою передавання та одержання інформації.

Консультування соціальне – особлива форма надання соціальної допомоги шляхом психологічного впливу на людину або малу групу в цілях їх соціалізації, відновлення і оптимізації їх соціальних функцій, орієнтирів, вироблення соціальних норм спілкування.

Контакт з дитиною – реалізація матір'ю, батьком, іншими членами сім'ї та родичами, у тому числі тими, з якими дитина не проживає, права на спілкування з дитиною, побачення зазначених осіб з дитиною, а також надання їм інформації про дитину або дитині про таких осіб, якщо це не суперечить інтересам дитини.

Контакт соціальний – процес встановлення соціальних зв'язків; початковий етап взаємодії між індивідами або соціальними групами.

Контркультура – сукупність певних негативно інтерпретованих норм і цінностей традиційної культури, що функціонують як культура злочинного світу.

Контроль соціальний – система засобів впливу суспільства та соціальних груп на особу та малі групи з метою регулювання їхньої поведінки відповідно до соціальних норм.

Конфіденційна інформація – інформація, доступ до якої обмежено фізичною або юридичною особою, крім суб'єктів владних повноважень, та яка може поширюватися у визначеному ними порядку за їхнім бажанням відповідно до передбачених ними умов.

Конфлікт – зіткнення протилежних інтересів, поглядів, цілей, бажань, позицій взаємодіючих суб'єктів, що призводить до ускладнень чи боротьби.

Конфлікт соціальний – процес визрівання, здійснення і подолання взаємних суперечностей, протидій, боротьби людей, їх груп і соціальних інститутів.

Конфліктна ситуація – стан загострення суперечностей у соціальній групі, колективі.

Конфліктність людини – психологічна особливість людини, яка виявляється в тому, що вона постає як реальне чи потенційне джерело міжособистісних конфліктів, своєю поведінкою провокує людей на конфлікти.

Конформізм – риса особистості, що характеризується пристосовницьким прийняттям нею поглядів, цінностей та норм поведінки певної соціальної групи під впливом зовнішніх умов та обставин, усупереч власним переконанням.

Конформізм соціальний – некритичне сприйняття і дотримання панівних думок і стандартів, стереотипів масової свідомості, традицій, авторитетів, принципів, настанов.

Конформність – 1) схильність індивіда до зміни поведінки, переконань і установок під тиском групи; 2) риса характеру, яка виявляється у піддатливості людини реальному чи уявному тиску

групи, що виражається у зміні її поведінки та настанов згідно з позицією більшості, яку спочатку вона не підтримувала.

Конфронтація – протистояння, зіткнення соціальних систем, класових інтересів, переконань, в яких суперники прагнуть перемоги, досягнення своїх цілей і водночас поразки опонента.

Корупційне правопорушення – діяння, що містить ознаки корупції, вчинене особою, зазначеною у частині першій статті 3 Закону України «Про запобігання корупції», за яке законом встановлено кримінальну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність.

Корупція – використання особою, зазначеною у частині першій статті Закону України «Про запобігання корупції», наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки / пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка / пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій статті 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей.

Крадіжка – таємне викрадення чужого майна.

Крек – порошок кокаїну, призначений для куріння.

Кривдник – особа, яка вчинила домашнє насильство у будь-якій формі.

Криза ідентичності – стан психологічної дезорганізації і рольового зміщення, пов'язаного зі значними психосоціальними змінами, у відносно короткий період.

Криза соціальна – стан суспільства, що виникає внаслідок конфлікту між новим змістом і усталеною формою у розвитку соціальних явищ.

Кризове втручання – оперативна допомога клієнту, комплекс методів соціальної роботи для допомоги клієнту, який перебуває в ситуації кризи, подолання певної проблеми.

Криміналістика – наука, що вивчає і розробляє засоби, прийоми, методи та організаційні засади розкриття й розслідування злочинів, їхнього запобігання.

Кримінальна (злочинна) поведінка – протиправне, суспільно-небезпечне діяння, що класифікується за певними нормами кримінально-процесуального права (згвалтування, вбивство,

нанесення значних тілесних пошкоджень тощо). Зі злочинами пов'язана найбільша небезпека для суспільства й особи, бо вони посягають на суспільний лад, власність, економічні, політичні, культурні та особисті права людини.

Кримінальна субкультура – 1) сукупність цінностей, норм, традицій, які підміняють офіційні, загальновизнані регулятори поведінки і визначають, регламентують функціонування середовища неповнолітніх та окремих його представників; 2) норми неформальної поведінки, жаргонного мовлення, манер, татуювання і т. ін., притаманні злочинному середовищу.

Кримінальний – 1) злочинний; 2) той, що стосується вивчення злочинів і злочинності, боротьби зі злочинами та запобігання їм.

Кримінальний проступок – передбачене Кримінальним Кодексом України діяння (дія чи бездіяльність), за вчинення якого передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або інше покарання, не пов'язане з позбавленням волі.

Криміногенний фактор – чинник, який детермінує злочинність у цілому або окремий її вид.

Криміногенне середовище – сукупність окремих осіб і неформальних груп, які дотримуються кримінальних норм, традицій, цінностей способу життя, розповсюджують їх чи симпатизують їм.

Ксенофобія – різке несприйняття особою чи національною лінгвокультурною спільнотою чужої культури, мови, поведінки, манери спілкування тощо.

Л

Латентний – прихований; такий, що не виявляє себе за допомогою видимих ознак.

Латентна злочинність – частина фактичної злочинності, яка не отримала відображення в кримінальній статистиці та відповідного реагування правоохоронних органів.

Легалізація – процес перетворення незаконного на законне.

Легке тілесне ушкодження, що не спричинило короточасного розладу здоров'я чи незначної стійкої втрати працездатності – ушкодження, що має незначні скороминущі наслідки, тривалістю не більш як шість днів.

Летальний – смертельний; такий, що спричиняє смерть, закінчився смертю.

Ломка наркотична – абстинентний синдром, що виникає за позбавлення наркомана звичної дози наркотику. Ознаками **Л. н.** є блювота, пронос, холодний піт, сильний біль у суглобах, серці, мігрень, депресія на межі самогубства.

ЛСД (дієтиламід лізергінової кислоти) – сильнодіюча психоделічна речовина, яку виробляють синтетичним способом зі спор, що паразитують на колосках зернових культур.

Лудоманія (ігрова залежність, ігроманія) – розлад поведінки, що полягає в патологічній пристрасті до азартних ігор.

Люди з обмеженими можливостями – люди, які мають функціональні обмеження і не здатні до більшості видів діяльності через захворювання, відхилення або недоліки розвитку, нетиповий стан здоров'я.

Люди, які живуть з ВІЛ – ВІЛ-інфіковані особи та особи, які страждають на хворобу, зумовлену ВІЛ.

М

Мала соціальна група – різновид соціальної групи, характерними рисами якої є безпосередні особистісні контакти між її членами, просторова близькість учасників, спільність групових цінностей, норм та зразків поведінки, розвинуте почуття приналежності.

Малозабезпечена особа – особа, середньомісячний сукупний дохід якої за останніх шість календарних місяців, що передують місяцю звернення за наданням соціальних послуг, не перевищує двох прожиткових мінімумів для відповідної категорії осіб. Середньомісячний сукупний дохід особи обчислюється шляхом ділення середньомісячного сукупного доходу її сім'ї на кількість членів сім'ї, які включаються до її складу. Методика обчислення середньомісячного сукупного доходу сім'ї затверджується центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері соціального захисту населення.

Малозабезпечена сім'я – сім'я, яка з поважних або незалежних від неї причин має середньомісячний сукупний дохід нижчий, ніж прожитковий мінімум для сім'ї.

Малолітня дитина – дитина до досягнення нею чотирнадцяти років.

Малолітня особа – дитина до досягнення нею чотирнадцяти років.

Маніпуляція – спосіб соціального впливу на людей за допомогою різних засобів (політичної, економічної, соціальної, масової інформації) з метою нав'язування їм певних ідей, цінностей, форм поведінки та ін.

Маргінали – 1) індивіди, які втратили ознаки належності до стабільного соціального інституту, прошарку, групи в межах сформованих соціальних стосунків, що перебувають у проміжному стані між ними; 2) окремі особи, групи, соціальні верстви, які опинилися на межі або за межами, характерними для суспільства, соціальних груп, систем, культур чи певних соціокультурних норм і традицій.

Маргінальні явища – негативні соціальні явища, що слугують фоном злочинності (напр. пияцтво, наркоманія, токсикоманія, проституція).

Мародерство – прихована або відкрита крадіжка військовослужбовцями та цивільними особами майна у мертвих або поранених у бою та після нього. **М.** також вважають присвоєння майна цивільного населення у районах вогневого ураження (бомбардувань, ракетних ударів, артилерійських та інших обстрілів), під час надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру.

Медіаторинг конфліктний – напрям регулювання соціальних конфліктів за допомогою посередництва третьої сторони, в рамках якого розглядають теоретичні та практичні питання: від меж застосування інституту посередництва до вимог, які висувають до особи самого посередника.

Медіація в соціальній роботі – посередництво як метод діалектичного врегулювання суперечностей між одиничним і загальним, людиною і природою, індивідом і громадою або інституцією, суб'єктом і об'єктом.

Мейнстрімінг – 1) розширення соціальних контактів між дітьми з обмеженими можливостями та їхніми ровесниками; 2) спільне навчання дітей-інвалідів зі здоровими дітьми.

Менеджмент у соціальній роботі з сім'ями, дітьми та молоддю – управління системою соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю, спрямоване на реалізацію її завдань та пошук оптимальних шляхів їх вирішення.

Менталітет – особливості індивідуальної і суспільної свідомості людей, їх життєвих позицій, культури, моделей поведінки, зумовлені

соціальним середовищем, національними традиціями, культурою тощо.

Меншини соціальні – сукупність малих соціальних груп, колективів, малочисельних етносів, організацій, які опосередковують зв'язок між індивідами і суспільством.

Методи соціально-педагогічної роботи – сукупність прийомів і способів, які використовуються для стимулювання розвитку потенційних можливостей особистості, конструктивної діяльності щодо зміни несприятливої життєвої ситуації чи розв'язання проблем клієнтів; способи організації діяльності, що приводять до досягнення оптимального результату й забезпечують позитивні зрушення у розвитку об'єкта (суб'єкта) соціально-педагогічної діяльності.

Механізм соціальний – взаємодія соціальних структур, норм, інститутів, взірців поведінки тощо, завдяки якій забезпечується функціонування соціальної системи.

Милосердя – діяльне (активне) співчуття і конкретно виражена доброта до нужденних, знедолених.

Міграція населення – переміщення, переселення людей на різні терміни (від кількох годин і довічно) за статистично облікові межі (зазвичай адміністративні кордони, межі міста тощо).

Мікросередовище – безпосереднє щоденне соціально-психологічне оточення людини, в яке включено її буття.

Мінімальний базовий пакет соціальних послуг – заходи з виявлення, здійснення оцінки потреб у соціальних послугах та організації їх надання. Мінімальний базовий пакет соціальних послуг у громаді забезпечує фахівець із соціальної роботи.

Мобільність соціальна – зміна групою або окремим індивідом місця, позиції в соціальній структурі суспільства.

Молодь – особлива соціально-демографічна група, яка переживає період становлення соціальної зрілості, становище якої визначається соціально-економічним станом суспільства; соціально-демографічна група, виокремлена за сукупністю вікових характеристик, соціальним статусом; громадяни України віком від 14 до 35 років.

Моніторинг якості надання соціальної послуги профілактики – постійний чи періодичний перегляд діяльності працівників суб'єкта, що надає соціальну послугу, з метою оцінювання поточних результатів, виявлення труднощів, визначення проблем, надання рекомендацій для їх усунення.

Моніторинг якості надання соціальної послуги соціального супроводу – постійний чи періодичний перегляд діяльності суб'єкта, що надає соціальну послугу соціального супроводу, який має на меті оцінку поточних результатів, виявлення труднощів, визначення проблем, надання рекомендацій для їх усунення, покращення та/або удосконалення надання соціальної послуги соціального супроводу.

Мораль соціальна – усталені моральні звичаї, традиції, форми діяльності, які склалися в процесі історичного поступу чи кимось встановлені й дотримання яких є необхідною умовою підпорядкованої діяльності людей груповим, колективним, суспільним вимогам.

Моральні норми – очікування-приписи певної соціальної групи (реальної або номінальної) щодо її членів. Носіями **М. н.** є конкретні спільноти (сім'я, громада), їхні лідери й керівники. Такі норми зазвичай текстуально не закріплені, хоча є й винятки.

Мультидисциплінарна команда – команда, до складу якої входять не менше трьох осіб з числа таких працівників: соціальний працівник, соціальний робітник, фахівець із соціальної роботи, медичний працівник, юрисконсульт, психолог, лікар (гінеколог, дерматолог, венеролог, нарколог, інфекціоніст, реабілітолог тощо), фельдшер, сестра медична та інші, які працюють у штаті суб'єкта або залучаються з інших установ, організацій, закладів.

Н

Навчально-реабілітаційний центр – заклад освіти, який забезпечує умови для відновлення здоров'я, соціальної адаптації, професійної орієнтації дітей, що мають органічні та функціональні захворювання внутрішніх органів та систем або вади психофізичного розвитку.

Надавач соціальної послуги профілактики – фахівець / група фахівців у сфері надання соціальних послуг (мультидисциплінарна команда), який (які) безпосередньо виконує(ють) заходи, що становлять зміст соціальної послуги профілактики.

Надавачі соціальних послуг – юридичні та фізичні особи, фізичні особи – підприємці, включені до розділу «Надавачі соціальних послуг» Реєстру надавачів та отримувачів соціальних послуг.

Наклеп – поширення свідомо неправдивих вигадок, що ганьблять іншу особу.

Нападки (харасмент) – повторювані образливі повідомлення, спрямовані на жертву (СМС-повідомлення на мобільний телефон, постійні дзвінки).

Напруженість соціальна – стан, що виникає в суспільстві внаслідок дії дестабілізаційних чинників і виявляється у зростанні негативних соціальних настроїв та деструктивної поведінки, яка таїть у собі небезпеку соціального вибуху, руйнування певних соціальних структур чи всього суспільства.

Наркобізнес – законна або незаконна економічна діяльність, пов'язана з культивуванням, виробництвом, виготовленням, розповсюдженням наркотиків з метою отримання надприбутку.

Наркологічні заклади – заклади (відділення або кабінети), які у встановленому законом порядку подають наркологічну допомогу.

Наркоманія – 1) психічний розлад, зумовлений залежністю від наркотичного засобу або психотропної речовини внаслідок зловживання цим засобом або цією речовиною; 2) захворювання, що є наслідком зловживання наркотиками або наркотичними засобами з метою викликати ейфорію, сп'яніння, стан блаженства, підвищеного, радісного настрою тощо.

Наркотизм – 1) відносно розповсюджене, статистично стійке соціальне явище, сутність якого полягає у споживанні деякою частиною населення наркотичних засобів і виражається у відповідних наслідках; 2) соціальне явище, пов'язане з наркоманією, а також пияцтвом, алкоголізмом, токсикоманією та тютюнопалінням.

Наркотики вуличні – наркотики, які продають і вживають на вулицях (ширка, героїн, винт, анаша, гашиш, марихуана і т. д.).

Наркотики клубні – переважно легкі галюциногени та психоделіки (екстазі, ЛСД, канабіс, каліпсол).

Наркотики ЛСД-подібні – наркотики, що викликають складний галюциноз, для якого характерне розшарування реальності та спотворення просторово-часових відчуттів (ДМТ, СМП, паркопан (циклодол), мескалін).

Наркотики медичні – наркотики, які використовують у лікувальних закладах для медичних цілей.

Наркотики неякісні – наркотики, у складі яких багато сторонніх домішок, а наркотичної речовини мало.

Наркотична залежність – хронічне захворювання, яке виникає в результаті тривалого вживання психоактивних речовин, що впливають на емоційний стан індивіда, коли він не може припинити самотійно

його вживати, незважаючи на виникнення у зв'язку з цим серйозних проблем (погіршення стану здоров'я, конфлікт із законом, соціальні й матеріально-фінансові ускладнення).

Наркотичні засоби і психотропні речовини – 1) речовини природні чи синтетичні, препарати, рослини, включені до Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів; 2) речовини природного чи синтетичного походження, препарати, природні матеріали, які здатні викликати стан залежності та депресивно чи стимулююче впливати на центральну нервову систему або викликати порушення сприйняття, або емоцій, або мислення, або поведінки і становлять небезпеку для здоров'я населення у разі зловживання ними.

Нарцисизм – термін, що використовується для опису психологічного стану людини, одержимої власною особистістю та тілом.

Насильство у сім'ї – 1) будь-які умисні дії фізичного, сексуального, психологічного чи економічного спрямування одного члена сім'ї щодо іншого члена сім'ї, якщо ці дії порушують конституційні права і свободи члена сім'ї як людини та громадянина і наносять йому моральну шкоду, шкоду його фізичному чи психічному здоров'ю; 2) форма деструктивної соціальної взаємодії в сім'ї, що відображає її загальне неблагополуччя і порушення в ціннісно-нормативній сфері індивідів; емоційне, фізичне чи сексуальне насильство, яке свідомо чи несвідомо чинять щодо членів родини чи інших домочадців.

Насильство домашнє – будь-які умисні дії фізичного, сексуального, психологічного чи економічного спрямування однієї людини стосовно іншої особи, на яку поширюються заходи із протидії домашньому насильству (у тому числі жорстоке поводження з дитиною), якщо ці дії порушують конституційні права і свободи члена сім'ї як людини та громадянина і наносять йому моральну шкоду, шкоду його фізичному чи психічному здоров'ю.

Наставник – повнолітня дієздатна особа, яка здійснює діяльність з надання дитині, яка проживає у закладі для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, іншому закладі для дітей, індивідуальної підтримки та допомоги, насамперед у підготовці до самостійного життя.

Національна поліція України (поліція) – центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення

охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку.

Негативізм – немотивована протидія вимогам та очікуванням інших людей, прийом самоствердження, найчастіше виникає у період вікових криз.

Незаконне вживання наркотичних засобів або психотропних речовин – вживання наркотичних засобів або психотропних речовин без призначення лікаря.

Незаконне заволодіння транспортним засобом – вчинене умисно, з будь-якою метою протиправне вилучення будь-яким способом транспортного засобу у власника чи користувача всупереч їх волі.

Незаконне публічне вживання наркотичних засобів – відкрите або вчинене групою осіб незаконне вживання наркотичних засобів у місцях, що використовуються для проведення навчальних, спортивних і культурних заходів, та в інших місцях масового перебування громадян.

Незаконний наркобізнес – діяльність окремих осіб, злочинних угруповань або злочинних організацій, що пов'язана з незаконним культивуванням наркотиковмісних рослин, контрабандою, незаконним виробництвом, виготовленням, зберіганням, перевезенням, пересиланням, придбанням, збутом наркотиків, маркетингом ринку збуту та рекламою наркотиків, а також – «відмиванням» коштів, отриманих від цієї протиправної діяльності, з метою одержання надприбутку.

Незаконний обіг наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів – діяння з: культивування рослин, включених до Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, розроблення, виробництва, виготовлення, зберігання, перевезення, пересилання, придбання, збуту, ввезення на територію України, вивезення з території України, транзиту через територію України, використання, знищення наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, що здійснюються з порушенням законодавства про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори.

Ненависть – стійке негативне почуття людини, спрямоване на певних людей, події, явища, що перешкоджають задоволенню потреб і суперечать наявним у неї переконанням і світогляду.

Неосудність – хворобливий або психічний стан особи під час здійснення нею протиправної дії, що є основою не поставити їй цю дію у провину.

Неповна сім'я – сім'я, що складається з матері або батька і дитини (дітей).

Неповнолітній правопорушник – термін на позначення неповнолітньої особи, схильної до протиправних вчинків, або такої, що порушила адміністративне чи кримінальне законодавство.

Неповнолітня особа – малолітня особа, а також дитина у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років.

Неправомірна вигода – грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру, які обіцяють, пропонують, надають або одержують без законних на те підстав.

Нерівність соціальна – специфічна форма соціальної диференціації, за якої окремі індивіди, соціальні прошарки та групи перебувають на різних щаблях соціальної ієрархії, мають неоднакові шанси і можливості забезпечення своїх потреб.

Нестійкі чи криміногенні групи підлітків – характеризуються злочинною спрямованістю групових ціннісних орієнтацій – п'янство, розпуста, здирництво, устремління до легкого життя стають нормою. Від дрібних правопорушень, що не є кримінально караними, члени групи переходять до більш суспільно небезпечних дій; однак ще немає заздалегідь підготовленої і організованої злочинної діяльності, але вже спостерігається схильність до здійснення злочинів окремими представниками групи.

Нетяжкий злочин – передбачене кримінальним Кодексом України діяння (дія чи бездіяльність), за вчинення якого передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавлення волі на строк не більше п'яти років.

Неформальні групи - вільно утворені малі соціальні групи людей, які вступають в постійну взаємодію для досягнення особистих цілей.

Неформальні об'єднання – несанкціоновані владою, такі, що виникають автономно і спонтанно, молодіжні групи, об'єднані спільними ідеями та інтересами, відмінними від загальноприйнятих, традиційних уявлень про престижне і корисне.

Низи суспільства – соціально дезадаптовані, з низьким рівнем освіти (внаслідок чого недостатньо професійно-кваліфіковані) групи, серед яких високий відсоток потенційно небезпечних для суспільства людей (безробітні, безпритульні, злочинці, проститутки, наркомани, алкоголіки та ін.)

Нігілізм – психологічна риса, що властива багатьом типам важковиховуваних дітей і виявляється не лише у нехтуванні правилами поведінки, моральними нормами, а й у зневажливих установах стосовно виховного впливу дорослих, негативних оцінках їхніх особистісних якостей, приниженні їхнього авторитету як наставників.

Норма – регулятивне правило, яке вказує межі свого застосування; відповідає чомусь типовому або звичайному.

О

Обмовлення – розповсюдження принизливої неправдивої інформації через текстові повідомлення, фото, відео з використанням комп'ютерних технологій.

Обсесивно-компульсивний розлад (ОКР) – поширений та тривалий розлад, що характеризується неконтрольованими, повторюваними думками (обсесії), які можуть змусити людину здійснювати повторювані дії (компульсії).

Омбудсмен з прав дитини – особа чи спеціальна служба з уповноваженнями здійснювати контроль за дотриманням прав дитини відповідно до основних положень Конвенції ООН про права дитини (1989), чинним національним законодавством.

Онлайн-грумінг – налагодження довірливих стосунків з дитиною в Інтернеті з метою сексуального насильства над нею.

Опіка (піклування) – 1) особлива форма державної турботи про неповнолітніх дітей, що залишились без піклування батьків, та повнолітніх осіб, які потребують допомоги щодо забезпечення їх прав та інтересів; 2) засіб захисту особистих і майнових прав та інтересів неповнолітніх, які не досягли 15 років і залишилися без батьківського піклування, а також повнолітніх осіб, визнаних судом недієздатними внаслідок душевної хвороби або недоумства.

Опір виховному впливу – протидія дітей виховним впливам батьків, що зумовлена, з одного боку, одноманітністю та формалізмом у застосуванні батьками прийомів виховання, а з іншого, низкою психологічних чинників: психологічною неготовністю дітей до сприймання виховних впливів, їхньою низькою сенситивністю, істотною

розбіжністю ціннісних орієнтацій вихованців і вихователів, зневажливим ставленням до дорослих, їхнім недостатнім авторитетом, згубними звичками та пристрастями дітей.

Опорний заклад освіти – заклад загальної середньої освіти, що має у своєму складі філії та/або здійснює підвезення здобувачів освіти, педагогічних працівників (за потреби) до цього закладу і у зворотному напрямку, а також забезпечений кваліфікованими педагогічними кадрами, має сучасну матеріально-технічну і навчально-методичну базу, безпечне освітнє середовище та спроможний відповідно до вимог Закону України «Про повну загальну середню освіту» забезпечувати здобуття на належному рівні початкової, базової та/або профільної середньої освіти на рівні державних стандартів.

Орган виконавчої влади – самостійний вид органів державної влади, які згідно з конституційним принципом поділу державної влади мають головним призначенням забезпечення функціонування однієї гілки державної влади – виконавчої. (Вищим органом в системі органів виконавчої влади є Кабінет Міністрів України, який спрямовує і координує роботу міністерств, інших органів виконавчої влади. До системи центральних органів виконавчої влади України входять міністерства, державні комітети (державні служби) та центральні органи виконавчої влади зі спеціальним статусом. Центральні органи виконавчої влади можуть мати свої територіальні органи. До системи місцевих органів виконавчої влади входять місцеві державні адміністрації, які здійснюють виконавчу владу в областях, районах, районах Автономної Республіки Крим, у містах Києві та Севастополі. Місцева державна адміністрація в межах своїх повноважень здійснює виконавчу владу на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці, а також реалізує повноваження, делеговані їй відповідною радою).

Організатори азартних ігор – фізичні та юридичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності, що здійснюють діяльність з організації і проведення азартних ігор з метою отримання прибутку.

Організація і проведення азартних ігор – діяльність організаторів азартних ігор, що здійснюється з метою створення умов для здійснення азартних ігор та видачі виграшів (призів) учасникам.

Організована злочинна група – структурно оформлена група в складі трьох або більше осіб, що існує протягом визначеного періоду часу і діє узгоджено з метою здійснення одного або декількох

серйозних злочинів або злочинів для того, щоб одержати, прямо або посередньо, фінансову або іншу матеріальну вигоду.

Організована злочинність – сукупність злочинів, що вчиняються у зв'язку з створенням та діяльністю організованих злочинних угруповань.

Освітній процес – система науково-методичних і педагогічних заходів, спрямованих на розвиток особистості шляхом формування та застосування її компетентностей.

Особа з інвалідністю – особа зі стійким розладом функцій організму, що при взаємодії із зовнішнім середовищем може призводити до обмеження її життєдіяльності, внаслідок чого держава зобов'язана створити умови для реалізації нею прав нарівні з іншими громадянами та забезпечити її соціальний захист.

Особа з особливими освітніми потребами – особа, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення її права на освіту.

Особа криміногенна – особа з достатньо вираженими негативними властивостями, що формуються в результаті несприятливих умов життя і зумовлюють підвищену ймовірність злочинної поведінки.

Особа неповнолітнього правопорушника – система негативних соціально значущих властивостей, які впливають у сполученні із зовнішніми умовами та обставинами на характер асоціальної поведінки неповнолітнього. Дані про особистісні властивості неповнолітніх, які вчиняють правопорушення, містять інформацію про причини правопорушень.

Особа, хвора на наркоманію – особа, яка страждає на психічний розлад, що характеризується психічною та (або) фізичною залежністю від наркотичного засобу чи психотропної речовини, і якій за результатами медичного обстеження, проведеного відповідно до Закону України «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними», встановлено діагноз «наркоманія».

Особа, яка постраждала від домашнього насильства – особа, яка зазнала домашнього насильства у будь-якій формі.

Особа, яка страждає на хворобу, зумовлену ВІЛ – особа, в якій за результатами медичного та лабораторного обстеження виявлено СНІД чи інші встановлені Міжнародною класифікацією хвороб клінічні прояви хвороби, зумовленої ВІЛ.

Особа, яка має притулок – особа, яка отримує послугу тимчасового притулку в закладах для бездомних осіб та інших соціальних закладах і установах, що надають такий притулок.

Особи із числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування – особи віком від 18 до 23 років, у яких у віці до 18 років померли або загинули батьки, та особи, які були віднесені до дітей, позбавлених батьківського піклування.

Особистість маргінальна – індивід, що займає проміжне становище між різними соціальними групами.

Особливо тяжкий злочин – передбачене Кримінальним Кодексом України діяння (дія чи бездіяльність), за вчинення якого передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі понад двадцять п'ять тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, позбавлення волі на строк понад десять років або довічного позбавлення волі.

Отримувач соціальної послуги профілактики – особа, сім'я, група осіб, яка (які) через складні життєві обставини, спричинені інвалідністю, віком, станом здоров'я, соціальним становищем, бездомністю, відбуванням покарання у вигляді обмеження або позбавлення волі на певний строк тощо, користується(ються) заходами, що становлять зміст соціальної послуги (на індивідуальному рівні). Замовник соціальної послуги (на рівнях громади, групи) – представник підприємства, установи, організації, закладу, де потенційний отримувач навчається, працює, перебуває, проживає, отримує інші соціальні послуги.

Отримувач соціальної послуги соціального супроводу сімей, у яких виховуються діти-сироти і діти, позбавлені батьківського піклування – прийомні діти, діти-вихованці, діти, які перебувають на вихованні в сім'ях опікунів, піклувальників, прийомні батьки, батьки-вихователі, опікуни, піклувальники, біологічні діти прийомних батьків, батьків-вихователів, опікунів, піклувальників, інші члени сім'ї, які спільно з ними проживають.

Отримувачі соціальних послуг – особи / сім'ї, які належать до вразливих груп населення та/або перебувають у складних життєвих обставинах, яким надаються соціальні послуги.

Охорона дитинства – система державних та громадських заходів, спрямованих на забезпечення повноцінного життя, всебічного виховання і розвитку дитини та захисту її прав.

Оцінка потреб сім'ї – процес збору, узагальнення й аналізу інформації щодо стану та життєвих обставин сім'ї з метою визначення необхідних видів соціальних послуг, соціальної допомоги, методів втручання, спрямованих на зміну ситуації в сім'ї чи поведінки її членів на краще.

Оцінювання потреб особи / сім'ї у соціальних послугах – аналіз належності особи / сім'ї до вразливих груп населення, її складних життєвих обставин та визначення індивідуальних потреб особи / сім'ї, переліку та обсягу соціальних послуг, яких потребує особа / сім'я.

Оцінювання потреб у соціальних послугах сімей, дітей та молоді – аналіз належності сімей, дітей та молоді до вразливих груп населення, перебування у складних життєвих обставинах та визначення індивідуальних потреб сімей, дітей та молоді, переліку та обсягу необхідних соціальних послуг, інших видів соціальної підтримки, соціальної допомоги.

II

Паніка масова – масовий жах перед реальною або уявною небезпекою, що збільшується внаслідок механізму циклічності психічного зараження, блокує здатність до раціональної оцінки ситуації. Виникає в екстремальній, загрозливій та малоінформованій ситуації.

Паразитизм соціальний – спосіб життя, який характеризується тим, що окремих індивідів або соціальна група живе (існує) за рахунок іншого індивіда чи соціальної групи.

Патерн – усталені зразки поведінки.

Патологія соціальна – дії, вчинки, типи поведінки людей, які суспільство визначає як шкідливі і такі, що негативно впливають на суспільні відносини, мораль (хуліганство, правопорушення, наркоманія, злочинність, алкоголізм).

Патронаж – вид соціального обслуговування клієнтів групи ризику, що передбачає постійний соціальний нагляд, регулярне відвідування їхніх помешкань соціальними працівниками, надання їм необхідної економічної, матеріальної та побутової допомоги, проведення нескладних медичних маніпуляцій та ін.

Патронат над дитиною – тимчасовий догляд, виховання та реабілітація дитини в сім'ї патронатного вихователя на період подолання дитиною, її батьками або іншими законними представниками складних життєвих обставин.

Патронатний вихователь – особа, яка за участю членів сім'ї надає послуги з догляду, виховання та реабілітації дитини у своїй сім'ї.

Пауперизація – масове зубожіння населення внаслідок економічної кризи, війни природної катастрофи або складних політико-економічних процесів, спрямованих на збагачення вищих страт суспільства (колонізація).

Педагогічна рада – основний постійний колегіальний орган управління закладу загальної середньої освіти (структурного підрозділу закладу професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої освіти (у разі його створення)).

Педагогічний патронаж – спосіб організації освітнього процесу педагогічними працівниками, що передбачає забезпечення ними засвоєння освітньої програми здобувачем освіти, який за психофізичним станом або з інших причин, визначених законодавством, зокрема з метою забезпечення доступності здобуття освіти, потребує такої форми.

Педагогічний працівник – особа з високими моральними якостями, яка має відповідну педагогічну освіту та/або професійну кваліфікацію педагогічного працівника, належний рівень професійної підготовки, здійснює педагогічну діяльність, забезпечує результативність та якість своєї роботи, фізичний та психічний стан здоров'я якої дозволяє виконувати професійні обов'язки в закладах системи загальної середньої освіти. Перелік посад педагогічних працівників системи загальної середньої освіти встановлюється Кабінетом Міністрів України.

Пенітенціарна система – державний інститут, що відає виконанням кримінальних покарань, накладених на громадян відповідно до закону.

Перверсії – статеві збочення (протиприродні форми статевого потягу): садизм, мазохізм, фетишизм, нарцисизм, ексгібіонізм, вагінізм, педофілія, партенофілія, ефебофілія, німфофілія, алібідомія, геронтофілія, трансвентизм, зоофілія, фротеризм та інше.

Перевиховання – виправлення відхилень, вад, негативних наслідків, допущених у вихованні людської особистості.

Передача до дитячого будинку сімейного типу – прийняття в окрему сім'ю, яка створюється за бажанням подружжя або окремої особи, яка не перебуває у шлюбі, на виховання та для спільного проживання не менш як п'яти дітей-сиріт та/або дітей, позбавлених батьківського піклування. Загальна кількість дітей, включаючи рідних, у такій сім'ї не може перевищувати десяти осіб.

Передача до прийомної сім'ї – добровільне прийняття за плату сім'єю або окремою особою, яка не перебуває у шлюбі, із закладів для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, від одного до чотирьох дітей на виховання та для спільного проживання.

Передкримінальні або асоціальні групи підлітків – стихійні неформальні групи, що орієнтовані на антисуспільну діяльність. Для них є характерним безцільне проведення часу, ситуативна соціально несхвалювана поведінка: азартні ігри, п'янство, незначні правопорушення і т. д. Члени групи не вчиняють масово правопорушень, для цього вони недостатньо організовані. Основною діяльністю таких груп є спілкування – основою якого є беззмістовне проведення вільного часу.

Перелік наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів – згруповані у списки наркотичні засоби, психотропні речовини та прекурсори наркотичних засобів і психотропних речовин, включені до таблиць I-IV згідно із законодавством України та міжнародними договорами України. Перелік та зміни до нього затверджуються Кабінетом Міністрів України за поданням центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, протидії їх незаконному обігу і публікуються в офіційних друкованих виданнях.

Перцепція соціальна – особливості сприйняття, розуміння та оцінювання людьми соціальних об'єктів (інших людей, самих себе, соціальних груп і громад).

Пияцтво – систематичне надмірне вживання алкогольних напоїв, яке знижує рівень соціальної активності особи і негативно впливає на її здоров'я.

Підлітковий вік – етап онтогенетичного розвитку дитини від 11–12 до 14–15 років.

Підліток делінквентний – неповнолітній, який допускає відхилення від загальноприйнятих норм поведінки внаслідок перебування в неблагополучному соціальному середовищі.

Підтримка моральна – обов'язок консультанта створювати терапевтичний клімат взаємної довіри, прийняття та відповідальності у процесі консультування.

Піклування про дітей – заходи, спрямовані на задоволення життєво важливих потреб дітей та забезпечення їх нормального фізіологічного і психосоціального розвитку.

План соціального супроводу сімей, у яких виховуються дітисироти і діти, позбавлені батьківського піклування – документ, складений на підставі комплексного визначення та оцінки індивідуальних потреб отримувача соціальної послуги соціального супроводу, у якому зазначено заходи, що проводитимуться для надання такої послуги, відомості про необхідні ресурси, періодичність і строки виконання, відповідальних за виконання, дані про моніторинг результатів та інформацію щодо перегляду плану соціального супроводу.

Поведінка аморальна – тип поведінки, що суперечить прийнятим у суспільстві моральним нормам (пияцтво, антисанітарія та ін.).

Поведінка антисоціальна – тип поведінки, що характеризується запереченням усталених соціальних норм і цінностей, визнаних суспільством, соціумом.

Поведінка рольова – 1) поведінка, яка відповідає соціальним очікуванням і вимогам, що висуваються до виконання індивідом певної ролі; 2) поведінка індивіда у певній ролі.

Позашкільна освіта – сукупність знань, умінь та навичок, що здобувають вихованці, учні і слухачі в закладах позашкільної освіти, інших суб'єктах освітньої діяльності за програмами позашкільної освіти.

Позиція соціальна – погляди, установки особистості щодо своєї життєдіяльності та соціальної реальності.

Покарання – моральний, психолого-педагогічний і юридичний засоби корекції поведінки людини в напрямі, потрібному для окремого індивіда, групи чи всього суспільства.

Попередження – система засобів адміністративного примусу, спрямованих на недопущення здійснення наміру конкретної особи до початку зазіхання на вчинення правопорушень.

Попередження насильства в сім'ї – система соціальних і спеціальних заходів, спрямованих на усунення причин і умов, які сприяють вчиненню насильства в сім'ї, припинення насильства в сім'ї, яке готується або вже почалося, притягнення до відповідальності осіб, винних у вчиненні насильства в сім'ї, а також медико-соціальна реабілітація жертв насильства в сім'ї.

Попереднє ув'язнення – запобіжний захід, який у випадках, передбачених Кримінальним процесуальним кодексом України,

застосовується щодо підозрюваного, обвинуваченого (підсудного) та засудженого, вирок щодо якого не набрав законної сили.

Порнографія – вульгарно-натуралістична, цинічна, непристойна фіксація статевих актів, самоцільна, спеціальна демонстрація геніталій, антиетичних сцен статевого акту, сексуальних збочень, зарисовок з натури, які не відповідають моральним критеріям, ображають честь і гідність людини, спонукаючи негідні інстинкти.

Посадова особа місцевого самоврядування – особа, яка працює в органах місцевого самоврядування, має відповідні посадові повноваження у здійсненні організаційно-розпорядчих та консультативно-дорадчих функцій і отримує заробітну плату за рахунок місцевого бюджету.

Послуга соціальної профілактики – комплекс заходів, що здійснюються суб'єктом, який надає соціальні послуги, спрямований на попередження, обмеження та зупинення негативних соціальних і особистісних (поведінкових) явищ та їх наслідків у соціальному середовищі та реалізується за допомогою різних інструментів впливу соціального, юридичного, педагогічного, психологічного характеру. Соціальна послуга надається особам, сім'ям, групам осіб, які опинилися у складних життєвих обставинах, спричинених інвалідністю, віком, станом здоров'я, соціальним становищем, бездомністю, відбуванням покарання у вигляді обмеження або позбавлення волі на певний строк тощо.

Постконтактна профілактика – короткостроковий курс антиретровірусного лікування, метою якого є зниження вірогідності інфікування ВІЛ особи, яка зазнала підвищеного ризику такого інфікування.

Потерпілий – особа, якій скоєним злочином заподіяно моральну, фізичну або майнову шкоду.

Похмілля наркотичне – початкова стадія абстиненції у переважно опіатних наркоманів. Зовнішньо нагадує легку застуду: загальне нездужання, нежить, лихоманка, «гусяча шкіра», пітливість, дратівливість, безсоння.

Права дитини – гарантовані державою можливості задоволення потреб дитини, що дозволяє їй розвиватися відповідно до віку та індивідуальних задатків. Це можливості мати й розпоряджатися матеріальними, культурними й іншими соціальними благами та цінностями, користуватися основними свободами у встановлених

законом межах, що забезпечує дитині гармонійне функціонування і розвиток.

Права людини – визначальні засади правового статусу особи: соціальні можливості особистості в економічній, політичній, культурній та інших сферах, що належать їй від народження, без яких вона не може існувати як суспільна істота. **П. л.** повинна гарантувати держава.

Права людини економічні – правові норми, які визначають місце людини в економічному житті, забезпечують їй можливість мати, користуватися і розпоряджатися економічними благами і цінностями.

Права людини соціальні – правові норми, які визначають місце людини в соціальній сфері суспільства, забезпечують їй можливість мати, користуватися і розпоряджатися соціальними благами.

Право – система загальнообов’язкових правил поведінки – соціальних норм, встановлених або санкціонованих державою, які відображають волю певної частини соціально неоднорідного суспільства, спрямовані на врегулювання суспільних відносин відповідно до цієї волі і забезпечуються державою.

Правова соціалізація – процес включення індивіда в систему правовідносин даного суспільства на основі засвоєння всієї правової культури даного суспільства. Вона виступає як складова єдиного процесу соціалізації.

Правовий звичай – історично зумовлене неписане правило поведінки і діяльності людей, яке увійшло у звичку в результаті багаторазового застосування в суспільстві протягом тривалого часу. **П. з.** були поширені в родоплемінному, рабовласницькому і феодальному суспільствах.

Правовий нігілізм – соціально-психологічне явище, що проявляється у повному або частковому запереченні корисності та необхідності дотримання правових норм окремими членами суспільства.

Правовий прецедент – рішення суду чи адміністрації, прийняте щодо конкретної справи, яка розглядається вперше та яка мала загальнообов’язковий характер для розв’язання наступних аналогічних справ. **П. п.** поділяється на судовий та адміністративний (залежно від того, хто приймав це рішення).

Правові норми – формально обов’язкові правила фізичної поведінки, які мають загальний характер, встановлюються або

санкціонуються державою з метою регулювання суспільних відносин і забезпечуються її організаційною, виховною та примусовою діяльністю.

Правомірна поведінка – сукупність соціально корисних, виражених зовні у вигляді дій або бездіяльності вчинків, що мають свідомо вольовий характер, адекватні нормам права, обумовлюють правомірні наслідки. Основною ознакою правомірної поведінки є її соціальна корисність і соціальна активність та гуманістична спрямованість.

Правопорушення – 1) протиправне діяння, що спричиняє шкоду суспільству і карається за законом. Правопорушення поділяються на цивільні, адміністративні, дисциплінарні тощо. Найнебезпечнішим правопорушенням є злочин; 2) соціально негативне, передбачене нормами права, винне діяння, яке порушує громадський правопорядок і спричиняє шкоду інтересам держави, фізичної або юридичної особи; 3) термін, який найчастіше вживають на позначення порушень вчинених дітьми (дрібне хуліганство, псування державного і приватного майна, безбілетний проїзд у громадському транспорті, порушення правил дорожнього руху, поява у громадських місцях у нетверезому стані тощо); 3) порушення адміністративних та правових норм, які проявляються через дрібні крадіжки, здирництво, викрадення автотранспортних засобів, хуліганство; 4) недотримання правил поведінки, установлених законом та іншими нормативними актами, що проявляється як дрібні крадіжки, здирництво, викрадення автотранспортних засобів, хуліганство тощо.

Правопорушення, пов'язане з корупцією – діяння, що не містить ознак корупції, але порушує встановлені цим Законом вимоги, заборони та обмеження, вчинене особою, зазначеною у частині першій статті 3 Закону України «Про запобігання корупції», за яке законом встановлено кримінальну, адміністративну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність

Правопорушник – 1) особа, яка вчинила дії, що суперечать правовим нормам, і які загрожують соціальному порядку і благополуччю навколишніх людей; 2) фізична осудна особа, яка вчинила правопорушення.

Право комунальної власності – право територіальної громади володіти, доцільно, економно, ефективно користуватися і розпоряджатися на свій розсуд і в своїх інтересах майном, що

належить їй, як безпосередньо, так і через органи місцевого самоврядування.

Правопорушення – соціально негативне, передбачене нормами права, винне діяння, яке порушує громадський правопорядок і спричиняє шкоду інтересам держави, фізичної або юридичної особи.

Правопорушник – фізична осудна особа, яка вчинила правопорушення.

Правосвідомість – сфера суспільної, групової або індивідуальної свідомості, відображає правозначущі явища та зумовлена першозначущими цінностями, уявою про правопорядок. Правопорядок визначається соціально-економічними умовами життя суспільства, його культурно-правовими, демократичними або авторитарними традиціями.

Практика соціальної роботи – використання знань і навичок соціальної роботи для надання соціальних послуг людині, групі.

Превенція – 1) складова випереджальних дій, які спрямовані на недопущення настання небажаних наслідків; 2) дії з метою профілактики, пом'якшення, полегшення, коригування умов, що призводять до фізичних або емоційних порушень, виникнення соціоекономічних проблем.

Представники законні – батьки, опікуни, піклувальники особи або представники установ і організацій, під опікою чи піклуванням яких вона перебуває.

Представництво (адвокатування) – процес захисту прав, реалізації інтересів індивідів, груп людей уповноваженими особами з метою отримання ними доступу до послуг установ, на які вони мають право, але не мають змоги скористатися; взаємодія від імені клієнта з юридичними і фізичними особами.

Представницький орган місцевого самоврядування – виборний орган (рада), який складається з депутатів і відповідно до закону наділяється правом представляти інтереси територіальної громади і приймати від її імені рішення.

Прекурсори – складові, необхідні для приготування наркотику.

Прекурсори наркотичних засобів і психотропних речовин – речовини, які використовуються для виробництва, виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин, включені до Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів.

Приймальники-розподільники для дітей – спеціальні установи органів Національної поліції, призначені для тимчасового тримання дітей віком від 11 років.

Прийомна сім'я – сім'я, яка добровільно взяла із закладів для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, від 1 до 4 дітей на виховання та спільне проживання.

Прийомні батьки – подружжя або окрема особа, яка не перебуває у шлюбі, які взяли на виховання та для спільного проживання дітей-сиріт та/або дітей, позбавлених батьківського піклування.

Прийомні діти – діти-сироти і діти, позбавлені батьківського піклування, влаштовані до прийомної сім'ї.

Примусове лікування – лікування на підставі судового рішення хворого на наркоманію, який ухиляється від добровільного лікування або продовжує вживати наркотичні засоби без призначення лікаря і порушує права інших осіб.

Принципи превентивного виховання – основні вихідні положення, що впливають із закономірностей виховання й визначають загальне спрямування виховного процесу, основні вимоги до його змісту, методики та організації (комплексності, системності, науковості, інтегрованості, мобільності, наступності, конкретності, реалістичності, технологічності, толерантності, етичності).

Принципи профілактики – принципи законності, демократизму, гуманізму, справедливості та науковості.

Принципи реабілітаційної педагогіки – вимоги, що висуваються до організації педагогічної реабілітації як процесу.

Припинення – заходи спрямовані на зупинення протиправної діяльності, яка вже почалося з метою відвернення настання суспільно-небезпечних наслідків.

Пристосування – процес подолання людиною життєвих негараздів і досягнення гармонії зі своїм соціальним середовищем.

Притулок для дітей служби у справах дітей відповідної місцевої державної адміністрації – це заклад соціального захисту, створений для тимчасового перебування у ньому дітей віком від 3 до 18 років.

Прихована реклама – інформація про особу чи товар у програмі, передачі, публікації, якщо така інформація слугує рекламним цілям і може вводити в оману осіб щодо дійсної мети таких програм, передач, публікацій.

Причини злочинності – явища (сукупність явищ), що породжують злочинність як явище.

Причини та умови правопорушень (соціальні детермінанти) – система негативних економічних, демографічних, психологічних, політичних, організаційно-управлінських явищ і процесів, що породжують і зумовлюють правопорушення. Причини та умови правопорушень з урахуванням їх змісту, природи та механізму дії вивчаються на різних рівнях: причини та умови правопорушень в цілому; окремих груп правопорушень; конкретного правопорушення.

Пріоритети соціальні – першочергові, життєво необхідні для суспільства, соціальної групи, соціального інституту завдання, виконання яких не можна відкласти.

Проблема соціальна – невідповідність між наявним і бажаним, між метою і результатами діяльності, що виникає через нестачу засобів для досягнення мети, перепони на цьому шляху, боротьбу між різними суб'єктами діяльності, що призводить до незадоволення соціальних потреб.

Проблемна ситуація – психічний стан труднощів, який виникає внаслідок неможливості пояснити факт або розв'язати задачу за допомогою наявних знань і умінь. Вона може створюватися шляхом постановки завдання, запитання, демонстрації досліду, механізму, матеріалу з преси або особистих спостережень учнів. **П. с.** виникає лише тоді, коли в учнів з'являється бажання зрозуміти те чи інше явище або розв'язати завдання, але для цього їм не вистачає необхідних знань і умінь.

Прогнозування соціальне – висхідне передбачення перебігу соціальної проблеми, що базується на її розпізнанні, діагнозі, а також конкретне передбачення, судження про стан певного соціального явища в майбутньому.

Програма соціальна – сукупність заходів, необхідних для реалізації соціального проекту або плану: документ, що визначає зміст і послідовність дій, спрямованих на розв'язання конкретних соціальних проблем.

Продукція еротичного характеру – будь-які матеріальні об'єкти, предмети, друкована, аудіо-, відеопродукція, у т. ч. реклама, повідомлення та матеріали, продукція засобів масової інформації, електронних засобів масової інформації, що містять інформацію еротичного характеру, має за мету досягнення естетичного ефекту,

зорієнтована на доросле населення і не збуджує в аудиторії нижчі інстинкти, не є образливою.

Продукція порнографічного характеру – будь-які матеріальні об'єкти, предмети, друкована, аудіо-, відеопродукція, у т. ч. реклама, повідомлення та матеріали, продукція засобів масової інформації, електронних засобів масової інформації, змістом яких є детальне зображення анатомічних чи фізіологічних деталей сексуальних дій чи які містять інформацію порнографічного характеру.

Продукція сексуального характеру – будь-які матеріальні об'єкти, предмети, друкована, аудіо-, відеопродукція, у т. ч. реклама, повідомлення та матеріали, продукція засобів масової інформації, електронних засобів масової інформації, призначені для задоволення сексуальних потреб людини.

Прожитковий мінімум для сім'ї – визначена для кожної сім'ї залежно від її складу сума прожиткових мінімумів, розрахованих та затверджених відповідно до Закону України «Про прожитковий мінімум» для осіб, які а до основних соціальних і демографічних груп населення.

Проституція – різновид девіантної поведінки, що виявляється у позашлюбних, випадкових, нерозбірливих сексуальних стосунках не заснованих на особистій симпатії чи потягу за плату.

Простір соціальний – 1) поле соціальної діяльності, яке охоплює сукупність значимих соціальних груп, індивідів, об'єктів у певному їх взаємному розташуванні; 2) уявлення індивіда або групи про своє місце в суспільстві.

Прості соціальні послуги – послуги, які не передбачають надання постійної або систематичної комплексної допомоги (інформування, консультування, посередництво, надання притулку, представництво інтересів тощо).

Проступки – протиправні винні діяння, які є суспільно шкідливими.

Протидія домашньому насильству – система заходів, що здійснюються органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, а також громадянами України, іноземцями та особами без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, та спрямовані на припинення домашнього насильства, надання допомоги та захисту постраждалій особі, відшкодування їй завданої шкоди, а також на

належне розслідування випадків домашнього насильства, притягнення до відповідальності кривдників та зміну їхньої поведінки.

Протидія незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів – здійснюють Міністерство внутрішніх справ України, Служба безпеки України, Генеральна прокуратура України, Державний митний комітет України, Державна прикордонна служба України, центральний орган виконавчої влади у сфері охорони здоров'я України та інші органи виконавчої влади в межах наданих їм законом повноважень.

Протиправна поведінка (правопорушення) – суспільно небезпечна, свідомо-вольова, шкідлива поведінка суб'єктів права, яка виражається в діянні чи бездіяльності, суперечить нормам права, тягне за собою правові наслідки у формі юридичної відповідальності і відновлення порушених суб'єктивних прав. Ознаки правопорушення: суспільна небезпека, винуватість, протиправність, покарання. За критерієм ступеня суспільної небезпеки поділяється на злочини та проступки.

Профілактика – 1) система заходів, спрямованих на запобігання виникненню й поширенню хворіб, на охорону здоров'я; 2) як правило, асоціюється із запланованим попередженням якої-небудь несприятливої події, тобто з усуненням причин, здатних викликати небажані наслідки; 3) комплекс превентивних заходів, які проводяться шляхом організації загальнодоступної медико-психологічної і соціально-педагогічної підтримки.

Профілактика віктимологічна – система взаємопов'язаних, організаційно забезпечених державних, громадських та індивідуальних заходів, спрямованих на виявлення й усунення або нейтралізацію чинників, які формують особисту чи масову можливість стати жертвою злочину.

Профілактика злочинів – система засобів, спрямованих на усунення чи нейтралізацію дії криміногенних факторів у різних сферах суспільного життя.

Профілактика правопорушень – 1) системна діяльність державних органів, громадських об'єднань та окремих громадян щодо виявлення, усунення або нейтралізацію причин і умов правопорушень серед дітей, а також здійснення позитивного впливу на дітей, схильних до вчинення правопорушень; 2) обов'язкова діяльність органів державної влади, місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, у т. ч. громадських

організацій, спрямована на виявлення та усунення причин і умов, які сприяють учиненню правопорушень, а також виявлення осіб, схильних до вчинення правопорушень, та застосування заходів до їх виправлення.

Профілактика правопорушень серед дітей – діяльність органів і служб у справах дітей, спеціальних установ для дітей, спрямовану на виявлення та усунення причин і умов, що сприяють вчиненню дітьми правопорушень, а також позитивний вплив на поведінку окремих дітей на території України, в її окремому регіоні, в сім'ї, на підприємстві, в установі чи організації незалежно від форм власності, за місцем проживання.

Профілактика рання – система спеціальних заходів, спрямованих на подолання перших, нерідко ще мало помітних тих чи тих відхилень у системі суб'єктивних ставлень і поведінки особистості, які можуть проявлятися як у дітей молодшого віку (дошкільного і шкільного), так і на будь-якому етапі розвитку дитини.

Профілактика суїцидів – система заходів, спрямованих на попередження різних проявів суїцидальної поведінки, в тому числі, первинних і повторних суїцидальних дій.

Профілактична програма – спеціально розроблений комплекс (система) профілактичних заходів, спрямованих на попередження конкретної соціальної проблеми (або декількох пов'язаних між собою проблем), негативного явища, складних життєвих обставин. Профілактичні програми дозволяють у повному обсязі та комплексно здійснювати надання соціальної послуги на рівні громадян, груп осіб, які опинилися у складних життєвих обставинах, спричинених інвалідністю, віком, станом здоров'я, соціальним становищем, бездомністю, відбуванням покарання у вигляді обмеження або позбавлення волі на певний строк тощо.

Профілактичний захід – спеціально організована взаємодія надавачів та отримувачів соціальної послуги, спрямована на попередження соціальної проблеми, негативного явища, складних життєвих обставин чи подолання окремих її чинників.

Профілактичний облік – здійснення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України організаційно-практичних заходів щодо контролю за поведінкою кривдника з метою недопущення повторного вчинення домашнього насильства, за дотриманням ним тимчасових обмежень його прав та виконанням

обов'язків, покладених на нього у зв'язку із вчиненням домашнього насильства.

Пряма дискримінація – ситуація, за якої з особою та/або групою осіб за їх певними ознаками поводяться менш прихильно, ніж з іншою особою та/або групою осіб в аналогічній ситуації, крім випадків, коли таке поводження має правомірну, об'єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними.

Психічні аномалії – відхилення від норми у психіці особи в межах осудності, тобто здатності розуміти характер своїх дій та керувати ними. До **П. а.** найчастіше відносять психопатію, алкоголізм, олігофренію, шизофренію, епілепсію.

Психічне здоров'я – стан повного духовного і соціального добробуту, а не лише відсутність хвороби чи дефектів центральної нервової системи; рівновага індивіда у сприйманні навколишньої дійсності, людей; адекватно-позитивна реакція на різні подразники та відносини.

Психологічна служба у структурі освіти – складова державної системи охорони фізичного та психічного здоров'я молодих громадян України і діє з метою виявлення і створення оптимальних соціально-психологічних умов для розвитку особистості.

Психологічне насильство – форма домашнього насильства, що включає словесні образи, погрози, у т.ч. щодо третіх осіб, приниження, переслідування, залякування, інші діяння, спрямовані на обмеження волевиявлення особи, контроль у репродуктивній сфері, якщо такі дії або бездіяльність викликали у постраждалої особи побоювання за свою безпеку чи безпеку третіх осіб, спричинили емоційну невпевненість, нездатність захистити себе або завдали шкоди психічному здоров'ю особи.

Психологічний клімат – сукупність внутрішніх умов, що виникають у процесі розвитку і життєдіяльності групи, колективу (наявність позитивної перспективи як для групи загалом, так і для кожного її члена; моральна атмосфера, в якій виявляється властиве для членів групи ставлення до спільної справи і одне до одного; жорстокість чи слабкість соціального контролю, який характеризується ставленням до критичних оцінок, висловлюваних членами групи з приводу різних аспектів спільної діяльності; домінуючий настрій).

Психологія превентивна – психологічна дисципліна, яка вивчає природу і генезис відхилень у поведінці з позиції міждисциплінарного системного підходу, в т.ч. особистісні, соціальні, а також соціально-

психологічні, психолого-педагогічні і психологічні чинники, що зумовлюють соціопатогенез.

Психотропні речовини – речовини природні чи синтетичні, препарати, природні матеріали, які здатні викликати стан залежності та депресивно або стимулююче впливати на центральну нервову систему або викликати порушення сприйняття, або емоції, або мислення, або поведінки, і становлять небезпеку для здоров'я населення у разі зловживання ними.

Публічна інформація – відображена та задокументована будь-якими засобами та на будь-яких носіях інформація, що була отримана або створена в процесі виконання суб'єктами владних повноважень своїх обов'язків, передбачених чинним законодавством, або яка перебуває у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації, визначених Законом України «Про доступ до публічної інформації».

Р

Ранг соціальний – становище, яке посідає індивід в ієрархії певної соціальної системи і яке є формально визнаним й таким, що гарантує йому певні права та обов'язки.

Раціоналізм – виважене ставлення до життя, схильність діяти, ставитися до оточення винятково з позицій потреб розуму і логіки, нехтуючи вплив почуттів.

Реабілітація – система медичних, професійних, соціальних заходів, спрямованих на надання особам, які перебувають у складних життєвих обставинах, допомоги у відновленні ними порушених функцій організму, компенсації обмежень життєдіяльності та підтриманні оптимального фізичного, інтелектуального, психічного, соціального рівнів та якості для досягнення соціальної і матеріальної незалежності, соціально-професійної адаптації та інтеграції в суспільство.

Реабілітація соціальна – процес і результат прийняття нових або зміна уже сформованих поглядів на певні соціальні явища і групи.

Реадаптація – заходи, спрямовані на відновлення втрачених або послаблених реакцій людини, які сприяють її пристосуванню до умов праці та побуту.

Реактивні стани – особливі психічні стани, які виникають внаслідок психічної травми. У психіатрії виділяють такі види **Р. с.** : 1) реактивні депресії, що проявляються у пригніченому стані і загальмованості людини, збідненій міміці, патологічному переживанні

події, яка відбулася; 2) афективно-шокові реакції, що виникають при масовій катастрофі, аварії та проявляються в безладній рухливості, паніці, звуженні свідомості або повній загальмованості людини.

Реальна загроза вчинення насильства в сім'ї – погроза вчинення одним членом сім'ї стосовно іншого члена сім'ї умисних дій, передбачених абзацом другим цієї статті, якщо є реальні підстави очікувати її виконання.

Регресія поведінки – різновид психологічного захисту індивіда при переживанні ним фрустрації.

Реінтеграція бездомних осіб і безпритульних дітей – процес повернення бездомних осіб і безпритульних дітей до життя в суспільстві як повноправних його членів.

Резерви соціальні – нереалізовані у певний час соціальні можливості індивідів, колективів, суспільства.

Релаксація – загальний стан спокою і розслабленості, що виникає у людини після зняття напруження, зумовленого сильними переживаннями або фізичним перевантаженням. **Р.** може відбуватися мимовільно (наприклад, при засинанні) або довільно як результат аутогенного тренування (прийняття зручної пози, розслаблення м'язів, уявлення станів, що викликають спокій).

Ресоціалізація – свідоме відновлення засудженого в соціальному статусі повноправного члена суспільства; повернення його до самотійного загальноприйнятого соціально-нормативного життя в суспільстві.

Рецидив – 1) повернення, повторення будь-якого явища після удаваного його зникнення; 2) повернення хвороби, її повторення у типовій формі відразу після одужання або в період одужання.

Ризик – 1) ступінь імовірності негативної події, яка може відбутися в певний час або за певних обставин; 2) ситуативна характеристика діяльності, яка полягає у невизначеності її результатів і можливих негативних наслідків у разі невдачі.

Рівень віктимності – число осіб від загальної кількості населення, які стали об'єктом протиправних посягань упродовж певного проміжку часу.

Рівень життя – поняття, що характеризує ступінь задоволення соціально-економічних і духовних потреб людей – від первинних до вищих, пов'язаних із задоволенням духовних, моральних та естетичних запитів.

Рівень злочинності – кількісна характеристика злочинності, яку вимірюють в абсолютних величинах сумою вчинених злочинів, і осіб що їх вчинили, за певний проміжок часу на певній території.

Рівень освіти – завершений етап освіти, що характеризується рівнем складності освітньої програми, сукупністю компетентностей, які визначені, як правило, стандартом освіти та відповідають певному рівню Національної рамки кваліфікацій.

Рівний-рівному – процес поширення інформації, знань, де їх джерелом для членів соціальної групи є не професійний педагог, а такий же рівний, який вже отримав дану інформацію.

Рівні профілактики – 1) індивідуальна профілактика; 2) профілактика в соціальних групах і колективах; 3) загальна профілактика, тобто запобіжна діяльність, яка здійснюється у суспільстві загалом.

Розбещення неповнолітніх – вчинення розпутних дій щодо особи, яка не досягла шістнадцятирічного віку.

Розбій – напад з метою заволодіння індивідуальним майном громадян, поєднаний з насильством, небезпечним для життя чи здоров'я особи, яка зазнала нападу, або з погрозою застосування такого насильства.

Розвиток особистості – процес формування особистості як соціальної якості індивіда в результаті її соціалізації і виховання.

Розлад харчової поведінки – психічний розлад, пов'язаний із прийманням їжі, що може мати зв'язок з культуральними ідеалами тіла людини, тобто голодування і приймання проносних у суспільствах, де цінують стрункість, або переїдання в суспільствах, де воно є ознакою багатства чи належності до незайнятих працею верств суспільства.

Розпивання спиртних напоїв у громадських місцях і поява в громадських місцях у п'яному вигляді – розпивання спиртних напоїв на вулицях, на стадіонах, у скверах, парках, у всіх видах громадського транспорту та в інших громадських місцях, крім підприємств торгівлі і громадського харчування, в яких продаж спиртних напоїв на розлив дозволений виконавчим комітетом місцевої Ради народних депутатів, або поява в громадських місцях у п'яному вигляді, що ображає людську гідність і громадську мораль.

Роль соціальна – нормативний різновид поведінки індивіда, який займає певну соціальну позицію (в суспільстві, групі, організації) і виконує відповідні функції.

С

Садизм – задоволення статевого потягу шляхом заподіяння партнерові під час статевих зносин фізичного болю або морального приниження. Патологічна пристрасть до жорстоких вчинків, катування.

Самоактуалізація – прагнення людини до найповнішого виявлення і розвитку своїх можливостей.

Самоаналіз – аналіз, оцінювання своїх вчинків і переживань.

Самовизначення особистості – свідоме виявлення і встановлення власної позиції в різних життєвих ситуаціях.

Самовиховання – свідомо діяльність людини, спрямована на формування своєї особистості відповідно до поставленої мети.

Самогубство – процес, що включає в себе сприймання людиною значення життя і смерті; відсутність психологічних та соціальних ресурсів; сімейні та фізичні обставини, як роблять акт самодеструкції можливим. Щодо категорії мети розрізняють: справжні самогубства, спроби та тенденції, метою яких є позбавлення себе життя; демонстративно-шантажна суїцидальна поведінка – мета якої є лише демонстрування цього наміру самотравмування, які зовсім не стосуються уявлення щодо смерті.

Самодопомога – здатність людини розв'язувати проблеми, використовуючи власні ресурси.

Самозванство (перевтілення в іншу особу) – це коли переслідувач позиціонує себе як жертву, використовуючи її акаунт у соціальних мережах, блогах, форумах, пошті, системі миттєвих повідомлень тощо.

Самоідентифікація – наявність особистого самовизначення й упевненість у психологічному, рольовому і соціальному середовищі.

Самоконтроль – важливий компонент свідомої вольової саморегуляції людської поведінки, що виявляється в усвідомленні та оцінюванні особистістю своїх психічних станів і дій, в узгодженні їх відповідно до пред'явлених вимог та суспільно встановлених правил і норм поведінки людей.

Самооцінка – оцінювання індивідом себе самого, своїх здібностей, моральних якостей, вчинків і соціальної позиції.

Самооцінка соціальна – спосіб визначення належності індивіда до однієї із соціальних верств на основі аналізу професійного престижу.

Самореалізація – виявлення і розвиток індивідом своїх здібностей в усіх сферах діяльності.

Самоствердження – одна з фундаментальних потреб і схильностей людини як свідомої, творчо-діяльної родової істоти; форма творчої самореалізації індивіда.

Санкції моральні – заходи впливу, спрямовані на підтримку етичних цінностей суспільства.

Санкції негативні – заходи впливу, спрямовані на призупинення негативної поведінки, дій.

Санкції позитивні – заходи впливу, спрямовані на схвалення суспільством або групою бажаної поведінки.

Санкції правові – заходи впливу, що є частиною правової норми, яка підтримується авторитетом держави.

Санкції соціальні – заходи впливу соціальної групи (спільноти, суспільства) на поведінку індивіда, який має як позитивні, так і негативні відхилення від соціальних очікувань, норм і цінностей.

Санкції формальні – заходи впливу, що використовуються відповідно до певних, чітко зафіксованих у письмовій формі правил поведінки або вимог до професійної діяльності.

Сегрегація – соціальна ізоляція, що є наслідком дискримінації у стані і правах окремих індивідів, спільнот найчастіше на расовій, класовій або релігійній основі.

Седиментація – процес закріплення у свідомості індивідів здобутих у процесі життя знань, які можуть бути передані наступним поколінням за допомогою мови.

Сексуальне виховання – діяльність, пов'язана з переданням новим поколінням досвіду сексуальної поведінки, що відповідає нормам суспільно-історичного досвіду.

Сексуальне насильство – форма домашнього насильства, що включає будь-які діяння сексуального характеру, вчинені стосовно повнолітньої особи без її згоди або стосовно дитини незалежно від її згоди, або в присутності дитини, примушування до акту сексуального характеру з третьою особою, а також інші правопорушення проти статевої свободи чи статевої недоторканості особи, у тому числі вчинені стосовно дитини або в її присутності.

Секта – невелика добровільна релігійна група, створена за принципом винятковості, яка вимагає від своїх членів цілковитого підпорядкування, наголошує на своїй окремішності і відкидає суспільство.

Сектанство – 1) належність до відособлених релігійних груп, які опозиційно або вороже ставляться до основних церков; 2) вузькість і

замкненість поглядів людей, які обмежуються своїми дрібними груповими інтересами.

Синдром «Атаку» – синдром, за якого підлітки і юнаки проводять своє життя, занурившись у віртуальну реальність, відеоігри і музику, ігноруючи при цьому соціальні відносини, необхідність догляду за собою, освіти і досягнення розвитку особистості. С.«А». описаний в Японії.

Синдром набутого імунодефіциту (СНІД) – 1) стадія розвитку хвороби, зумовленої ВІЛ (ВІЛ-інфекція), що характеризується клінічними проявами, спричиненими глибоким ураженням імунної системи людини під впливом ВІЛ; 2) особливо небезпечна інфекційна хвороба, що викликається вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ) і через відсутність у певний час специфічних методів профілактики та ефективних методів лікування призводить до смерті.

Синдром психічної залежності – сукупність симптомів, які вказують на те, що людина не бачить свого існування без вживання наркотиків (взаємодія із собою, життям, з іншими людьми).

Синдром фізичної залежності – сукупність симптомів, які вказують на те, що наркотик став основою процесу обміну речовин в організмі. Якщо дана речовина перестає потрапляти в організм – настає абстинентний синдром, для подолання якого знову необхідний наркотик, і доза може постійно зростати.

Сирітство – соціальне явище, спричинене наявністю в суспільстві дітей, батьки яких померли, а також дітей, які залишилися без піклування батьків внаслідок позбавлення їх батьківських прав, визнання у встановленому порядку недієздатними, безвісно зниклими та ін.

Сирітство соціальне – соціальне явище, спричинене ухиленням або відстороненням батьків від виконання батьківських обов'язків щодо неповнолітньої дитини.

Система надання соціальних послуг – це правова основа, принципи, способи і форми надання соціальних послуг, сукупність суб'єктів, що взаємодіють на всіх етапах організації надання соціальних послуг.

Система освіти – сукупність складників освіти, рівнів і ступенів освіти, кваліфікацій, освітніх програм, стандартів освіти, ліцензійних умов, закладів освіти та інших суб'єктів освітньої діяльності, учасників освітнього процесу, органів управління у сфері освіти, а також нормативно-правових актів, що регулюють відносини між ними.

Система реінтеграції бездомних осіб – комплекс заходів для здійснення процесу повернення бездомних осіб до життя в суспільстві як повноправних його членів.

Ситуації пограничні – особистісна значима ситуація, що викликає загострення самосвідомості, особистісного самоаналізу перед можливістю випробування.

Ситуація стресова – збіг умов і обставин, що створюють певну об'єктивну ситуацію, яка спричиняє стан напруженості в організмі людини або тварини.

Сімейні групові наради – збори членів розширеної сім'ї та її оточення з метою ухвалення рішення щодо шляхів виходу сім'ї зі скрути. СГН проводяться у випадках, коли є загроза життю дитини, її здоров'ю, повноцінному розвитку та вихованню, власне, коли в неї формується девіантна поведінка.

Сім'я – 1) мала соціальна група, створена на основі офіційного чи цивільного шлюбу або кровної спорідненості, члени якої об'єднані спільним проживанням і веденням домашнього господарства, виконанням сімейних функцій, емоційними зв'язками та взаємними юридичними й моральними зобов'язаннями стосовно один одного, родинними традиціями; 2) одинока особа чи кілька осіб, які проживають разом і (або) об'єднані законними правами та обов'язками щодо утримання; 3) особи, які разом проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки. Права члена сім'ї має одинока особа. До складу сім'ї включаються чоловік, дружина; рідні та усиновлені діти зазначених осіб віком до 18 років, а також діти, які навчаються за денною формою навчання у закладах загальної середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої освіти (у тому числі у період між завершенням навчання в одному із зазначених навчальних закладів та вступом до іншого навчального закладу або у період між завершенням навчання за одним освітньо-кваліфікаційним рівнем та продовженням навчання за іншим, за умови що такий період не перевищує чотири місяці) до досягнення 23 років і не мають власних сімей; неодружені повнолітні діти, які визнані особами з інвалідністю з дитинства I та II групи або особами з інвалідністю I групи і проживають разом із батьками; непрацездатні батьки чоловіка та дружини, які проживають разом з ними і перебувають на їхньому утриманні у зв'язку з відсутністю власних доходів; особа, яка проживає разом з одинокою особою з інвалідністю I групи і доглядає за нею; жінка та чоловік, які проживають однією сім'єю та не перебувають у шлюбі, але мають

спільних дітей. При цьому до складу сім'ї включаються незалежно від місця проживання (перебування) або реєстрації діти, які навчаються за денною формою навчання у закладах загальної середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої освіти до досягнення 23 років і не мають власних сімей. До складу сім'ї не включаються особи, які перебувають на повному державному утриманні.

Сім'я неблагополучна – сім'я, яка з певних причин повністю або частково втратила свої виховні можливості, внаслідок чого складаються несприятливі умови для виховання дитини.

Сім'я соціального ризику – сім'я, яка потребує підтримки соціальних служб. **С. с. р.** не може повноцінно виконувати свої функції через складні соціальні, психологічні, економічні умови.

Складні життєві обставини – 1) обставини, що негативно впливають на життя, стан здоров'я та розвиток особи, функціонування сім'ї, які особа / сім'я не може подолати самотійно (інвалідність, безпритульність, безробіття, малозабезпеченість, хвороба, немічність, тимчасова або постійна непрацездатність; наслідки стихійного лиха або катастрофи, нещасних випадків, терористичних актів, військових дій, жорстокого поводження, домашнього або інших видів насильства; вади фізичного або психічного розвитку тощо); 2) обставини, спричинені інвалідністю, віком, станом здоров'я, соціальним становищем, життєвими звичками і способом життя, внаслідок яких особа частково або повністю не має (не набула або втратила) здатності чи можливості самотійно піклуватися про особисте (сімейне) життя та брати участь у суспільному житті.

Служба пробації – соціальний заклад, співробітники якого за рішенням суду здійснюють нагляд за особами, котрі скоїли правопорушення, але не були засуджені до першого ув'язнення.

Служби у справах дітей – уповноважений орган виконавчої влади, який створює орган виконавчої влади й орган місцевого самоврядування для забезпечення захисту прав і законних інтересів дітей на відповідній території.

СНІД (синдром набутого імунodefіциту людини) – кінцева стадія ВІЛ-інфекції.

Соціабельність – товарииськість, здатність або схильність до налагодження зв'язків з іншими людьми.

Соціалізація – 1) процес послідовного входження індивіда в суспільне життя, що супроводжується засвоєнням та відтворенням соціального досвіду, внаслідок взаємодії людини зі стихійними та

цілеспрямовано створюваними умовами життя на всіх її вікових етапах; 2) процес засвоєння індивідом протягом усього його життя певної системи знань, соціальних норм і культурних цінностей, настанов і зразків поведінки, які дозволяють йому функціонувати в якості повноправного члена суспільства, до якого він належить.

Соціалізація, відносно спрямована – вид соціалізації, що має на меті організацію в суспільстві певних економічних, законодавчих та інших передумов, які впливають на розвиток і життєвий шлях особистості.

Соціалізація соціально-контрольована – процес спеціально організованої передачі суспільного досвіду особистості та розвитку її потенційних можливостей, що відбувається в різних державних і недержавних організаціях (школа, позашкільні установи, дитячі та молодіжні організації, інші навчально-виховні заклади).

Соціалізація стихійна – вид соціалізації людини, що відбувається внаслідок впливу на особистість різноманітних, спеціально не створюваних обставин суспільного життя.

Соціальна адаптація – 1) процес засвоєння звільненими особами соціального досвіду з метою повернення їх до самостійного загальноприйнятого соціально-нормативного життя в суспільстві; 2) комплекс правових, економічних, організаційних, соціально-психологічних та інших заходів, які здійснюються щодо звільнених осіб з метою пристосування до умов соціального середовища, захисту їх прав і законних інтересів.

Соціальна адаптація особистості – атрибутивна властивість суб'єктів соціальної життєдіяльності, що реалізується шляхом інтерпретації внутрішніх та зовнішніх інформаційних моделей соціального буття з погляду їхньої відповідності адаптивним установкам, які не суперечать розумінню навикишньої дійсності та були: цілеспрямовано сформовані зовні, стихійно засвоєні в процесі соціалізації, відкриті самостійно.

Соціальна активність – свідома, цілеспрямована діяльність людини, орієнтована як на перетворення об'єктивних соціальних умов, так і на формування соціальних якостей власної особистості (активної життєвої позиції); характеристика діяльності, відображений ступінь реалізації та розвитку соціальних потенцій, можливостей людини (її здібностей, знань, навичок, прагнень). **С. а.** є необхідною умовою різнобічного розвитку особистості, елементом пришвидшення соціального розвитку. Вона може реалізовуватися у різних формах, – не

лише як індивідуальна, а й як групова, колективна, організаційна, спрямована на реалізацію можливостей та інтересів тих чи тих соціальних груп.

Соціальна група – об'єднання людей за умови їх спільної участі в конкретній діяльності, пов'язане з системою стосунків, які регулюються соціальними інститутами.

Соціальна дезадаптація – 1) процес втрати особистістю чи несформованості у неї соціально значущих якостей, що перешкоджають успішному пристосуванню до умов соціального середовища; 2) життєдіяльності в суспільстві; порушення нормального ходу соціалізації індивіда, втрата або деформація важливих функцій особистості.

Соціальна депресія – вид соціального розладу, зниження тону суспільного настрою людей.

Соціальна діагностика – дослідження соціального явища для розпізнавання і вивчення причиново-наслідкових зв'язків та відносин, які характеризують його стан і визначають тенденції розвитку.

Соціальна допомога – інструмент політики, що застосовується для регулювання рівня життя населення і передбачає надання послуг та матеріальних ресурсів у різних формах, які фінансуються зазвичай із загальних доходів держави і надаються на основі перевірки потреб або засобів існування.

Соціальна орієнтація особистості – усвідомлення своєї належності до соціальної спільноти (національної, професійної, вікової), вибір майбутнього соціального становища і шляхів його досягнення.

Соціальна підтримка – 1) сприяння подоланню особою / сім'єю складних життєвих обставин; 2) система заходів, спрямованих на надання допомоги окремим категоріям громадян, які тимчасово опинилися у важкому економічному становищі, через забезпечення їх необхідною інформацією, фінансовими засобами, кредитами, навчання, право захист і певні пільги.

Соціальна політика – дії держави, спрямовані на розв'язання проблем, що існують у суспільстві, та встановлення рівноваги між становищем різних соціальних груп. Мета С.п. полягає у захисті населення від негативних соціальних явищ, налагодженні соціальної справедливості у суспільстві.

Соціальна профілактика – 1) запобігання виникненню складних життєвих обставин та/або потраплянню особи / сім'ї у такі обставини;

2) профілактика, суть якої полягає у виявленні несприятливих психобіологічних умов, психолого-педагогічних чинників, що спричиняють відхилення у психічному і соціальному розвитку дітей, підлітків, молоді, в їхній поведінці, стані здоров'я тощо, а також в організації належної життєдіяльності та дозвілля молоді; 3) робота, спрямована на запобігання аморальної, протиправної, іншої асоціальної поведінки дітей та молоді, виявлення будь-якого негативного впливу на життя і здоров'я дітей та молоді та запобігання такого впливу; 4) робота, спрямована на попередження аморальної, протиправної, іншої асоціальної поведінки дітей та молоді, виявлення будь-якого негативного впливу на життя і здоров'я дітей та молоді та запобігання такому впливу; 4) комплекс економічних, політичних, правових, медичних, психолого-педагогічних заходів, спрямованих на запобігання, обмеження, локалізацію негативних явищ у соціальному середовищі. **П. с.** ґрунтується на своєчасному виявленні та виправленні негативних інформаційних, педагогічних, психологічних, організаційних факторів, що зумовлюють відхилення у психічному та соціальному розвитку дітей і молоді, в їхній поведінці, стані здоров'я, а також в організації життєдіяльності та дозвілля. **П. с.** має на меті зусилля, спрямовані на превенцію соціальних проблем чи життєвих криз клієнтів, окремих груп; запобігання ускладненням уже наявних проблем.

Соціальна профілактика в сімейному, дитячому та молодіжному середовищі передбачає здійснення: комплексних заходів, спрямованих на запобігання сімейному неблагополуччю, соціальному сирітству, домашньому насильству та жорстокому поводженню з дітьми, торгівлі людьми, найгіршим формам дитячої праці; системного обліку і догляду за дітьми та молоддю, які виявили схильність до асоціальної поведінки; інформаційно-просвітницької, пропагандистської роботи в сім'ях, серед дітей та молоді за місцем проживання, навчання або роботи, спрямованої на формування в особистості стандартів позитивної поведінки, здорового способу життя.

Соціальна профілактика негативних явищ – діяльність, спрямована на запобігання виникненню, поширенню, загостренню негативних соціальних явищ та їх небезпечним наслідкам шляхом виявлення, усунення або нейтралізації чинників, що їх породжують, та створення умов для успішної життєдіяльності суспільства.

Соціальна реабілітація – робота, спрямована на відновлення морального, психічного та фізичного стану дітей та молоді, їх

соціальних функцій, приведення індивідуальної чи колективної поведінки відповідно до загальновизнаних суспільних правил і норм.

Соціальна реклама – інформація будь-якого виду, розповсюджена в будь-якій формі, яка спрямована на досягнення суспільно корисних цілей, популяризацію загальнолюдських цінностей і розповсюдження якої не має на меті отримання прибутку.

Соціальна робота з сім'ями, дітьми та молоддю – професійна діяльність, спрямована на запобігання, мінімізацію негативних наслідків та подолання складних життєвих обставин сімей, дітей та молоді, посилення їхньої здатності до реалізації власного життєвого потенціалу.

Соціальна послуга соціального супроводу сімей, у яких виховуються діти-сироти і діти, позбавлені батьківського піклування – комплекс заходів, що передбачає допомогу у створенні та підтримці позитивного соціально-психологічного клімату в сім'ї, адаптацію дитини в нових умовах, створення належних умов для забезпечення індивідуальних потреб кожної дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування, у розвитку та вихованні, захист майнових, житлових та інших прав дитини, сприяння навчанню та розвитку дитини, допомогу у зміцненні / відновленні родинних та суспільно корисних зв'язків, у створенні та забезпеченні умов для пріоритетного права дитини на усиновлення, підготовку дитини до виходу із сім'ї, в тому числі до самостійного життя.

Соціальна реабілітація сімей, дітей та молоді передбачає здійснення: заходів, спрямованих на оптимізацію і коригування ставлення сімей, дітей та молоді до відповідального батьківства, формування у них навичок до самообслуговування, самостійного проживання та інтеграції в суспільство; соціального патронажу дітей, які відбували покарання у виді позбавлення волі, та молодих людей, які відбували покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі.

Соціальна робота з сім'ями, дітьми та молоддю – професійна діяльність, спрямована на запобігання, мінімізацію негативних наслідків та подолання складних життєвих обставин сімей, дітей та молоді, посилення їхньої здатності до реалізації власного життєвого потенціалу.

Соціальна роль – система норм, форм і правил поведінки, яких очікують від людини, що посідає певне місце в суспільстві чи у соціальній групі.

Соціальна стигматизація – негативне виділення суспільством індивіда (або соціальної групи) за якоюсь ознакою з відповідним

стереотипним набором соціальних реакцій на цього індивіда (або представників соціальної групи).

Соціальне виховання – процес створення у суспільстві умов та заходів, спрямованих на оволодіння і засвоєння юним поколінням загальнолюдських та спеціальних знань, соціального досвіду з метою формування в молодих осіб соціально-позитивних ціннісних орієнтацій.

Соціальне житло – житло всіх форм власності (крім соціальних гуртожитків) із житлового фонду соціального призначення, що безоплатно надається громадянам України, які потребують соціального захисту, на підставі договору найму на певний строк.

Соціальне замовлення – засіб регулювання діяльності у системі надання соціальних послуг шляхом залучення на договірній основі надавачів соціальних послуг для задоволення потреб осіб / сімей у соціальних послугах відповідно до результатів визначення потреб населення адміністративно-територіальної одиниці / територіальної громади у соціальних послугах.

Соціальне інспектування – система заходів, спрямованих на здійснення контролю за додержанням вимог законодавства щодо захисту прав та свобод дітей і молоді шляхом з'ясування причин, які призвели до виникнення певних життєвих обставин, та забезпечення права на отримання своєчасної допомоги, у т. ч. вжиття негайних заходів для подолання складних життєвих обставин.

Соціальне інспектування сім'ї – складова соціального супроводу, метою якого є контроль соціальним педагогом / соціальним працівником за реалізацією у сім'ї прав її членів, виявлення випадків їхнього порушення та умов, що цьому сприяють.

Соціальне обслуговування – 1) мінімізація для особи / сім'ї негативних наслідків складних життєвих обставин, підтримку їх життєдіяльності, соціального статусу та включення у громаду; 2) робота, спрямована на задоволення потреб, які виникають у процесі життєдіяльності, що забезпечує гармонійний та різнобічний розвиток дітей і молоді шляхом надання соціальної допомоги і різноманітних соціальних послуг.

Соціальне обслуговування сімей, дітей та молоді здійснюється шляхом надання комплексу соціальних послуг. Соціальні послуги сім'ям, дітям та молоді надаються відповідно до законодавства.

Соціальне патрулювання – мобільна форма надання соціальних послуг відповідними фахівцями поза межами закладів для бездомних осіб і безпритульних дітей.

Соціальне сирітство – соціальне явище, зумовлене ухиленням або усуненням батьків від виконання батьківських обов’язків відносно неповнолітньої дитини.

Соціальний готель – заклад соціального захисту для перебування бездомних громадян, що має у своєму складі окремі номери.

Соціальний гуртожиток – заклад для тимчасового проживання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, віком від 15 до 18 років, а також осіб із дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, віком 18–23 роки. Гуртожиток утворюється місцевим органом виконавчої влади або органом місцевого самоврядування за наявності необхідної матеріально-технічної бази, зокрема приміщень, які відповідають санітарним і гігієнічним вимогам. Утримання гуртожитку здійснюють за рахунок коштів місцевого бюджету, передбачених для виконання програм, спрямованих на розв’язання проблем дітей, жінок і сім’ї.

Соціальний захист – система пріоритетів і механізмів щодо реалізації законодавчо-закріплених соціальних, правових та економічних гарантій громадян, органів управління всіх рівнів, інших інститутів, а також система соціальних служб, яка повинна забезпечити певний рівень соціальної захищеності, що допомагають досягти соціально прийнятного рівня життя населення відповідно до конкретних умов суспільного розвитку.

Соціальний контроль – особливий механізм регуляції поведінки та підтримання суспільного порядку, котрий дає можливість зберегти традиції, звичаї, норми моралі, відтворити соціальні відносини в межах нормативної системи, усталеної в суспільстві.

Соціальний патронаж – 1) індивідуальний періодичний догляд за престарілими, дітьми, інвалідами (у т. ч. дітьми-інвалідами), хворими на хронічні чи гострі захворювання, невиліковно хворими та іншими особами з особливими потребами (особи з вадами фізичного чи психічного розвитку, психічними розладами, іншими стійкими порушеннями функцій організму), які потребують постійного стороннього догляду; 2) допомога звільненим особам шляхом здійснення комплексу правових, економічних, організаційних, психологічних, соціальних та інших заходів, зокрема надання послуг, спрямованих на їх соціальну адаптацію.

Соціальний педагог – спеціаліст, зайнятий у сфері соціально-педагогічної роботи або освітньо-виховної діяльності, який організовує взаємодію освітніх та позанавчальних установ, сім’ї,

громадськості з метою створення у соціальному середовищі умов для соціальної адаптації та благополуччя в мікросоціумі дітей і молоді, їхнього всебічного розвитку.

Соціальний ризик – закріплена законодавством та визнана суспільством обставина об'єктивного характеру, з настанням якої громадяни (члени їх сімей) можуть втратити тимчасово або назавжди засоби до існування чи потребують додаткового матеріального забезпечення і не можуть самотійно її уникнути.

Соціальний супровід – різновид соціально-педагогічної діяльності, що є формою соціальної підтримки та передбачає впродовж певного (іноді досить тривалого) терміну надання конкретній особі чи сім'ї комплексу правових, психологічних, соціально-педагогічних, соціально-економічних, соціально-медичних, інформаційних послуг соціальним педагогом / соціальним працівником, а також (у разі потреби) – спільно з іншими фахівцями (психологами, педагогами, медичними працівниками тощо) з різних установ та організацій.

Соціальний супровід сім'ї – система заходів, спрямованих на підтримку сім'ї у різних видах її життєдіяльності, формування здатності сім'ї самотужки долати свої труднощі, надання допомоги сім'ї з метою розв'язання різних видів проблем.

Соціальні інститути – специфічні соціальні утворення, що забезпечують відносну сталість зв'язків і стосунків у межах соціальної організації суспільства, певні історично зумовлені форми організації та регулювання суспільного життя.

Соціальні сироти – 1) особлива соціально-демографічна група дітей, які мають батьків, але внаслідок соціальних, економічних, морально-психологічних причин фактично позбавлені батьківського піклування; 2) діти, які при живих батьках чи опікунах / піклувальниках виявилися соціально відкинутими через: негаразди в сім'ї; несумлінне виконання обов'язків опікуном / піклувальником; втечу з дому та кочовий спосіб життя; сексуальні домагання з боку дорослих; дитячу проституцію тощо.

Соціальні технології – сукупність наукових знань, засобів, прийомів, методів та організаційних процедур, спрямованих на оптимізацію процесу впливу.

Соціальне здоров'я – здатність особистості адекватно та гармонійно взаємодіяти із соціальним оточенням, факторами соціальної природи, які впливають на життя та розвиток людини, суспільства, цивілізації.

Соціальне посередництво – налагодження адекватних емоційно позитивних стосунків з рідними, найближчим соціальним оточенням клієнта, представлення (у разі необхідності) інтересів клієнта в різних установах і організаціях з метою відновлення або поліпшення умов його життєдіяльності.

Соціальне середовище – сукупність соціальних умов життєдіяльності людини (сфери суспільного життя, соціальні інститути, соціальні групи), що впливають на її свідомість і поведінку.

Соціальні послуги – 1) соціальні послуги – комплекс заходів з надання допомоги особам, окремим соціальним групам, які перебувають у складних життєвих обставинах і не можуть самостійно їх подолати, з метою розв’язання їхніх життєвих проблем; 2) дії, спрямовані на профілактику складних життєвих обставин, подолання таких обставин або мінімізацію їх негативних наслідків для осіб / сімей, які в них перебувають. Особі / сім’ї можуть надаватися одна або одночасно декілька соціальних послуг. Порядок організації надання соціальних послуг затверджується Кабінетом Міністрів України. Соціальні послуги надаються для досягнення таких цілей: 1) профілактика складних життєвих обставин; 2) подолання складних життєвих обставин; 3) мінімізація негативних наслідків складних життєвих обставин.

Соціальний готель – заклад соціального захисту для проживання бездомних осіб, який має у своєму складі окремі номери (кімнати).

Соціальний гуртожиток – соціальне житло, яке надається громадянам України на час їх перебування на соціальному квартирному обліку за умови, що таке житло є єдиним місцем їх проживання.

Соціальний досвід – чуттєво-емпіричне пізнання соціальної дійсності, побудоване на практиці.

Соціальний захист – система принципів, методів, законодавчо встановлених державою соціальних гарантій, заходів і закладів, які забезпечують оптимальні умови життя, задоволення потреб населення.

Соціальний захист дітей – комплекс заходів і засобів соціально-економічного та правового характеру, здійснення яких покладається на суб’єкти, зазначені у частинах першій та другій ст. 1 Закону України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей», щодо забезпечення прав дітей на життя, розвиток, виховання, освіту, медичне обслуговування, надання матеріальної підтримки.

Соціальний супровід – робота, спрямована на здійснення соціальних опіки, допомоги та патронажу соціально незахищених категорій дітей та молоді з метою подолання життєвих труднощів, збереження, підвищення їх соціального статусу.

Соціальні зміни – зміна способу організації суспільства.

Соціально занедбані діти – неповнолітні, у яких відсутні професійна спрямованість, корисні навички й уміння, різко обмежена сфера соціальних інтересів. Для них характерне глибоке відчуження від сім'ї та школи, а їхнє формування і соціальний розвиток відбуваються під впливом асоціальних підлітків та їхніх груп. С. з. д. властиві серйозні соціальні відхилення (бродяжництво, наркоманія, алкоголізм, правопорушення, аморальна поведінка тощо).

Соціально-педагогічна профілактика правопорушень – система соціальних, правових, педагогічних та інших заходів, спрямованих на попередження правопорушень та соціально-негативних дій серед дітей, виявлення та усунення причин і умов, які сприяють учиненню правопорушень, що здійснюються в сукупності з індивідуальною профілактичною роботою з дітьми, а також батьками чи іншими законними представниками дітей, які не виконують обов'язки по їх вихованню, навчанню та утриманню або негативно впливають на їх поведінку чи жорстоко з ними поводяться.

Соціально-педагогічний патронаж у системі освіти сприяє взаємодії закладів освіти, сім'ї і суспільства у вихованні здобувачів освіти, їх адаптації до умов соціального середовища, забезпечує профілактику та запобігання булінгу (цькуванню), надання консультативної допомоги батькам, психологічного супроводу здобувачів освіти, які постраждали від булінгу (цькування), стали його свідками або вчинили булінг (цькування). Соціально-педагогічний патронаж здійснюється соціальними педагогами.

Соціально-реабілітаційний центр (дитяче містечко) – заклад соціального захисту для проживання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, дітей, що опинились у складних життєвих обставинах, безпритульних дітей віком від 3 до 18 років, надання їм комплексної соціальної, психологічної, педагогічної, медичної, правової, інших видів допомоги та подальшого влаштування дітей.

Соціологія девіантної поведінки – вчення про відхилення поведінки від норми.

Соціум – тип оточення, різноманітні групи та об'єднання, що існують як стійка спільнота людей, котрі характеризується єдністю

природних, суспільно-виробничих, культурних, духовних та інших умов життєдіяльності, генетичним зв'язком поколінь, стабільністю соціальної організації, певною культурою.

Спеціалізована освіта – освіта мистецького, спортивного, військового чи наукового спрямування, яка може здобуватися у рамках формальної, неформальної, інформальної освіти, спрямована на здобуття компетентностей у відповідній сфері професійної діяльності під час навчання у безперервному інтегрованому освітньому процесі на кількох або всіх рівнях освіти та потребує раннього виявлення і розвитку індивідуальних здібностей.

Спеціалізований будинок для бідних та безпритульних – установа соціального обслуговування, яка створюється з метою повного забезпечення бідних та безпритульних громадян приміщеннями для проживання, їжею, передбаченою законодавством медичною, правовою, соціальною, психологічною та побутовою допомогою, допомогою щодо працевлаштування.

Спеціалізований будинок для ветеранів війни та праці, громадян похилого віку та осіб з інвалідністю – установа соціального обслуговування, яка, крім приміщень для проживання, включає комплекс служб соціально-побутового призначення та медичного обслуговування.

Спеціалізовані установи для звільнених осіб – установи, діяльність яких спрямована на надання допомоги звільненим особам, їх підтримку та соціальну адаптацію.

Спеціальні виховні установи Державної кримінально-виконавчої служби України – установи, в яких відбувають покарання неповнолітні віком від 14 років, засуджені до позбавлення волі.

Спосіб життя – сукупність форм повсякденної життєдіяльності в єдності з умовами, що визначають цю життєдіяльність і спрямовують її за допомогою ціннісних орієнтацій та усвідомлених на їх основі потреб.

Спосіб життя здоровий – діяльність людей, спрямована на зміцнення, поліпшення і збереження свого здоров'я, запобігання виникненню і розвитку захворювань.

Справедливість соціальна – ступінь рівності і нерівності, норм і дій, благ і заслуг, діяння і відплати, вимог і виконання у відносинах між людьми і соціальними групами, оцінюваний з позиції певного суспільного ідеалу.

Спрямованість особи – сукупність стійких мотивів, які визначають діяльність особи, а також її інтересів, переконань, ідеалів.

Спрямованість особи антисуспільна – домінування в структурі особи властивостей, які зумовлюють її протиправну поведінку.

Сталкінг (кіберпереслідування) – дії з прихованого відстежування жертви, зроблені нишком, анонімно, з метою організації злочинних дій.

Стереотип соціальний – 1) схематизований, стандартизований взірць або уявлення про соціальний об'єкт, зазвичай емоційно забарвлений і стійкий; 2) однобічний, перекручений і переважно упереджений погляд, властивий представникам соціальних, етнічних груп чи класів.

Стигматизація – створення умов, за яких особистість відчуває приниження, пов'язане з її становищем (хвороба, відсутність професії або специфічний вид діяльності, соціальний статус тощо).

Стиль життя – 1) унікальний спосіб, який обирає людина для реалізації своїх життєвих цінностей; 2) єдність відповідних змістовно-світоглядних і формально-композиційних аспектів соціально-психологічної активності людини, специфічна виразність її життєвиявлення.

Стимули моральні – вид суспільного визнання і заохочення за досягнуті результати у виробничій і суспільній діяльності.

Стійкі кримінальні або злочинні групи підлітків – стійкі об'єднання підлітків, що сформувалися для здійснення злочинів (крадіжки, пограбування, розбійні напади, хуліганство, насильство і т. д.). У них спостерігається чітка організаційна структура, виділяється «керівний центр» – лідер, «кращі» виконавці. В цих групах існує система неписаних законів, норм і цінностей, які ретельно приховуються від оточення.

Страх – гостра негативна емоція, що виникає за обставин загрози біологічному або соціальному благополуччю індивіда.

Стрес – психічний стан, що виникає під дією різних несприятливих факторів психологічного та фізіологічного характеру. Розрізняють фізіологічний і психологічний С.

Стрес емоційний – стрес, який виник унаслідок емоційного збудження.

Стягнення адміністративне – дисциплінарний захід, який застосовують для виховання особи, що вчинила адміністративне правопорушення, а також запобігання вчиненню правопорушень службовими особами і громадянами.

Суб'єкти профілактики правопорушень (злочинів) – органи, установи, організації, підприємства, а також посадові особи

(службовці) й окремі громадяни, на яких законом покладено завдання та функції з виявлення, усунення, послаблення, нейтралізації причин та умов, що сприяють існуванню та поширенню правопорушень загалом, їх окремих видів і конкретних злочинів, утримання від переходу на злочинний шлях і забезпечення ресоціалізації осіб, схильних до вчинення злочинів (рецидиву).

Суб'єкти соціального патронажу – центральні і місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації, об'єднання громадян, а також фізичні особи, які здійснюють соціальний патронаж.

Суб'єкт кримінального правопорушення – фізична осудна особа, яка вчинила кримінальне правопорушення у віці, з якого відповідно до цього Кодексу може наставати кримінальна відповідальність.

Суб'єкт освітньої діяльності – фізична або юридична особа (заклад освіти, підприємство, установа, організація), що провадить освітню діяльність.

Суб'єкт, що надає послугу соціальної профілактики – підприємства, установи, організації, заклади, незалежно від форми власності, фізичні особи-підприємці, що надають соціальну послугу та відповідають критеріям діяльності суб'єктів, що надають соціальні послуги.

Субкультура – система цінностей, настанов, моделей поведінки, життєвого стилю певної соціальної групи, яка є цілісним утворенням у межах домінуючої культури і не може існувати незалежно від усього суспільства.

Суб'єкти, які безпосередньо здійснюють боротьбу з тероризмом. Суб'єктами, які безпосередньо здійснюють боротьбу з тероризмом у межах своєї компетенції, є:

- Служба безпеки України, яка є головним органом у загальнодержавній системі боротьби з терористичною діяльністю;
- Міністерство внутрішніх справ України;
- Національна поліція;
- Міністерство оборони України;
- центральні органи виконавчої влади, що забезпечують формування та реалізують державну політику у сфері цивільного захисту;

- центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері захисту державного кордону;
- центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань;
- Управління державної охорони України;
- центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну податкову політику, державну політику у сфері державної митної справи.

Судове провадження – кримінальне провадження у суді першої інстанції, яке включає підготовче судове провадження, судовий розгляд і ухвалення та проголошення судового рішення, провадження з перегляду судових рішень в апеляційному, касаційному порядку, а також за нововиявленими або виключними обставинам.

Суїцид – навмисне, заздалегідь обдумане позбавлення себе життя, один із видів насильницької смерті.

Суїцидальна поведінка – суїцидальна дія, яка не стала фатальною, можливо, внаслідок того, що наміри були не зовсім визначеними. Більшість людей, що здійснюють суїциди, амбівалентні стосовно бажання піти з життя; суїцидальна спроба може бути результатом сильного бажання жити, свого роду благанням допомогти.

Суїцидальна спроба – дія з метою самогубства.

Сукупність злочинів – вчинення особою двох або більше злочинів, передбачених різними статтями або різними частинами однієї статті Особливої частини певного Кодексу, за жоден з яких її не було засуджено. При цьому не враховуються злочини, за які особу було звільнено від кримінальної відповідальності за підставами, встановленими законом.

Супервізія – професійна підтримка працівників, які надають соціальні послуги, спрямована на подолання професійних труднощів, аналіз та усунення недоліків, вдосконалення організації роботи, стимулювання мотивації до роботи, дотримання етичних норм та стандартів надання соціальних послуг, запобігання виникненню професійного вигорання, забезпечення емоційної підтримки. Методичні рекомендації щодо супервізії затверджуються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері соціального захисту населення.

Суспільна мораль – система етичних норм, правил поведінки, що склалися у суспільстві на основі традиційних духовних і культурних

цінностей, уявлень про добро, честь, гідність, громадський обов'язок, совість, справедливість.

Суспільна небезпечність злочинності – ознака злочинності, яка проявляється у заподіянні нею шкоди суспільству.

Суспільно корисні роботи – полягають у виконанні особою, яка вчинила адміністративне правопорушення, оплачуваних робіт, вид яких та перелік об'єктів, на яких порушники повинні виконувати ці роботи, визначає відповідний орган місцевого самоврядування. **С. к. р.** призначаються районним, районним у місті, міським чи міськрайонним судом (суддею) на строк від ста двадцяти до трьохсот шістдесяти годин і виконуються не більше восьми годин, а неповнолітніми – не більше двох годин на день.

Сфера соціальна – відносно самостійна сфера життєдіяльності суспільства, яка охоплює відносини між соціальними спільнотами, всередині цих спільнот, між окремими особами, що мають різне становище в суспільстві і беруть неоднакову участь у його соціальному житті.

Т

Тенденція соціальна – поступова і стійка зміна поведінки соціальних прошарків, груп, систем тощо впродовж певного часу (напр. зміна розмірів сім'ї, скорочення народжуваності, зростання смертності, захворювань тощо).

Теорія аномії – пояснює злочинність дезорганізованістю суспільства, що породжує руйнацію системи соціальних норм як регуляторів поведінки. Заснована французьким соціологом Е. Дюркгеймом.

Теорія відчуження – вважає, що злочини є результатом відходу особи від нормального життя суспільстві.

Теорія диференціальної асоціації стверджує, що протиправній поведінці індивіди навчаються у тих, з ким вони контактують. Що стійкіші такі зв'язки, то більша ймовірність того, що особа стане злочинцем.

Теорія конституціональної схильності – вказує на зв'язок між будовою тіла та психологічними рисами особи, тому антисоціальна поведінка людини виводиться з певного типу її фізичної конституції.

Теорія множинності факторів – визначає причиною правопорушень не якесь одне явище, а цілу низку факторів: кліматичних, економічних, соціальних, психологічних, культурологічних тощо.

Теорія науково-технічного прогресу – визнає індустріалізацію, урбанізацію, міграцію, автомобілізацію, криміногенними явищами, які детермінують злочинність.

Теорія небезпечного стану – особливий психофізіологічний стан особи, в якому стримувальні механізми девіантної поведінки, зумовлені соціальною надбудовою в структурі особистості, перебувають в ослабленому стані, а сама людина вирізняється підвищеною тривожністю, лабільністю, конфліктністю, фобіями, неврастеніями, obsесивно-компульсивними реакціями тощо.

Теорія соціального інтеракціонізму – пояснює, що девіантну поведінку визначає група, яка диктує норми. Прихильники **Т. с. і.** сформулювали такі основні висновки: кожне суспільство само визначає поведінку, яка кваліфікується як девіантна; реакція з боку суспільства навіть при великому поширенні девіантності може бути спрямована не на всі, а лише на окремі види такої поведінки.

Теорія соціальної дезорганізації – соціологічна теорія, що пояснює злочинність як наслідок соціального розшарування суспільства, звертає увагу на залежність психології злочинця від функціонування суспільства.

Теорія соціальної превенції – вимагає застосування превентивних заходів до осіб, які становлять потенційну загрозу для суспільства, стверджує, що реальним засобом боротьби із злочинністю є застосування жорстокого покарання.

Територіальна громада – жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, селищ, міст, що мають єдиний адміністративний центр.

Терміновий заборонний припис стосовно кривдника – спеціальний захід протидії домашньому насильству, що вживається уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України як реагування на факт домашнього насильства та спрямований на його негайне припинення, усунення небезпеки для життя і здоров'я постраждалих осіб та недопущення продовження чи повторного вчинення такого насильства.

Технологія соціальна – сукупність прийомів, методів і впливів, що застосовується для досягнення поставлених цілей у процесі соціального планування і розвитку, розв'язання соціальних проблем (підвищення продуктивності праці, вдосконалення організації управління,

цілеспрямований вплив на громадську думку через засоби масової інформації тощо).

Тимчасовий притулок для дорослих – установа соціального обслуговування, яка створюється з метою безоплатного забезпечення громадян без визначеного місця проживання тимчасовим житлом, їжею, передбаченою законодавством грошовою, медичною, правовою, соціальною, психологічною та побутовою допомогою, а також сприяння таким громадянам у встановленні особи, відновленні документів, паспортизації та працевлаштуванні.

Токсикоманія – 1) захворювання, яке викликане психічною та фізичною залежністю внаслідок вживання речовин, які не включені до офіційного списку наркотиків, а також вдиханням парів речовин побутової хімії (клей, ефір, розріджувачі, аерозолі); 2) потяг до постійного вживання речовин або лікарських засобів, що не належать до реєстру наркотиків, з метою досягнення одурманюючого ефекту; 3) хвороба, яка характеризується нездоланною тягою до вдихання випарів різноманітних розчинників та інших хімічних сполук, які діють на нервову систему подібно до алкоголю або наркотиків. Викликаючи серйозне руйнування організму і сильну залежність, токсикоманія відрізняється від наркоманії лише в юридичному аспекті: вона викликається вживанням речовин, не віднесених до Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів.

Толерантність – визнання правомірності культурних, релігійних, расових та інших відмінностей між індивідами, групами і соціальними спільнотами, терпиме ставлення до вияву несхожості у зовнішньому вигляді, поведінці, ціннісних орієнтаціях та ін.

Торгівля людьми – здійснення з метою експлуатації вербування, перевезення, передачі, приховування чи отримання людей шляхом погрози силою або її застосування чи інших форм примусу, викрадення, шахрайства, обману, зловживання владою чи вразливістю стану або шляхом підкупу у вигляді платежів чи вигод для одержання згоди особи, яка контролює іншу особу.

Травма психологічна – надмірне нервеве збудження (гостра реакція або тривале напруження), спричинене несприятливими життєвими обставинами, які людина важко переживає, що призводить до порушення цілісності й гармонійності психічної діяльності.

Трансмісія соціальна – процес передання культури від покоління до покоління формальними і неформальними методами через навчання (завдяки імітації, освіті, табу і різним формам соціального контролю).

Тривожність – індивідуальна психологічна особливість, що проявляється у схильності людини до переживань, тривоги. Розглядається як особистісне утворення та як властивість темпераменту, зумовлені слабкістю нервових процесів.

Тролінг – розміщення провокаційних повідомлень у мережі для привернення уваги та збудження активності, що може спричинити конфлікт (флеймінг).

Тютюнові вироби – 1) сигарети, цигарки, сигари, сигарили, а також люльковий, нюхальний, смоктальний, жувальний тютюн та інші вироби з тютюну і його замінники, які впливають на фізіологічний стан людини під час вживання; 2) вироби, частково або повністю виготовлені з листа або інших частин тютюну та/або інших рослин, що належать до родини пасльонових, у тому числі сигарети, цигарки, сигари, сигарили, а також люльковий, нюхальний, смоктальний, жувальний тютюн та інші тютюнові вироби, які фізіологічно впливають на організм людини під час споживання (куріння, нюхання, жування, смоктання тощо), розфасовані у пачки (упаковки) з кінцевою метою здійснення роздрібною торгівлі без додаткової обробки або переробки.

Тютюнопаління – шкідлива звичка, яка полягає у вдиханні диму тютюну, що тліє; має негативний вплив на здоров'я тих, хто палить, і осіб, які оточують курця.

Тютюнопаління пасивне – вимушене вдихання особами, які не палять, накопичених у приміщенні продуктів паління.

Тяжкий злочин – передбачене Кримінальним Кодексом України діяння (дія чи бездіяльність), за вчинення якого передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше двадцяти п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавлення волі на строк не більше десяти років.

Тяжкий психічний стан чи психічний розлад – стан, що супроводжується затьмаренням свідомості, порушенням мислення, волі, емоцій, інтелекту або пам'яті, що перешкоджає сприйняттю особою навколишньої дійсності, свого стану або поведінки.

У

Упередження – негативні погляди суб'єкта на окрему групу, особу, ідеї чи об'єкт до виникнення безпосередньої взаємодії з ними.

Усиновлення – прийняття усиновлювачем у свою сім'ю дитини на правах дочки чи сина, що здійснене на підставі рішення суду.

Усиновлення дитини провадиться в її інтересах для забезпечення стабільних та гармонійних умов її життя.

Успіх життєвий – комплекс уявлень, сформованих на ґрунті суспільних вимог (норм, цінностей, стандартів), очікувань і визнання актуальних і потенційних індивідуальних досягнень, які оцінюють як високі, престижні, взірцеві у стратифікованому суспільстві.

Установка асоціальна – деформація свідомості особи, внаслідок якої вона не в змозі утриматися від правопорушень.

Установка кримінальна – зумовлена попереднім життєвим досвідом схильність особи до вчинення злочинів.

Установка соціальна – вияв ціннісної орієнтації у формі соціально детермінованої схильності особистості чи групи до заздалегідь визначеного ставлення (позиції) стосовно певного об'єкта (людини, явища, події). Дослідження У. с. показали, що до її структури належать емоційні, когнітивні та поведінкові (готовність до дії) компоненти. У. с. може формуватися шляхом: а) ідеологічного впливу, виховання, навчання; б) безпосередньої участі у практичному житті; в) перенесення ціннісного уявлення на предмети за аналогією.

Утиск – небажана для особи та/або групи осіб поведінка, метою або наслідком якої є приниження їх людської гідності за певними ознаками або створення стосовно такої особи чи групи осіб напруженої, ворожої, образливої або зневажливої атмосфери.

Учасники освітнього процесу – здобувачі освіти; педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники; батьки здобувачів освіти; фізичні особи, які провадять освітню діяльність; інші особи, передбачені спеціальними законами та залучені до освітнього процесу у порядку, що встановлюється закладом освіти.

Ухилення від медичного огляду, медичного обстеження або лікування – умисне невиконання розпорядження поліцейського щодо медичного огляду, а так само невиконання призначень та рекомендацій лікаря особою, яка зловживає наркотичними засобами або психотропними речовинами.

Учні – особи, зараховані до закладу загальної середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої чи вищої освіти, які здобувають у будь-якій формі початкову, базову середню чи профільну середню освіту.

Учні в класі ізольовані – група учнів або один учень, до яких у класі виявляють особливе, нерідко негативне ставлення.

Ушкодження легке тілесне – ушкодження, що має незначні скороминущі наслідки, тривалістю не більш як шість днів.

Ф

Фактор – рушійна сила, умова, причина будь-якого процесу; чинник.

Фактор ризику – 1) різні умови зовнішнього або внутрішнього середовища, які сприяють розвитку патологічних станів організму; 2) умови та обставини, які самі по собі не є безпосередніми джерелами появи небажаних наслідків, але підвищують можливість їх появи.

Фактори злочинності – явища і процеси, які детермінують злочинність та її відтворення.

Фамільярність – стиль поведінки і спілкування людини, що проявляється в безцеремонному, панібратському, розв'язному ставленні до інших осіб. **Ф.** свідчить про відсутність у людини такту й етичної культури.

Фасилітатор – роль соціального працівника, у процесі якої соціальний працівник допомагає окремим індивідам або групам виразити свої потреби, з'ясувати свої проблеми, розробити та застосувати стратегії їх вирішення.

Фасилітація – метод соціальної роботи, за допомогою якого встановлюють зв'язки між клієнтом і соціальними системами; процес підвищення інтелектуально-вольової компетенції клієнта.

Фасилітація соціальна – 1) стимулюючий вплив поведінки одних людей на діяльність інших, в результаті якого така діяльність стає активнішою, вільнішою, розкутішою і в цілому результативнішою; 2) підвищення швидкості або продуктивності діяльності індивіда під впливом інших людей або актуалізації у свідомості індивіда образу іншої людини (або групи людей), яка уявляється як суперник, конкурент або спостерігач за діями цього індивіда.

Фахівець із соціальної роботи – особа, яка має відповідну освіту та кваліфікацію, відповідає вимогам, установленим центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері соціального захисту населення.

Фізичне насильство – форма домашнього насильства, що включає ляпаси, стусани, штовхання, щипання, шмагання, кусання, а також незаконне позбавлення волі, нанесення побоїв, мордування, заподіяння тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, залишення

в небезпеці, ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, заподіяння смерті, вчинення інших правопорушень насильницького характеру.

Фізичне насильство в сім'ї – умисне нанесення одним членом сім'ї іншому члену сім'ї побоїв, тілесних ушкоджень, що може призвести або призвело до смерті постраждалого, порушення фізичного чи психічного здоров'я, нанесення шкоди його честі і гідності.

Флеймінг – обмін короткими гнівними репліками між двома або більше учасниками з використанням інформаційно-комунікаційних технологій. Цей тип кібербулінгу переважно відбувається в чатах, форумах, дискусійних групах.

Фобія – 1) постійне, завищене і зазвичай алогічне почуття страху, що виникає при деяких психозах; 2) психологічний синдром, який характеризується уникненням специфічних ситуацій або об'єктів, які не є об'єктивно небезпечними, але породжують страх або тривогу.

Фобія соціальна – патологічний страх перед соціальними ситуаціями, у процесі яких можливе спостереження і негативне оцінювання поведінки індивіда іншими індивідами.

Фонові чи негативні соціальні явища – алкоголізм, наркоманія, токсикоманія, проституція, СНІД, безпритульність, бездоглядність тощо.

Форми взаємодії суб'єктів профілактики (кримінологічна) – 1) спільне вивчення стану злочинності та інших правопорушень на території обслуговування; 2) розроблення і реалізація спільних заходів запобігання злочинів; 3) спільні перевірки стану боротьби зі злочинністю на окремих об'єктах чи в населених пунктах; 4) підвищення кваліфікації осіб, які здійснюють профілактичну діяльність; 5) проведення різноманітних рейдів з метою виявлення антисупільних елементів, факторів, що зумовлюють злочини, і вжиття заходів для їх ліквідації; 6) обмін інформацією, що становить взаємний інтерес.

Форми профілактичної діяльності органів внутрішніх справ – 1) реєстрація та своєчасне розкриття злочинів; 2) ведення справ профілактичного обліку осіб, схильних до правопорушень; 3) індивідуальні бесіди з ними; 4) вжиття потрібних заходів впливу (попередження, штраф, адміністративний арешт, направлення на лікування, притягнення до кримінальної відповідальності; 5) проведення різноманітних рейдів з метою виявлення антисупільних елементів,

факторів, що зумовлюють злочини, і вжиття заходів для їх ліквідації;
б) здійснення правової пропаганди серед населення.

Форми влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування – усиновлення; встановлення опіки, піклування; передача до прийомної сім'ї, дитячих будинків сімейного типу, до закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Формування реакцій – механізм психологічного захисту, що передбачає переорієнтацію неприйняттого ставлення або бажання на протилежне.

Формування особистості – процес соціального розвитку молодої людини, становлення її як суб'єкта діяльності, члена суспільства, громадянина.

Фрустрація – 1) конфліктний емоційний стан, викликаний непереборними для індивіда труднощами, перешкоди у процесі досягнення цілі, зруйнування планів, надій; переживання великої невдачі;
2) психічний стан людини, що виражається в характерних переживаннях і поведінці і те, що викликається об'єктивно непереборними (або суб'єктивно сприйнятими як непереборні) труднощами на шляху до досягнення мети і розбіжності реальності з очікуваннями суб'єкта.

Функції превентивного виховання – дії з виконання завдань, обов'язків, пов'язаних із превентивною діяльністю (діагностично-прогностична, корекційно-реабілітаційна, освітньо-консультативна, організаційно-методична, інтегративно-просвітницька) педагога.

Функції сім'ї – цілеспрямована діяльність сімейного колективу чи окремих її членів, що виражає соціальну роль та суть сім'ї.

Функції соціальної роботи – надання допомоги тим, хто її найбільше потребує.

Функціоналізм соціальний – здатність соціального інституту виконувати певну роль у системі суспільних відносин, об'єднувати певні види людської діяльності і впливати відповідним чином на суспільні процеси, сприяти їх розвитку, стабілізації.

Функціональна травмованість – нездатність особи задовольнити певні вимоги чи нести відповідальність внаслідок тимчасової чи постійної фізичної або розумової неспроможності.

X

Характер – сукупність стійких ціннісно-орієнтаційних та поведінкових якостей особи, тип поведінки особи.

Характеристика психологічна – результат вивчення індивідуальних особливостей дитини або дорослого, що містить аналіз рівня розвитку окремих психічних властивостей та якостей особистості.

Харизматичний лідер – людина, що наділена в очах її послідовників авторитетом, в основі якого лежать виняткові якості його особи.

Хвороби, зумовлені ВІЛ (ВІЛ-інфекція) – комплекс визначених Міжнародною класифікацією хворіб уражень організму людини, зумовлених пов'язаними з впливом ВІЛ ушкодженнями імунної системи, який на початковому етапі свого розвитку має характер стану безсимптомного носійства ВІЛ, а за умови відсутності відповідного лікування та впливу інших несприятливих для організму ВІЛ-інфікованої особи обставин набуває клінічних проявів у вигляді різноманітних інфекційних, паразитарних захворювань, злоякісних пухлин, інших хворіб чи зумовленого ВІЛ синдрому набутого імунодефіциту.

Хворий на наркоманію (наркоман) – 1) особа, якій у встановленому порядку медичним закладом встановлено діагноз наркоманії; 2) особа, яка зловживає наркотичними засобами і страждає на психічну та фізичну залежність від них і якій у встановленому порядку медичним закладом діагностовано наркоманію.

Хепі-слепінг – насильство заради розваги, актуальне здебільшого для фізичного цькування, проте в Інтернеті також актуально, коли мова йде про моральне насильство. Яскрава особливість – звичка знімати насильство на камеру для подальшого розповсюдження в мережі.

Хікікоморі – соціофоб, молодий відлюдник, особа, що не бажає соціалізуватися, уникає контактів з суспільством.

Хромосомна теорія – біологічне вчення, яке обстоює наявність зв'язку між зайвою чоловічою хромосомою і злочинною поведінкою.

Хуліганство – грубе порушення громадського порядку з мотивів явної неповаги до суспільства, що супроводжується особливою зухвалістю чи винятковим цинізмом.

Хуліганство дрібне – нецензурна лайка в громадських місцях, образливе чіпляння до громадян та інші подібні дії, що порушують громадський порядок і спокій громадян.

Хуліганство злісне – умисні дії, які грубо порушують громадський порядок, в яких виражається явна неповага до суспільства і які за своїм змістом є цинічними, особливо зухвалими або пов'язані з опором представникові влади чи представнику громадськості, що виконує обов'язки щодо охорони громадського порядку, чи іншим громадянам,

які припиняють хуліганські дії, а також дії, вчинені особою, раніше судимою за хуліганство.

Ц

Цикл життєвий – послідовність вікових фаз індивідуального розвитку людини від народження до смерті.

Цикл кривди – постійне повторення моделей жорстокого поводження, що має місце, коли особа, з якої знущалися, чинить так само з іншими.

Цикл освітнього процесу – складова рівня повної загальної середньої освіти, що враховує спільні вікові особливості розвитку учнів в організації їх навчальної діяльності (освітнього процесу) та під час формування змісту освіти.

Центр для віл-інфікованих дітей та молоді – спеціалізований заклад, що проводить роботу із соціальної адаптації ВІЛ-інфікованих дітей та молоді.

Центр медико-соціальної реабілітації дітей – лікувально-реабілітаційний заклад для дітей, які вживають алкоголь, наркотичні засоби і психотропні речовини, а також для дітей, які за станом здоров'я не можуть бути направлені до загальноосвітніх шкіл та професійних училищ соціальної реабілітації.

Центр реінтеграції бездомних осіб – заклад соціального захисту, діяльність якого спрямована на поступове повернення бездомної особи до самостійного повноцінного життя шляхом надання їй комплексу соціальних послуг з урахуванням індивідуальних потреб.

Центр соціальної адаптації осіб, звільнених із місць позбавлення волі – соціальна установа для надання соціальних послуг особам, звільненим із місць позбавлення волі, та їхнього тимчасового перебування.

Центр соціально-психологічної реабілітації дітей – заклад соціального захисту, що створюється для тривалого (стаціонарного) або денного перебування дітей віком від 3 до 18 років, які опинилися у складних життєвих обставинах, надання їм комплексної соціальної, психологічної, педагогічної, медичної, правової та інших видів допомоги.

Цивільне правопорушення – правопорушення, яке завдає шкоди майновим та пов'язаним з ними особистим немайновим інтересам суб'єкта. Об'єкт цього правопорушення – майнові або пов'язані з ними немайнові цінності.

Цільова група – група людей, що характеризується загальними ознаками і рисами (вік, стать, звички, рівень освіти, місце проживання тощо), на яку спрямована діяльність організації / проєкту / програми.

Ч

Чинність закону – обов’язковість виконання закону, обмежена певним часом, простором і колом осіб, на яких він поширюється.

Чинність нормативно-правових актів – фактичний вплив нормативно-правових актів на суспільні відносини.

Ш

Шахрайство – заволодіння індивідуальним майном громадян або набуття права на майно шляхом обману чи зловживання довір’ям.

Ширка – темно-коричневий розчин з морфієм, продукт кустарної переробки опійного маку, слабкий аналог героїну.

Шкільний стрес – порушення психічного стану, що вибиває дитину з нормального ритму життя, призводить до погіршення стану її здоров’я і не дає їй змоги успішно впоратися з навчальним навантаженням.

Шкода моральна – фізичні і моральні страждання, заподіяні фізичній особі чи організації протиправними діями іншої особи.

Шок культуральний – стан соціальної ізоляції, тривоги, депресії, що розвивається у разі, якщо індивід з чужого культурного середовища повертається у рідне після тривалої відсутності, або за збереження прихильності одночасно до двох і більше різних культур.

Ю

Ювеніл – тип характеру, якому властиві яскравість сприймання, зовнішні яскраві переживання, легковажність, чітко виражена екстраверсія. У **Ю.** простежується переважання уявного над реальним, залежність інтелектуальної діяльності від загального емоційного фону, прагнення до протесту й егоцентризм у міркуваннях та поведінці.

Ювенальна кримінологія – досліджує злочинність неповнолітніх, її специфічні чинники, а також заходи профілактики.

Ювенальна юстиція – окрема галузь системи правосуддя, до функцій якої належать розгляд питань, пов’язаних із правопорушеннями неповнолітніх і щодо неповнолітніх. У вузькому розумінні до **Ю. ю.** належать сукупність нормативних засад правосуддя у справах неповнолітніх і система установ, спеціалізованих на розслідуванні,

судовому розгляді таких справ і виконанні винесених щодо неповнолітніх судових вироків. У широкому розумінні до сфери **Ю. ю.** відносять усю сукупність побудованих на єдиних концептуальних засадах правових, психолого-педагогічних й організаційних механізмів профілактики дитячої та молодіжної злочинності й віктимності, захисту прав неповнолітніх, які стали суб'єктом протиправних дій, ресоціалізації неповнолітніх правопорушників і соціальної реабілітації дітей, які постраждали від злочинних дій і інших осіб, а також систему державних установ і громадських організацій, у діяльності яких такі механізми впроваджуються.

Ювенальний – юнацький, юний, молодий; такий, що не досяг зрілого віку, статевно незрілий.

Я

Якість життя – комплексна інтегральна характеристика становища людини в різних соціальних системах і структурах, яка відображає ступінь її соціальної свободи, можливості всебічного розвитку та реалізації здібностей і життєвих планів.

Предметний покажчик

А

Абілітація – 4
Абстиненція – 4
Авторитарність – 4
Агресивність – 4
Агресія – 4
Адаптація – 4; 5
Адаптація педагогічна – 4
Адаптація психологічна – 5
Адаптація соціальна – 5
Адиктивна поведінка – 5
Адикція – 5
Адміністративне правопорушення (проступок) – 5
Адміністративний арешт – 5; 111
Адміністративний нагляд – 6
Ажитація – 6
Азарт – 6; 7
Азартна гра – 6; 16
Азартні ігри – 7; 70
Акселерація – 7
Активна життєва позиція – 7
Активність особистості – 7
Активність соціальна – 7
Акт законодавчий (закон) – 7
Акт нормативно-правовий – 7
Акти підзаконні нормативно-правові – 8
Актуалізація – 8
Акцентуація характеру – 8
Ал-Анон – 8
Ал-атин – 8
Аліменти – 8
Алкоголізм – 4; 5; 8; 111
Алкоголізму профілактика – 8
Алкоголь – 8; 9; 15; 31; 46; 71; 113
Алкогольні напої – 9
Альтруїзм – 9
Амбівалентність – 9
Амбіція – 9
Аміназин – 9
Амнісія – 9
Аморалізм – 9

Аморальна поведінка – 10; 99
Аморальний вчинок – 10
Амфетамін – 10; 20; 40
Аналіз соціуму – 10
Аналоги наркотичних засобів і психотропних речовин – 10
Аномалії – 10; 81
Аномалії поведінкові – 10
Аномія – 10
Анонімні алкоголіки (АА) – 11
Анонімні дані – 11
Анонімність – 11
Анорексія – 11
Анорексія нервова – 11
Антагонізм соціальний – 11
Антинаркотична профілактика – 11
Антипатія – 11; 22
Антиретровірусна терапія (АРТ) – 11
Антисоціальні особистості – 12
Антисуспільна спрямованість особи – 12
Антисуспільний тип – 12
Апатія соціальна – 12
Асертивність – 12
Асиміляція – 12
Асоціальна особистість – 12
Асоціальна поведінка – 12
Асоціальна установка – 12
Асоціальний тип – 12
Асоціальність – 13
Атомізація соціальна – 13
Атракція соціальна – 13
Аутоагресивна поведінка – 13
Аутріч робота – 13
Афект – 4; 13
Афілітація – 13

Б

Багатодітна сім'я – 13
Базові соціальні послуги – 14
Байдужість – 14
Бандитизм – 14; 23
Барбітурати – 14
Батьки-вихователі – 14; 45; 68
Батьківське самоврядування – 14
Бездоглядні діти – 15
Бездоглядність дитяча – 15

Бездомна особа – 15
 Бездомність – 15
 Безпека соціальна – 15
 Безпечне освітнє середовище – 15; 65
 Безпечні умови для людини – 15
 Безпритульні діти – 15; 38
 Безпритульна особа – 16
 Безробіття – 16; 90
 Бесіда – 16
 Бідність – 16
 Бінго – 16
 Близькі особи – 16
 Близькі родичі та члени сім'ї – 16
 Бродяжництво – 17; 99
 Будинок нічного перебування – 17; 45
 Булімія – 17
 Булінг (цькування) – 17; 99

В

Важковиховувані – 17; 18
 Важковиховувані діти – 17
 Важковиховуваність – 18
 Ведення випадку – 18
 Ведення паразитичного способу життя – 18
 Вередливість – 18
 Вживання алкоголю ескапістське – 18
 Вживання алкоголю соціальне – 18
 Вживання наркотичних засобів або психотропних речовин незаконне – 18
 Взаємодія – 18; 19
 Взаємодія міжособистісна – 18
 Взаємодія соціальна – 19
 Взаємодія суб'єктів профілактики – 19
 Взаєморозуміння – 19
 Вибір моральний – 19
 Виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин – 19; 76
 Видовищний захід сексуального характеру – 19
 Визначення потреб населення адміністративно-територіальної одиниці/територіальної громади у соціальних послугах – 19
 Виконавчий орган місцевого самоврядування – 19
 Виконавчі органи рад – 20
 Виникнення психічної залежності – 20
 Винт – 20; 40
 Виправлення – 20; 22; 70; 80

Виправлення засудженого – 20
 Виправна система – 20
 Виправні роботи – 20
 Виробництво наркотичних засобів, психотропних речовин – 20
 Виховання – 4; 15; 18; 21
 Виховання ресоціалізаційне – 21
 Виховання сімейне – 21
 Виховання соціальне – 21
 Виховання статеве – 21
 Виховна робота – 21
 Відновлювальні технології – 21
 Відновна конференція – 22
 Відносини соціальні – 22
 Відповідальність – 5 ; 22; 35
 Відповідальність дисциплінарна - 22
 Відповідальність кримінальна – 22
 Відповідальність соціальна – 22
 Відхилення у поведінці – 10; 18; 22
 Відхилення у психічному розвитку – 22
 Відчуженість підліткова – 22
 Відчуження – 22; 31; 99
 Вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність – 22
 Вік соціальний – 23
 Віктимізація – 23; 24
 Віктимна поведінка – 23; 35
 Віктимна поведінка щодо насильства в сім'ї – 23
 Віктимна профілактика індивідуальна – 23
 Віктимна ситуація – 23
 Віктимність – 23
 Віктимологічна профілактика правопорушень – 24
 Віктимологія – 24
 ВІЛ – 24; 57
 ВІЛ-інфікована особа
 ВІЛ-статус особи
 Внутрішній конфлікт – 24
 Внутрішньо переміщена особа – 24
 Волонтер – 24; 25
 Волонтерство – 25
 Волонтерська діяльність – 25
 Волонтерська допомога – 25
 Волонтерський рух – 25
 Вплив – 19 ; 21; 25
 Вразливі групи населення – 25
 Вразливість – 25

Встановлення опіки та піклування – 25
Вторинна (спеціальна) профілактика – 25
Вулична злочинність – 26
Вулична соціальна робота – 26
Вчинення злочину з необережності – 26
Вчинення злочину умисно – 26
Вчинок – 10; 26
Вчительський булінг – 26

Г

Галюциногени – 26; 61
Гамбринізм – 26
Гарантії соціальні – 26
Гарантія прав особи – 27
Гебоїдна поведінка – 27
Гемблінг – 27
Гетеросексуальність – 27
Гіперсором'язлива поведінка підлітків – 27
Гомосексуалізм – 27
Грабіж – 23; 27
Громадська думка – 27
Громадська організація – 27
Громадське об'єднання – 27
Громадське самоврядування в закладі освіти – 28
Громадський вплив – 28
Громадські роботи – 28
Група – 28
Група взаємодопомоги (група самодопомоги, самокерована група) – 28
Група вікова – 28
Група вторинна – 28
Група мала (первинна) – 28
Група соціальна – 28
Група самодопомоги – 28
Група соціального ризику – 29
Групи взаємодопомоги – 29
Групи підвищеного ризику щодо інфікування ВІЛ – 29
Групи підтримки – 29
Групи ризику – 29; 69
Групова норма – 29
Групова соціальна робота – 29

Г

Гендер – 29 ; 30
Гендерна культура – 30

Гендерні стереотипи – 30

Д

Девіант – 30

Девіантна поведінка – 30; 89

Девіантність – 30

Девіація – 30

Дегенерація – 30

Деградація – 30; 31

Деградація алкогольна – 31

Деградація особи – 31

Деградувати – 31

Дезадаптація – 31

Дезадаптація соціальна – 31

Дезадаптація шкільна – 31

Дезінтеграція соціальна – 31

Декультурація – 31

Делікт – 31; 32

Делінквент – 31

Делінквентна поведінка – 32

Депресія – 32 ; 56; 92

Депривація – 32

Деперсоналізація – 22; 32

Державна політика – 32

Державне регулювання і контроль обігу продукції, що негативно впливає на суспільну мораль – 32

Державне утримання дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб із їх числа – 32

Державний орган – 33

Державний стандарт соціальної послуги – 33

Державні соціальні стандарти для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а також осіб із їх числа – 33

Десоціалізація – 33

Детермінанти злочинності – 33

Детермінація – 22; 33

Дефіцит спілкування – 33

Деформація особистості – 33

Динаміка групова – 33

Дискримінація міжгрупова – 33

Дисморфоманія – 34

Дискримінаційна реклама за ознакою статі – 34

Дискримінаційна реклама – 34

Дискримінація – 33; 34

Дискримінація за ознакою інвалідності – 34

Дисоціальна поведінка – 35

Дисоціальний розлад особистості – 35
 Дисциплінарне правопорушення – 35
 Дитина – 35
 Дитина-біженець – 35
 Дитина з інвалідністю – 35
 Дитина-кривдник – 35
 Дитина, розлучена із сім'єю – 36
 Дитина-сирота – 36
 Дитина, яка перебуває у конфлікті із законом – 36
 Дитинство – 36
 Дитина, яка перебуває на утриманні – 36
 Дитина, яка перебуває у складних життєвих обставинах – 36
 Дитина, яка постраждала від домашнього насильства – 36
 Дитина, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів – 36
 Дитина, яка потребує додаткового захисту – 37
 Дитяча експлуатація – 37
 Дитяча порнографія – 37
 Дитячий будинок сімейного типу – 37
 Дитячі будинки і загальноосвітні школи-інтернати усіх типів і форм власності для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування – 37
 Дифамація – 37
 Діти-вихованці – 37; 68
 «Діти-вулиці» – 37
 Діти з несоціалізованою агресивною антисупільною поведінкою – 38
 Діти з «соціалізованими формами» антисупільної поведінки - 38
 Діти, позбавлені батьківського піклування – 38; 45; 71; 76
 Діти-сироти – 37; 38; 45; 68; 71
 Діти, які потребують тимчасового захисту – 38
 Добровільне лікування – 39
 Докази в кримінальному провадженні – 39
 Докази в справі про адміністративне правопорушення – 39
 Домашнє насильство – 35; 39; 55
 Допоміжні соціальні послуги – 39
 Дратування (тролінг) – 40
 Дрібне хуліганство – 40; 52; 75
 Дрібний наркодилер – 40
 Дромоманія – 40

Е

Еготизм – 40
 Егоцентризм – 27; 40
 Економічне насильство – 40
 Екстазі – 40; 61
 Екстернальність – 41

Екстремізм – 41
Екстреміст – 41
Емоційне збіднення – 41
Екстернальність – 41
Емоційне збіднення – 41
Емоційний дефіцит – 41
Емоційний стрес – 41
Емоційні порушення – 41
Емпатія – 41
Етичні цінності – 41

Є

Євгеніка – 41
Єхидність – 41

Ж

Жаргон – 42; 55
Жебрацтво – 42
Жертва злочину – 42
Жертва насильства в сім'ї – 42
Жертва правопорушення – 42
Жетон – 42
Житлове приміщення у гуртожитку – 42
Життєва криза – 42
Життєва ситуація криміногенна – 42
Життєвий стандарт – 43
Жорстоке поводження з дитиною – 43; 62

З

Забезпечення найкращих інтересів дитини – 43
Забезпечення найкращих інтересів отримувачів соціальних послуг – 43
Завдання суб'єктів соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю – 43
Загальна профілактика – 44
Загальноосвітні школи та професійні училища соціальної реабілітації – 44
Загальносоціальна профілактика правопорушень – 44
Заклад освіти – 44; 60; 65
Заклад позашкільної освіти – 44
Заклади для бездомних осіб і безпритульних дітей – 45
Заклади для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування – 45
Заклади наркологічні – 45
Заклади соціального захисту для бездомних осіб і безпритульних дітей – 45

Заклади соціального захисту для безпритульних дітей – 45
 Заклади соціальної підтримки (догляду) – 45
 Заклад соціального захисту осіб, які страждають на психічні розлади – 45
 Закони соціальні – 45
 Законні представники – 45
 Залежність соціальна – 46
 Замісна підтримуюча терапія – 46
 Занедбаність дитини соціальна – 46
 Занедбаність педагогічна – 46
 Залежність алкогольна – 46
 Залежність наркотична – 46
 Запобігання бездомності і безпритульності – 46
 Запобігання домашньому насильству – 46
 Захисні механізми – 47
 Заходи впливу, що застосовуються до неповнолітніх – 47
 Заходи запобігання злочинам – 47
 Заходи профілактичного впливу – 47
 Звички шкідливі – 47
 Звільнені особи – 47
 Здоровий спосіб життя – 47
 Здоров'я – 47; 48
 Зменшення шкоди – 48; 49
 Зловживання алкоголем – 48
 Зловживання наркотичними засобами або психотропними речовинами – 48
 Зловживання опікунськими правами і залишення підопічних дітей без нагляду і допомоги – 48
 Злочин – 48
 Злочинна субкультура – 48
 Зміст соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю – 48
 «Зменшення шкоди» - 49
 Зрілість соціальна – 49

I

Ідентифікація – 49
 Ізоляція групова – 49
 Ілюзія соціальна – 49
 Імпринтинг – 49
 Індивід – 49
 Індивідуальна освітня траєкторія – 49
 Індивідуальна профілактика – 50
 Індивідуальна профілактика злочинів – 50
 Індивідуальна профілактика правопорушень – 50

Індивідуальна соціальна робота – 50

Індивідуальний навчальний план – 49; 50

Індивідуальний план надання соціальної послуги профілактики – 31;

50

Індивідуальний план соціального захисту дитини, яка опинилася у складних життєвих обставинах, дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування – 51

Інклюзивне навчання – 51

Інклюзивне освітнє середовище – 51

Інститути соціальні – 51

Інтеграція соціальна – 31; 51

Інтерес соціальний – 51

Інтеріоризація – 51

Інфантилізм – 51

Інфантилізм соціальний – 51

К

Каліпсол (кетаміна гідрохлорид) – 51

Канабіс – 52; 61

Категорії осіб, схильні до вчинення правопорушень – 52

Квазігрупа – 52

Кібербулінг – 52; 110

Клептоманія – 52

Клептофобія – 52

Клімат соціально-психологічний – 52

Когнітивний дисонанс – 52

Кокаїн – 52

Компенсація – 53

Комплексні соціальні послуги – 53

Комплексні спеціалізовані соціальні послуги – 53

Комп'ютерна злочинність – 53

Комунікація – 53

Консультування соціальне – 53

Контакт з дитиною – 53

Контакт соціальний – 53

Контркультура – 53

Контроль соціальний – 54

Конфіденційна інформація – 54

Конфлікт – 4; 6; 11; 36; 41; 54

Конфлікт соціальний – 54

Конфліктна ситуація - 54

Конфліктність людини – 54

Конформізм – 54

Конформізм соціальний – 54

Конформність – 54
Конфронтація – 21; 54
Корупційне правопорушення – 54
Корупція – 55
Крадіжка – 55; 58
Крек – 55
Кривдник – 35; 55; 79
Криза ідентичності – 55
Криза соціальна – 55
Кризове втручання – 53; 55
Криміналістика – 55
Кримінальна (злочинна) поведінка – 55
Кримінальна субкультура – 55
Кримінальний – 56
Кримінальний проступок – 56
Криміногенний фактор – 56
Криміногенне середовище – 56
Ксенофобія – 56

Л

Латентний – 56
Латентна злочинність – 56
Легалізація – 56
Легке тілесне ушкодження, що не спричинило короткочасного розладу здоров'я чи незначної стійкої втрати працездатності – 56
Летальний – 56
Ломка наркотична – 56
ЛСД (дієтиламід лізергінової кислоти) – 56
Лудоманія – 56
Люди з обмеженими можливостями – 56
Люди, які живуть з ВІЛ – 57

М

Мала соціальна група – 57; 89
Малозабезпечена особа – 57
Малозабезпечена сім'я – 57
Малолітня дитина – 57
Малолітня особа – 57; 63
Маніпуляція – 57
Маргінали – 57
Маргінальні явища – 58
Мародёрство – 58
Медіаторинг конфліктний – 58
Медіація в соціальній роботі – 58
Мейнстримінг – 58
Менеджмент у соціальній роботі з сім'ями, дітьми та молоддю – 58

Менталітет – 58
 Меншини соціальні – 58
 Методи соціально-педагогічної роботи – 58
 Механізм соціальний – 59
 Милосердя – 59
 Міграція населення – 59
 Мікросередовище – 59
 Мінімальний базовий пакет соціальних послуг – 59
 Мобільність соціальна – 59
 Молодь – 59
 Моніторинг якості надання соціальної послуги профілактики – 3; 59
 Моніторинг якості надання соціальної послуги соціального супроводу – 59
 Мораль соціальна – 59
 Моральні норми – 60
 Мультидисциплінарна команда – 60

Н

Навчально-реабілітаційний центр – 60
 Надавач соціальної послуги профілактики – 60
 Надавачі соціальних послуг – 60
 Наклеп – 52; 60
 Нападки (харасмент) – 60
 Напруженість соціальна – 60
 Наркобізнес – 60; 63
 Наркологічні заклади – 61
 Наркоманія – 31; 58; 61; 67; 69
 Наркотизм – 61
 Наркотики вуличні – 61
 Наркотики клубні – 61
 Наркотики ЛСД-подібні – 61
 Наркотики медичні – 61
 Наркотики неякісні – 61
 Наркотична залежність – 61
 Наркотичні засоби і психотропні речовини – 61
 Нарцисизм – 62; 70
 Насильство у сім'ї – 62
 Насильство домашнє – 62
 Наставник – 62; 64
 Національна поліція України (поліція) – 62
 Негативізм – 62
 Незаконне вживання наркотичних засобів або психотропних речовин – 48; 62
 Незаконне заволодіння транспортним засобом – 23; 62

Незаконне публічне вживання наркотичних засобів – 63
Незаконний наркобізнес – 63
Незаконний обіг наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів – 63
Ненависть – 63
Неосудність – 63
Неповна сім'я – 63
Неповнолітній правопорушник – 63
Неповнолітня особа – 36; 63
Неправомірна вигода – 63
Нерівність соціальна – 64
Нестійкі чи криміногенні групи підлітків – 64
Нетяжкий злочин – 64
Неформальні групи – 64; 70
Неформальні об'єднання – 64
Низи суспільства – 64
Нігілізм – 64; 74
Норма – 7; 10; 30; 32; 64

О

Обмовлення – 65
Обсесивно-компульсивний розлад (ОКР) – 65
Омбудсмен з прав дитини – 65
Онлайн-грумінг – 52; 65
Опіка (піклування) – 65
Опір виховному впливу – 65
Опорний заклад освіти – 65
Орган виконавчої влади – 62; 66; 79; 90; 103
Організатори азартних ігор – 66
Організація і проведення азартних ігор – 66
Організована злочинна група – 66
Організована злочинність – 66
Освітній процес – 66
Особа з інвалідністю – 66
Особа з особливими освітніми потребами – 67
Особа криміногенна – 67
Особа неповнолітнього правопорушника – 67
Особа, хвора на наркоманію – 67
Особа, яка постраждала від домашнього насильства – 67
Особа, яка страждає на хворобу, зумовлену ВІЛ – 67
Особа, яка має притулок – 67
Особи із числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування – 67
Особистість маргінальна – 67
Особливо тяжкий злочин – 67

Отримувач соціальної послуги профілактики – 68

Отримувач соціальної послуги соціального супроводу сімей, у яких виховуються діти-сироти і діти, позбавлені батьківського піклування – 68

Отримувачі соціальних послуг – 68

Охорона дитинства – 68

Оцінка потреб сім'ї – 68

Оцінювання потреб особи/сім'ї у соціальних послугах – 68

Оцінювання потреб у соціальних послугах сімей, дітей та молоді – 48;

68

П

Паніка масова – 69

Паразитизм соціальний – 69

Патерн – 69

Патологія соціальна – 69

Патронаж – 69; 94; 98; 99

Патронат над дитиною – 69

Патронатний вихователь – 69

Пауперизація – 69

Педагогічна рада – 69

Педагогічний патронаж – 69; 99

Педагогічний працівник – 70

Пенітенціарна система – 70

Перверсії – 70

Перевиховання – 18; 70

Передача до дитячого будинку сімейного типу – 70

Передача до прийомної сім'ї – 70

Передкримінальні або асоціальні групи підлітків – 70

Перелік наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів –

71

Перцепція соціальна – 71

Пияцтво – 58; 61; 71

Підлітковий вік – 71

Підліток делінквентний – 71

Підтримка моральна – 71

Піклування про дітей – 71

План соціального супроводу сімей, у яких виховуються діти-сироти і діти, позбавлені батьківського піклування – 71

Поведінка аморальна – 71

Поведінка антисоціальна – 72

Поведінка рольова – 72

Позашкільна освіта – 72

Позиція соціальна – 72

Покарання – 22; 37; 47; 56; 72; 94

Попередження – 3; 47; 72; 73

Попередження насильства в сім'ї – 72
Попереднє ув'язнення – 72
Порнографія – 27; 72
Посадова особа місцевого самоврядування – 72
Послуга соціальної профілактики – 3; 73
Постконтактна профілактика – 73
Потерпілий – 73
Похмілля наркотичне – 73
Права дитини – 65; 73
Права людини – 55; 73
Права людини економічні – 73
Права людини соціальні – 74
Право – 74;
Правова соціалізація – 74
Правовий звичай – 74
Правовий нігілізм – 74
Правовий прецедент – 74
Правові норми – 73; 74
Правомірна поведінка – 74
Правопорушення – 3; 9; 18; 20; 22; 23; 24; 31; 32; 35; 39; 44; 70; 74; 79; 87
Правопорушення, пов'язане з корупцією – 75
Правопорушник – 22; 31; 67; 75
Право комунальної власності – 75
Правосвідомість – 75
Практика соціальної роботи – 76
Превенція – 76
Представники законні – 76
Представництво (адвокатування) – 76
Представницький орган місцевого самоврядування – 76
Прекурсори – 76
Прекурсори наркотичних засобів і психотропних речовин – 71; 76
Приймальники-розподільники для дітей – 76
Прийомна сім'я – 76
Прийомні батьки – 68; 76
Прийомні діти – 68; 76
Примусове лікування – 77
Принципи превентивного виховання – 77
Принципи профілактики – 77
Принципи реабілітаційної педагогіки – 77
Припинення – 4; 16; 46; 77
Пристосування – 4; 5; 21; 31; 77
Притулок для дітей служби у справах дітей відповідної місцевої державної адміністрації – 77
Прихована реклама – 77

Причини злочинності – 77
 Причини та умови правопорушень (соціальні детермінанти) – 77
 Пріоритети соціальні – 77
 Проблема соціальна – 78
 Проблемна ситуація – 78
 Прогнозування соціальне – 78
 Програма соціальна – 78
 Продукція еротичного характеру – 78
 Продукція порнографічного характеру – 78
 Продукція сексуального характеру – 78
 Прожитковий мінімум для сім'ї – 57; 79
 Проституція – 58; 79; 110
 Простір соціальний – 79
 Прості соціальні послуги – 79
 Проступки – 79; 80
 Протидія домашньому насильству – 79
 Протидія незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів – 79
 Протиправна поведінка (правопорушення) – 79
 Профілактика – 80
 Профілактика *віктимологічна* – 80
 Профілактика злочинів – 50; 80
 Профілактика правопорушень – 80; 99
 Профілактика правопорушень серед дітей – 80
 Профілактика рання – 80
 Профілактика суїцидів – 81
 Профілактична програма – 81
 Профілактичний захід – 81
 Профілактичний облік – 47; 81
 Пряма дискримінація – 81
 Психічні аномалії – 81
 Психічне здоров'я – 81
 Психологічна служба у структурі освіти – 82
 Психологічне насильство – 82
 Психологічний клімат – 11; 82
 Психологія превентивна – 82
 Психотропні речовини – 19; 26; 61; 71; 82
 Публічна інформація – 82

Р

Ранг соціальний – 83
 Раціоналізм – 83
 Реабілітація – 83

Реабілітація соціальна – 83
 Реадаптація – 83
 Реактивні стани – 83
 Реальна загроза вчинення насильства в сім'ї – 83
 Регресія поведінки – 83
 Реінтеграція бездомних осіб і безпритульних дітей – 83
 Резерви соціальні – 84
 Релаксація – 84
 Ресоціалізація – 84
 Рецидив – 84
 Ризик – 25; 84
 Рівень віктимності – 84
 Рівень життя – 84
 Рівень злочинності – 84
 Рівень освіти – 84; 114
 Рівний-рівному – 84
 Рівні профілактики – 84
 Розбещення неповнолітніх – 85
 Розбій – 23; 85
 Розвиток особистості – 53; 66; 85
 Розлад харчової поведінки – 11; 85
 Розпивання спиртних напоїв у громадських місцях і поява в громадських місцях у п'яному вигляді – 85
 Роль соціальна – 85

С

Садизм – 70; 85
 Самоактуалізація – 85
 Самоаналіз – 85; 88
 Самовизначення особистості – 85
 Самовиховання – 85
 Самогубство – 86
 Самодопомога – 86
 Самозванство – 52; 86
 Самоідентифікація – 86
 Самоконтроль – 86
 Самооцінка – 86
 Самооцінка соціальна – 86
 Самореалізація – 86
 Самоствердження – 62; 86
 Санкції моральні – 86
 Санкції негативні – 86
 Санкції позитивні – 86
 Санкції правові – 86

Санкції соціальні – 87
 Санкції формальні – 87
 Сегрегація – 87
 Седиментація – 87
 Сексуальне виховання – 87
 Сексуальне насильство – 23; 62; 87
 Секта – 87
 Сектанство – 87
 Синдром «Атаку» – 87
 Синдром набутого імунodefіциту (СНІД) – 87
 Синдром психічної залежності – 88
 Синдром фізичної залежності – 88
 Сирітство – 88
 Сирітство соціальне – 88
 Система надання соціальних послуг – 88
 Система освіти – 88
 Система реінтеграції бездомних осіб – 88
 Ситуації пограничні – 88
 Ситуація стресова – 88
 Сімейні групові наради – 88
 Сім'я – 89
 Сім'я неблагополучна – 89
 Сім'я соціального ризику – 90
 Складні життєві обставини – 25; 44; 90
 Служба пробації – 90
 Служби у справах дітей – 90; 98
 СНІД – 90
 Соціабельність – 90
 Соціалізація – 90; 91
 Соціалізація, відносно спрямована – 90
 Соціалізація соціально-контрольована – 91
 Соціалізація стихійна – 91
 Соціальна адаптація – 91
 Соціальна адаптація особистості – 91
 Соціальна активність – 74; 91
 Соціальна група – 91
 Соціальна дезадаптація – 91
 Соціальна депресія – 92
 Соціальна діагностика – 92
 Соціальна допомога – 92
 Соціальна орієнтація особистості – 92
 Соціальна підтримка – 92
 Соціальна політика – 92
 Соціальна профілактика – 92

Соціальна профілактика в сімейному, дитячому та молодіжному середовищі – 93

Соціальна профілактика негативних явищ – 93

Соціальна реабілітація – 93

Соціальна реклама – 93

Соціальна робота з сім'ями, дітьми та молоддю –93; 94

Соціальна послуга соціального супроводу сімей, у яких виховуються діти-сироти і діти, позбавлені батьківського піклування – 94

Соціальна реабілітація сімей, дітей та молоді – 94

Соціальна робота з сім'ями, дітьми та молоддю –93; 94

Соціальна роль – 94

Соціальна стигматизація – 94

Соціальне виховання – 94

Соціальне житло – 94; 98

Соціальне замовлення – 95

Соціальне інспектування – 95

Соціальне інспектування сім'ї – 95

Соціальне обслуговування – 95

Соціальне обслуговування сімей, дітей та молоді – 95

Соціальне патрулювання – 95

Соціальне сирітство – 95

Соціальний готель – 45; 95

Соціальний гуртожиток – 95; 98

Соціальний захист – 66; 98

Соціальний контроль – 96

Соціальний патронаж – 96

Соціальний педагог – 96

Соціальний ризик – 96

Соціальний супровід – 97; 98

Соціальний супровід сім'ї – 97

Соціальні інститути – 97

Соціальні сироти – 97

Соціальні технології – 97

Соціальне здоров'я – 97

Соціальне посередництво – 97

Соціальне середовище – 98

Соціальні послуги – 3; 14; 98

Соціальний готель – 45; 95; 98

Соціальний гуртожиток – 95; 98

Соціальний досвід – 98

Соціальний захист – 66; 98; 99

Соціальний захист дітей – 98

Соціальний супровід – 53;97; 99

Соціальні зміни – 99

Соціально занедбані діти – 99
 Соціально-педагогічна профілактика правопорушень – 99
 Соціально-педагогічний патронаж у системі освіти – 99
 Соціально-реабілітаційний центр (дитяче містечко) – 45; 99
 Соціологія девіантної поведінки – 99
 Соціум – 10; 21; 72; 99
 Спеціалізована освіта – 100
 Спеціалізований будинок для бідних та безпритульних – 100
 Спеціалізований будинок для ветеранів війни та праці, громадян похилого віку та осіб з інвалідністю – 100
 Спеціалізовані установи для звільнених осіб – 100
 Спеціальні виховні установи Державної кримінально-виконавчої служби України – 100
 Спосіб життя – 47; 50; 97; 100
 Спосіб життя здоровий – 100
 Справедливість соціальна – 100
 Спрямованість особи – 12; 100
 Спрямованість особи антисуспільна – 101
 Сталкінг (кіберпереслідування) – 101
 Стереотип соціальний – 101
 Стигматизація – 94; 101
 Стиль життя – 101
 Стимули моральні – 101
 Стійкі кримінальні або злочинні групи підлітків – 101
 Страх – 27; 101
 Стрес – 88; 101
 Стрес емоційний – 101
 Стягнення адміністративне – 101
 Суб'єкти профілактики правопорушень (злочинів) – 102
 Суб'єкти соціального патронажу – 102
 Суб'єкт кримінального правопорушення – 102
 Суб'єкт освітньої діяльності – 102
 Суб'єкт, що надає послугу соціальної профілактики – 102
 Субкультура – 48; 55; 102
 Суб'єкти, які безпосередньо здійснюють боротьбу з тероризмом – 102
 Судове провадження – 103
 Суїцид – 35; 81; 103
 Суїцидальна поведінка – 35; 86; 103
 Суїцидальна спроба – 103
 Сукупність злочинів – 26; 66; 103
 Супервізія – 103
 Суспільна мораль – 104
 Суспільна небезпечність злочинності – 104
 Суспільно корисні роботи – 104

Сфера соціальна – 104

Т

Тенденція соціальна – 104

Теорія аномії – 104

Теорія відчуження – 104

Теорія диференціальної асоціації – 104

Теорія конституціональної схильності – 104

Теорія множинності факторів – 105

Теорія науково-технічного прогресу – 105

Теорія небезпечного стану – 105

Теорія соціального інтеракціонізму – 105

Теорія соціальної дезорганізації – 105

Теорія соціальної превенції – 105

Територіальна громада – 105

Терміновий заборонний припис стосовно кривдника – 105

Технологія соціальна – 106

Тимчасовий притулок для дорослих – 106

Токсикоманія – 58; 106

Толерантність – 106

Торгівля людьми – 106

Травма психологічна – 106

Трансмісія соціальна – 107

Тривожність – 107

Тролінг – 40; 107

Тяжкий злочин – 67; 107

Тяжкий психічний стан чи психічний розлад – 107

Тютюнові вироби – 107

Тютюнопаління – 31; 61; 107

Тютюнопаління пасивне – 107

У

Упередження – 108

Усиновлення – 94; 108

Успіх життєвий – 108

Установка асоціальна – 108

Установка кримінальна – 108

Установка соціальна – 108

Утиск – 108

Учасники освітнього процесу – 108

Ухилення від медичного огляду, медичного обстеження або лікування – 108

Учні – 14; 45; 78; 108

Учні в класі ізольовані – 109

Ушкодження легке тілесне – 109

Ф

- Фактор – 15; 109**
- Фактор ризику – 109**
- Фактори злочинності – 109**
- Фамільярність – 109**
- Фасилітатор – 109**
- Фасилітація – 109**
- Фасилітація соціальна – 109**
- Фахівець із соціальної роботи – 60; 109**
- Фізичне насильство – 110**
- Фізичне насильство в сім'ї – 110**
- Флеймінг – 107; 110**
- Фобія – 56; 105; 110**
- Фобія соціальна – 110**
- Фонові чи негативні соціальні явища – 110**
- Форми взаємодії суб'єктів профілактики (кримінологічна) – 110**
- Форми профілактичної діяльності органів внутрішніх справ – 111**
- Форми влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування – 111**
- Формування реакцій – 111**
- Формування особистості – 85; 111**
- Фрустрація – 111**
- Функції превентивного виховання – 111**
- Функції сім'ї – 111**
- Функції соціальної роботи – 111**
- Функціоналізм соціальний – 111**
- Функціональна травмованість – 112**

Х

- Характер – 112**
- Характеристика психологічна – 112**
- Харизматичний лідер – 112**
- Хвороби, зумовлені ВІЛ (ВІЛ-інфекція) – 112**
- Хворий на наркоманію (наркоман) – 112**
- Хепі-слепінг – 52; 112**
- Хікікоморі – 112**
- Хромосомна теорія – 112**
- Хуліганство – 40; 52; 75; 112**
- Хуліганство дрібне – 113**
- Хуліганство злісне – 113**

Ц

- Цикл життєвий – 113**

Цикл кривди – 113
Цикл освітнього процесу – 113
Центр для ВІЛ-інфікованих дітей та молоді – 113
Центр медико-соціальної реабілітації дітей – 113
Центр реінтеграції бездомних осіб – 45; 113
Центр соціальної адаптації осіб, звільнених із місць позбавлення волі – 113
Центр соціально-психологічної реабілітації дітей – 45; 114
Цивільне правопорушення – 114
Цільова група – 114

Ч

Чинність закону – 114
Чинність нормативно-правових актів – 114

Ш

Шахрайство – 114
Ширка – 61; 114
Шкільний стрес – 114
Шкода моральна – 114
Шок культуральний – 114

Ю

Ювеніл – 114
Ювенальна кримінологія – 115
Ювенальна юстиція – 115
Ювенальний – 115

Я

Якість життя – 115

Список джерел та літератури:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. № 80731-X (із змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III (із змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
3. Кримінальний-процесуальний кодекс України від 18.04.2010 р. № 4651-IV (із змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
4. Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі : Закон України від 01.12.1994 р. № 264/94-ВР (із змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/264/94-вр#Text>
5. Про акцизний збір на алкогольні напої та тютюнові вироби : Закон України від 15.09.1995 р. № 329/95-ВР (із змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/329/95-вр#Text>
6. Про внесення змін до Закону України «Про запобігання захворювання на синдром набутого імунodefіциту та соціальний захист населення» від 15.01.2011 р. № 2861-VI (із змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2861-17#Text>
7. Про волонтерську діяльність : Закон України від 19.04.2011 р. № 3236-VI (із змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text>
8. Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям : Закон України від 01.06.2000 р. № 1768-III (із змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1768-14#Text>
9. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13.01.2011 р. № 2939-VI (із змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>
10. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні : Закон України від 06.09.2012 р. № 5207-VI (із змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17#Text>
11. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування : Закон України від 13.01.2005 р. № 2342-IV (із змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2342-15#Text>
12. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України від 20.10.2014 р. № 1706-VII (із змінами і доповненнями). URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1706-18>
13. Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення : Закон України від 24.02.1994 р. № 4004-XII (із змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4004-12#Text>
14. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 р. № 2229-VIII (із змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>
15. Про застосування амністії в Україні : Закон України від 01.10.1996 р. №392/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/96-вр#Text>

16. Про захист суспільної моралі : Закон України від 20.11.2003 р. № 1296-IV (із змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1296-15#Text>
17. Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними : Закон України від 15.02.1995 р. № 62/95-ВР (із змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/62/95-вр#Text>
18. Про місцеве самоврядування : Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР (із змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр#Text>
19. Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори : Закон України від 15.01.1995 р. № 60/95-ВР (із змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/60/95-вр#Text>
20. Про національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII (із змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>
21. Про нормативно-правові акти : Проект Закону України від 14.01.2008 р. № 1343 (із змінами і доповненнями). URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JF11B00A?an=3>
22. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей : Закон України від 24.01.1995 р. № 20/95-ВР (із змінами і доповненнями) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/20/95-вр#Text>
23. Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей : Закон України від 02.06.2005 р. № 2623-IV (із змінами і доповненнями). URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2623-15>
24. Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001 р. № 2402-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>
25. Про попередження насильства в сім'ї : Закон України від 15.11.2001 р. № 2789-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2789-14#Text>
26. Про попереднє ув'язнення : Закон України від 30.06.1993 р. № 3352-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3352-12#Text>
27. Про профілактику правопорушень : Проект Закону України від 21.12.2009 р. URL: <https://cv.court.gov.ua/tu26/6/2358/>
28. Про психіатричну допомогу : Закон України від 22.02.2000 р. № 1489-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1489-14#Text>
29. Про рекламу : Закон України від 03.07.1996 р. № 270/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/270/96-вр#Text>
30. Про соціальні послуги : Закон України від 17.01.2019 р. № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>
31. Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк від 17.03.2011 р. № 3160-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3160-17#Text>
32. Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю : Закон України від 21.06.2001 р. № 2558-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2558-14#Text>

33. Про Типове положення про притулок для дітей : Постанова Кабінету Міністрів України від 9 червня 1997 р. № 565. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/565-97-п>
34. Про затвердження Типового положення про соціальний гуртожиток для осіб, які потребують соціального захисту : Постанова Кабінету Міністрів України від 39 травня 2007 р. № 783. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/783-2007-п#Text>
35. Про затвердження Типового положення про центр соціально-психологічної реабілітації дітей : Постанова Кабінету Міністрів України від 28 січня 2004 р. № 87. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2004-п#Text>
36. Про затвердження Типового положення про соціально-реабілітаційний центр (дитяче містечко) : Постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2005 р. № 1291. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1291-2005-п#Text>
37. Про затвердження Положення про центр медико-соціальної реабілітації дітей : Постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2005 р. № 1291. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1072-96-п#Text>
38. Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги профілактики : Наказ Міністерства соціальної політики України від 10.09.2015 р. № 912. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1155-15#Text>
39. Про затвердження Порядку влаштування бездомних осіб похилого віку та інвалідів до стаціонарних соціально-медичних установ та інших закладів соціальної підтримки (догляду) : Наказ Міністерства соціальної політики України від 12.08.2011 р. № 312. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1031-11#Text>
40. Про затвердження Порядку здійснення соціального патрулювання : Наказ Міністерства соціальної політики України від 19.07.2011 р. № 283. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0953-11#Text>
41. Про затвердження Державного стандарту соціального супроводу сімей, у яких виховуються діти-сироти і діти, позбавлені батьківського піклування : Наказ Міністерства соціальної політики України від 11.08.2017 р. № 1307. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1089-17#Text>
42. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 р. № 2947-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
43. Антинаркотична профілактика : навчальний посібник / Чернеї В. В. та ін. Київ, 2013. 184 с.
44. Б езпалько О.В. Соціальна педагогіка : схеми, таблиці, коментарі : навч. посібн. для студ. вищ. навч. закл. Київ : Центр навч. літератури, 2009. 208 с.
45. Березюк О., Воронцова Т., Єресько О., Пономаренко В., Скорбун І. Організація профілактичної роботи у навчальних закладах. Посібник для організаторів системи освіти. Київ : «Здоров'я через освіту», 2014. 128 с.
46. Вольнова Л. М. Профілактика девіантної поведінки підлітків: навч.-метод. посібник до спецкурсу «Психологія девіацій» для студентів спеціальності «Соціальна робота» у двох частинах. Ч. 1. Теоретична частина: 2-ге вид., перероб і доповн. Київ, 2016. 188 с.

47. Головатий М., Панасюк М. Соціальна політика і соціальна робота : термінологічно-понятійний словник. Київ : МАУП, 2005. 560 с.
48. Головка Н. І. Соціальна профілактика правопорушень: навч. посіб. Київ : ДП «Видавничий дім «Персонал», 2017. 174 с.
49. Гончарук М. Г. Мародерство / Енциклопедія Сучасної України: електронна версія [онлайн] / гол. редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М.Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2018. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=63806
50. Додаток до листа Міністерства освіти і науки України від 18.05.2018 р. «Запобігання та протидія насильству. Методичні рекомендації». Київ, 2018. 86 с.
51. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / за заг. ред. проф. І.Д. Зверєвої. Київ, Сімферополь : Універсум, 2012. –536 с.
52. Запобігання насильству в сім'ї у діяльності фахівців соціальної сфери: навчально-методичний посібник / авт. кол.: Бондаровська В. М., Бордіян Я.І., Булах Л.В., Журавель Т. В. та ін. ; за заг. ред. Бондаровська В. М., Журавель Т. В., Пилипас Ю. В. Київ : ТОВ «Видавничий дім «КАЛИТА», 2014. 282 с.
53. Інтегровані соціальні служби: теорія, практика, інновації: навч.-метод. комплекс / автор.-упоряд.: О. В. Безпалько, І. Д. Зверєва, З. П. Кияниця, В. О. Кузьмінський та ін. ; ред.: І. Д. Зверєвої, Ж. В. Петрочко. Київ : Фенікс, 2007. 528 с.
54. Кримінологія : навчально-методичний посібник / В.В. Василевич, Т.Л. Кальченко, Н.В. Кулакова та ін. ; за заг. ред. проф. О.М. Джужи. Київ : Атіка, 2008. 316 с.
55. Лобанова А. С., Калашнікова Л. В. Робота з підлітками-девіантами: соціологічний та психологічний аспекти : підручник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : Вид-во «Каравела», 2017. 470 с.
56. Логвиненко Т. О., Ярошко М. М. Професійна підготовка майбутніх соціальних педагогів до профілактично-корекційної роботи з педагогічно занедбаними підлітками : монографія. Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2012. 240 с.
57. Методи та технології роботи соціального педагога / автори-укладачі: С.П. Архипова, Г.Я. Майборода, О.В. Тютюнник. Черкаси, 2008. – 456 с.
58. Парфанович І. І. Соціальна профілактика : курс лекцій. Тернопіль : ТДПУ, 2009. 159 с.
59. Посібник з лікування тютюнової залежності / Переклад українською мовою та редагування здійснено компанією «МОРІОН». Відповідальний за випуск кандидат медичних наук О. Стойка, Київський міський центр здоров'я. Брюссель: Європейська мережа з профілактики куріння та вживання тютюну (ENSP), 2018. 158 с.
60. Потенціал волонтерства та лідерства у здійсненні профілактики ВІЛ та ризикованої поведінки на базі професійно-технічних навчальних закладів :

- навч.-метод. посібник / Журавель Т.В., Лях Т.Л., Спіріна Т.П. та ін. ; за ред. Т.В. Журавель, Т.Л. Лях. Київ : ФО-П Буря О.Д., 2014. 224 с.
61. Про булінг (цькування) та як його подолати. Дітям, молоді та дорослим про важливе / упоряд. Н. В. Тілікіна ; заг. ред. І. В. Пеша. Київ : ДУ «Державний інститут сімейної та молодіжної політики», 2020. 40 с.
62. Про кібербулінг для дітей. Київ: ВГЦ «Волонтер»; Представництво Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) в Україні, 2020. 10 с.
63. Протидія булінгу в закладі освіти: системний підхід. Методичний посібник. / Андрєєнкова В.Л., Мельничук В.О., Калашник О.А. Київ: ТОВ «Агентство «Україна», 2019. 132 с.
64. Профілактика вживання наркотиків серед учнівської та студентської молоді: методичний посібник / Т. В. Журавель, В. В. Самусь, К. В. Сергєєва та ін. ; за ред. Т. В. Журавель. Київ : ФО-П Буря О.Д., 2014. 96 с.
65. Профілактика ВІЛ та ризикованої поведінки серед неповнолітніх, які перебувають у конфлікті із законом: навч.-метод. посібник / Журавель Т. В., Замула С. Ю., Лях Т. Л. та ін. ; за ред. Т. В. Журавель. Київ : ТОВ «ОБНОВА КОМПАНІ», 2015. 184 с.
66. Рябуха В., Завацька Л., Шевченко Д. Вибір-10 : посібник для тренерів з профілактики наркоманії, ВІЛ/СНІДу та злочинності серед дітей. Чернігів : Видавець Лозовий В. М., 2017. 192 с.
67. Савельєва Н. Соціальна профілактика девіантної поведінки : курс лекцій з презентацією : навч. посіб.[для студ. і магістр. спец-тей «Соц. робота» і «Соц. педагогіка». Полтава : ПНПУ, 2016. 110 с.
68. Соціальна педагогіка : словник-довідник / Т. Ф. Алексєєнко, Ю. М. Жданович, І. Д. Зверєва та ін. ; за заг. ред. Т. Ф. Алексєєнко. Вінниця : Планер, 2009. 542 с.
69. Соціальна робота з вразливими сім'ями та дітьми: посібник у 2-х ч.; Ч. 2 (Соціальна робота з вразливими сім'ями та дітьми) / А. В. Аносова, О. В. Безпалько, Т. П. Цюман та ін. / за заг. ред.: Т. В. Журавель, З. П. Кияниці. Київ : ОБНОВА КОМПАНІ, 2017. 352 с.
70. Термінологічний словник з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму, фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення та корупції / Чубенко А.Г., Лошицький М.В., Павлов Д.М., Бичкова С.С., Юнін О.С. Київ : Ваіте, 2018. 826 с.
71. Фіцула М. М., Парфанович І. І. Відхилення у поведінці неповнолітніх: шляхи їх попередження та подолання : навчально-методичний посібник. Тернопіль : Навчальна книга—Богдан, 2008. 432 с.
72. Фармацевтична енциклопедія. URL: <https://www.pharmencyclopedia.com.ua>

Ігор ЗУБРИЦЬКИЙ, Леся СМЕРЕЧАК

**СОЦІАЛЬНА ПРОФІЛАКТИКА:
КОРОТКИЙ ПОНЯТІЙНО-ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК**

**Редакційно-видавничий відділ
Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка**

Головний редактор
Ірина Невмержицька

Технічний редактор
Кізима Наталія

Коректор
Уляна Куцик

Здано до набору 12. 05. 2022 р. Підписано до друку 18. 05. 2022 р. Формат 60x84/16. Папір офсетний. Гарнітура. Times. Наклад 50 прим. Ум. друк. арк. 2,12. Зам. 23.

Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. (Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 5140 від 01.07.2016 р.). 82100, Дрогобич, вул. І. Франка, 24. к. 42.